

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Maja Smerajc
Soustvarjena družina
Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Maja Smerajc
Soustvarjena družina

Diplomsko delo

Mentor: izr. prof. dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Za vso moralno in strokovno pomoč se najlepše zahvaljujem mentorici Izr. prof. dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič. Hvala, ker ste verjeli vame in mi pomagali soustvarjati diplomsko nalogo.

Hvala sestri Sergeji in nečaku Blažu, ki sta skrbno prebiralala moje pisanje in me pri tem spodbujala.

Hvala vsem anketirancem, ki so si vzeli čas za izpolnjevanje obsežnega anketnega vprašalnika.

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Maja Smerajc

Naslov naloge: Soustvarjena družina

Kraj: Ljubljana

Leto: 2016

Št. strani: 74

Št. slik: 21

Št. tabel: 22

Št. bibl. opomb: 0

Št. prilog 3

Mentor: izr. prof. dr. Gabi Čacinovič Vogrinčič

Deskriptorji: družina, družinske vloge, komunikacija v družini, reševanje konfliktov v družini, družinske vrednote itd.

Povzetek:

Diplomska naloga govori o družini, kjer lahko vsak član družine prispeva svoj delež v procesu socializacije, oblikovanju družinskih vlog, procesu komunikacije in reševanju konfliktov. Najprej na podlagi različnih definicij pojasni pojem družine in pomen partnerskega odnosa staršev na otrokov osebnostni razvoj. V nadaljevanju opiše spremembe družinskega življenja in njene strukture in pojasni pojem deinstitutionalizacije družine. Opisano tematiko predstavim tudi v raziskovalnem delu diplomske naloge. Raziskavo sem opravila s pomočjo anketnega vprašalnika in dobljene rezultate kvantitativno obdelala.

Title: A Created family

Descriptors: family, family roles, communication in the family, resolution of conflicts in the family, family values, etc.

This graduation thesis deals with a family, in which each member of the family contributes his or her share. This graduation thesis deals with a family, in which each member of the family contributes his or her share in the process of socialisation, formation of family roles, process of communication and resolution of conflicts. At first on the basis of various definitions it explains the family concept and meaning of relations between parents for child's personal development. The thesis also describes changes in family life and its structure and explains the concept of deinstitutionalisation of the family. The topics described are also presented in the research part of this graduation thesis. The research has been conducted on the basis of a questionnaire and its results have been quantitatively processed.

PREDGOVOR

Živimo v času, kjer je življenjski tempo vedno hitrejši. Življenje od nas zahteva vedno več obveznosti in zadolžitev, čas, ki ga preživimo na delovnem mestu je vedno daljši. Tudi od otrok se vedno več zahteva tako v šoli kot izven nje, v okviru raznih izvenšolskih dejavnosti. Starši in otroci tako preživijo vedno manj časa skupaj, kar seveda slabi kakovost družinskega življenja.

V diplomski nalogi želim predstaviti nov koncept soustvarjene družine, ki je v teh težkih časih še kako potrebna. Gre za družino kjer vsak družinski član prispeva svoj delež pri oblikovanju družinske stvarnosti. Za starše seveda to predstavlja izziv saj morajo odstopiti od svoje moči in postati otrokovi odgovorni zavezniki.

V raziskovalnem delu diplomske naloge me je zanimalo kako odrasli stari med 20 in 40 let ocenjujejo svoj prispevek v svoji primarni družini. Zanimalo me je na kakšen način so reševali konflikte, katera čustva (pozitivna in negativna) so lahko pogosteje izražali, kakšna je bila povezava med pogostostjo konfliktov in izražanjem čustev, katere vrednote so bile pomembne v njihovi družini in katere so za njih pomembne danes in kako je na njih vplival partnerski odnos njihovih staršev.

Kazalo vsebine

1	TEORETIČNI UVOD.....	1
1.1	PARTNERSTVO	1
1.1.1	Partnerski odnos naših sataršev.....	1
1.1.2	Ljubezen, zaljubljenost	2
1.2	Družina	5
1.2.1	Definicija družine.....	5
1.2.2	Socializacija.....	7
1.2.3	Ojdipov in Elektrin kompleks.....	11
1.2.4	Vloga mame v družini	13
1.2.5	Vloga očeta v družini	16
1.2.6	Vloga otroka v družini	18
1.2.7	Družina nekoč in danes	19
1.2.8	Deinstitucionalizacija družine.....	20
1.2.9	Ravnanje s čustvi v družini	21
1.2.10	Reševanje konfliktov v družini.....	22
1.2.11	Komunikacija v družini	24
1.2.12	Vrednote.....	25
1.2.13	Uspešna, zdrava, soustvarjena družina	25
2	PROBLEM.....	28
3	METODOLOGIJA	29
3.1	Vrsta raziskave.....	29
3.2	Merski instrument in viri podatkov.....	33
3.3	Populacija in vzorčenje.....	34
3.4	Zbiranje podatkov	37
3.5	Obdelava in analiza podatkov	38
4	REZULTATI IN RAZPRAVA.....	40
4.1	Opisna statistika	40
4.1.1	Kako ste se počutili v relaciji do odnosa vaših staršev?	40
4.1.2	Kako so se odzvali vaši starši, če vaše želje niso bile v skladu z njihovimi pričakovanji?	

4.1.3	Kako je bila v vaši družini porazdeljena hierarhija moči? Kdo je najvišje na hierarhični lestvici?	42
4.1.4	Kako bi opredelili komunikacijo v vaši družini?	43
4.1.5	V družini sem lahko izrazil svoje mnenje, moj glas je bil slišan	44
4.1.6	Kakšen spomin imate na svoje otroštvo?	45
4.1.7	Družina se je skupaj veselila uspehov posameznega družinskega člana.	46
4.1.8	Družina je sočustovala z bolečino, žalostjo, izgubo posameznega družinskega člana.	47
4.1.9	Ali ste se v družini počutili dovolj varne, da ste lahko izrazili svoje konflikte oziroma se z njimi soočili?	48
4.1.10	Reševanje konfliktov v družini	49
4.1.11	V kolikšni meri danes živite vrednote, ki ste jih pridobili od vaše primarne družine?	50
4.1.12	V svoji sedanjosti oz. bodoči družini si želim imeti drugačne oziroma bolj pristne odnose kot smo jih imeli v primarni družini	51
4.2	Preučevanje prve hipoteze	52
4.3	Preučevanje druge hipoteze	59
4.4	Preučevanje tretje hipoteze	63
4.5	Preverjanje četrte hipoteze	66
4.6	Preverjanje pete hipoteze	68
5	SKLEPI	72
6	PREDLOGI	73
7	LITERATURA IN VIRI	74
8	POVZETEK	76
9	PRILOGE	77

Kazalo tabel

Tabela 3.3.1: Struktura vzorca glede na spol	34
Tabela 3.3.2: Struktura vzorca zaposlenosti glede na spol in starost	35
Tabela 3.3.3: Struktura vzorca glede na izobrazbo	36
Tabela 3.3.4: Struktura vzorca glede na stan	36
Tabela 3.3.5: Struktura vzorca glede na tip družine	37
Tabela 4.1.1.1: Relacija v odnosu do staršev	40
Tabela 4.1.2.1: Odziv staršev, če želje niso bile v skladu z njihovimi pričakovanji?.....	41
Tabela 4.1.3.1: Porazdelitev hierarhije moči v družini	42
Tabela 4.1.4.1: Komunikacija v družini.....	43
Tabela 4.1.5.1: Izražanje svojega mnenja v družini.....	44
Tabela 4.1.6.1: Spomin na otroštvo	45
Tabela 4.1.7.1: Skupno veselje do uspehov posameznega družinskega člana	46
Tabela 4.1.8.1: Sočustvovanje družine z bolečino, žalostjo, izgubo posameznega družinskega člana.....	47
Tabela 4.1.9.1: Občutek varnosti v družini.....	48
Tabela 4.1.10.1: Reševanje konfliktov v družini.....	49
Tabela 4.1.11.1: Upoštevanje vrednot primarne družine v sedanjosti	50
Tabela 4.1.12.1: Odnosi v sedanji oziroma bodoči družini.....	51
Tabela 4.2.1: Kontingenčna tabela za opremljenost in prispevek k opraviom	57
Tabela 4.3.1: Tabela Spearmanovih korelacijskih koeficientov	61
Tabela 4.4.1: Povprečne ocene vrednot nekoč in danes	65
Tabela 4.5.1: Izražanje pozitivnih in negativnih čustev, povprečne ocene	67
Tabela 4.6.1: Korelacijski koefecienti povezanosti.....	70

Kazalo grafov

Graf 4.1.1.1: Relacija v odnosu do staršev	40
Graf 4.1.2.1: Odziv staršev, če želje niso bile v skladu z njihovimi pričakovanji?	41
Graf 4.1.3.1: Porazdelitev hierarhije moči v družini.....	42
Graf 4.1.4.1: Komunikacija v družini	43
Graf 4.1.5.1: Izražanje svojega mnenja v družini	44
Graf 4.1.6.1: Spomin na otroštvo	45
Graf 4.1.7.1: Skupno veselje do uspehov posameznega družinskega člana	46
Graf 4.1.8.1: Sočustvovanje družine z bolečino, žalostjo, izgubo posameznega družinskega člana. ...	47
Graf 4.1.9.1: Občutek varnosti v družini	48
Graf 4.1.10.1: Reševanje konfliktov v družini.....	49
Graf 4.1.11.1: Upoštevanje vrednot primarne družine v sedanjosti.....	50
Graf 12: Odnosi v sedanji oziroma bodoči družini	51
Graf 4.2.1: Prispevek mater k skrbi za gospodinjstvo	52
Graf 4.2.1: Prispevek mater k skrbi za družino	53
Graf 4.2.2: Prispevek mater k skrbi za službo/kariero	54
Graf 4.2.1: Kako dobro vas je družina opremila za ustvarjalno življenje?.....	55
Graf 4.3.1: Ocena odnosa med očetom in materjo.....	59
Graf 4.4.1: Pomembnost vrednot v anketirančevi primarni družini	63
Graf 4.4.2: Pomembnost vrednot za anketirance danes	64
Graf 4.5.1: Izražanje negativnih in pozitivnih čustev	67
Graf 4.6.1: Kako pogosto je v vaši družini prihajalo do konfliktov?	69

1 TEORETIČNI UVOD

1.1 PARTNERSTVO

1.1.1 Partnerski odnos naših staršev

»Če ste mama ali očka, ne pozabite na oči, ki vas gledajo in vsrkavajo vase. Najboljše darilo vašim otrokom je, da živite tako, da bodo oni, ko odrastejo, želeli biti kot vi.« (Milivojević, Ulovimo ljubezen).

Diplomsko nalogo pričenjam s poglavjem o partnerstvu, o vezi ki jo stkejo starši še pred našim rojstvom in bo kasneje pomembno vplivala na kvaliteto in dinamiko družinskega življenja, ter na naše odnose tako v družini kot izven nje. Če bo njun odnos zasnovan na trdnih temeljih bodo tudi odnosi v družini najverjetneje strmeli k tem istim ciljem.

Potrebno pa je vseeno omeniti, da dober partnerski odnos še ne pomeni nujno tudi dobrega opravljanja starševske vloge, lahko se zgodi, da sta starša v svojem odnosu sama sebi zadostna in jima otrok predstavlja v življenju oviro. Takšni primeri so sicer redki, običajno velja, da starša, ki imata dober izpolnjujoč partnerski odnos preslikavata pozitivne aspekte svojega odnosa na celotno dinamiko družine.

Družina je kraj, kjer otroci pridobivajo prve izkušnje o medčloveških odnosih. Z opazovanjem in doživljanjem odnosa staršev, babice in dedka in drugih za njih pomembnih parov vsrkavajo osnovna spoznanja o tem, kakšne so ženske, kakšni so moški in kakšen je njihov medsebojni odnos. In ravno ta prva spoznanja o odnosih, ki jih bodo otroci prejeli od svoje družine bodo bistveno vplivali na njihova poznejša ljubezenska razmerja in odnose z nasprotnim spolom (Milivojević 2013).

Nekateri otroci imajo zaradi svoje spoznavne nerazvitosti tisto, kar vidijo doma za edino možno. "Vsi moški so kot moj oče" ali obratno "Vse ženske so kot moja mama" – takšno stališče izključuje izbiro. Če otrok, ko odraste ne preveri svojega otroškega sklepa, ponavlja odnos svojih staršev, ker "je življenje pač takšno". Drugi otroci sprejmejo odločitev, da bodo, ko odrastejo, živeli popolnoma nasprotno. Raziskave kažejo, da otroci v življenju bodisi

ponavljajo partnerski model svojih staršev ali pa bežijo v popolnoma nasprotnega. Če želimo imeti uspešno zvezo se moramo s kritično distanco ozreti na odnos svojih staršev in opredeliti kaj je v tem odnosu dobrega in kaj slabega. Pomembno je vedeti, da odnos staršev ni edini možni, da je samo eden od številnih primerov partnerskega modela (Milivojević 2013).

Vsi naši odrasli odnosi rastejo iz odnosov naših družin, vzgoje in srečanja z drugimi. Če hočemo razumeti globino intime, se moramo vživeti v njen izvor in v hrepenenje, ki ga v nas odpira in pušča odnos z našimi starši. V vsakem izmed nas se je življenje skozi odnose izoblikovalo na povsem svojski in edinstven način in odrasli odnosi so nadaljevanje tega razvoja. Moč odrasle intime je v prepoznavanju preteklosti in odločanju za drugačno sedanjost in prihodnost (Kompan Erzar et al. 2009:15).

Dober partnerski odnos temelji na spoštovanju, sprejemanju drugačnosti in ne spreminjanju, iskrenosti, zvestobi, empatiji in razumevanju drugega. Komunikacija v takšnem odnosu je jasna, odprta in obojestranska, partnerja si znata prisluhniti in se vživeti v stisko drugega. Drug ob drugem rasteta in se osebno razvijata. Konflikte rešujeta konstruktivno in skupaj soustvarjata dobre izide za prijetno skupno življenje. Dober partnerski odnos je možen le, če vedno znova preverjamo kje smo v odnosu in kam želimo priti. Iz takšnega odnosa bo otrok lahko črpal kompetence, ki ga bodo pozitivno opremile za ustvarjalno življenje.

1.1.2 Ljubezen, zaljubljenost

»Človeško srce vedno išče ljubezen.« (Satir, Družina za naš čas)

Naj se za trenutek vrnem na začetek, ko se vse skupaj prične. Vsi še predobro poznamo občutek zaljubljenosti, ko čutimo ščemenje v trebuhu, partnerja vidimo, kot najbolj popolno bitje na tem svetu in mu pripisujemo skoraj, da nadnaravne lastnosti.

Chapman (1998) v knjigi Pet jezikov ljubezni opisuje zaljubljenost, kot evforično stanje, ki nam pričara občutek intimnosti. Ljubljena oseba nam predstavlja ves svet, z mislijo nanjo hodimo spat in zjutraj se z mislijo nanjo zbudimo. V očeh zaljubljenca je njegova izvoljenka popolna. Zaljubljena oseba izgubi zanimanje za vse dogajanje okoli sebe, zanima jo le njen izvoljenec.

Dr. Peck pravi, da je zaljubljenost genetično pogojen nagonski del dvorjenja. Z drugimi besedami, to pomeni začasno rušenje vseh zavor človeškega ega in predstavlja naravno

reakcijo vsakega človeškega bitja na kombinacijo notranjih spolnih potreb in zunanjih spolnih dražljajev, kar poveča možnosti spolne združitve in s tem zvišuje možnosti za obstanek vrste (v Chapman 1998:34-35).

Vzorci obnašanja, ki sprožijo ljubezen na prvi pogled in zaljubljenost, imajo značilnosti instinktivnega obnašanja. Če nam privlačna oseba nasprotnega spola nakloni daljši in globok pogled, je možno, da jo bomo začeli gledati s povečano simpatijo ne da bi to pravzaprav želeli. Raziskovalci so celo ugotavljali, da na občutja privlačnosti vpliva naša nezavedna zmožnost, da zaslutimo genetsko(gensko) podobnost pri potencialnem partnerju (Musek 1995: 105).

Zaljubljenost žal ne traja večno in kaj kmalu pristanemo na trdnih tleh. Partner se nam naenkrat ne zdi več tako zelo popoln, začnejo nas motiti stvari, ki jih prej na partnerju nismo niti opazili, skratka vrnemo se nazaj v realnost. Kako se bo odnos razvijal od tukaj naprej je odvisno samo od nas in naše zrelosti. Zavestno se moramo odločiti, da bomo partnerja sprejeli z vsemi svojimi pomanjkljivostmi in tako nadaljevali odnos, ki se lahko čez čas razvije v globoko čustveno navezanost in vzajemnost.

Zaljubljenost moramo sprejeti takšno, kot je – začasna čustvena vznesenost. Šele potem lahko zgradimo »pravo ljubezen« s svojim partnerjem. Taka ljubezen ni obsedenost, ampak globoko čustvo, ki povezuje razum in čustva. Nastane zaradi zavestne odločitve, zahteva disciplino in priznava potrebo po osebni rasti. Naša osnovna čustvena potreba ni biti zaljubljen, temveč biti ljubljen in se zavedati, da ta ljubezen, ki jo čutimo, izvira iz razuma in je bila izbrana, in ni nastala instinktivno. Naš partner se je zavestno odločil, da nas bo ljubil, ker v naši osebnosti vidi nekaj, kar je vredno ljubiti (Chapman 1998:35-36).

Zakaj se zaljubimo in zakaj se zaljubimo v prav določenega partnerja? Obstaja kar nekaj faktorjev, ki vplivajo na našo izbiro. Privlačnost je zagotovo neke vrste "filter", ki določa kdo pride v poštev za ljubezenskega partnerja, ne odloča pa o ljubezni sami. Musek omeni dejstvo, da se mora pri zaljubljenosti poleg vsega ostalega pojaviti vzajemna duhovna naklonjenost, brez katere poznejša ljubezen ni popolna. Ta oblika medsebojne navezanosti pa že sodi k tistim prvinam ljubezni, ki jih najpogosteje povezujemo s transcendentnimi in celo mističnimi vidiki človekove eksistence (Musek 1995).

Fromm vidi problem današnje družbe v tem, da se v želji po romantični ljubezni, kakršna nam je predstavljena s strani medijev osredotočamo predvsem na objekt ljubezni in ne na njeno funkcijo (Fromm 2006).

Ljubezen se prične oziroma se mora pričeti v družini. V družini se otrok sreča s prvimi občutki nežnosti, topline, sprejetosti in varnosti. V družini se bo otrok naučil sposobnosti za ljubezen, ki jo bo kasneje v življenju apliciral na ostale medosebne odnose. Če se bo otrok v družini počutil ljubljenega in zaželenega, hkrati pa bo imel tudi priložnost, da sam enaka čustva vrača družinskim članom, bo v življenje odšel dobro "opremljen" in čustveno stabilen. V nasprotnem primeru, če te priložnosti v družini ne bo imel, bo najverjetneje čustveno in socialno zaostal. Največ kar lahko dajo starši otroku v življenju je ljubezen, ljubezni ne more nadomestiti nobena materialna dobrina. Starši lahko otrokom kupujejo še tako draga darila, če jim ne bodo znali izkazovati ljubezni, bodo otroci v svet odšli z veliko praznino v srcu.

Skynner (1994:14) v knjigi Družine in kako v njih preživeti pojasni, da ljudi vlečejo skupaj podobnosti, še zlasti pa podobnosti v tem, kar nas v temelju najbolj določa: gre za podobnost družin iz katerih izhajamo.

V nadaljevanju razloži, da vsak izmed nas za zaslon skriva čustva, ki jih v določeni razvojni stopnji ni osvojil. Partnerja, ki imata za zaslonom skrita ista čustva se bosta tako privlačila oziroma bo privlačilo tisto kar je pred zaslonom (Skynner, Cleese 1994: 37).

1.2 Družina

1.2.1 Definicija družine

Asociacije, ki jih pogosto dobimo, ko pomislimo na besedo družina so zagotovo ljubezen, zatočišče, otroci, varnost, materinstvo. Družina je vse to in še marsikaj drugega. Zaradi svoje raznolikosti in kompleksnosti je družina zanimiva za raziskovanje različnim strokam kot so psihologija, sociologija, socialno delo, antropologija in še bi lahko naštevala. Predstavila bom le nekaj definicij družine.

Definicija družine Statističnega urada Republike Slovenije (2002: https://www.stat.si/popis2002/si/definicije_in_pojasnila_5.html).

Družina je življenjska skupnost oseb v okviru zasebnega gospodinjstva. To je:

- življenjska skupnost staršev (obeh ali enega) in neporočenih otrok, ki živijo z njima oziroma z enim od staršev. Starost otrok ni omejena, vendar pa le-ti nimajo svoje družine oziroma ne živijo v zunajzakonski skupnosti;
- življenjska skupnost moškega in ženske, ki sta sklenila zakonsko zvezo;
- življenjska skupnost partnerjev, ki živita v zunajzakonski skupnosti.

Družina je skupnost oseb na različnih stopnjah razvoja, skupnost, ki skrbi za otroke. Člani družine so povezani na različne načine in so med seboj odvisni. Te povezave in odvisnosti ne izhajajo le iz osnovnih potreb po preživetju, temveč se ves čas sproti razvijajo in dopolnjujejo v čustvenem doživljanju, spoznavnih izkušnjah, oblikovanju socialne podobe in osebne rasti slehernega od družinskih članov (Tomori 1994:18).

Družina ima dva vidika – je objektivna družbena entiteta in tudi entiteta, ki jo stalno soustvarjajo posamezniki. Prav pri analizi družine oziroma družinskega življenja se, morda bolj kot v katerem koli drugem segmentu družbenega življenja, pokaže, da družina ni zgolj družbeno dana institucija, ki jo potencialno lahko spreminjajo le vplivi od zunaj (na primer intervencija države ali širše družbene spremembe), ampak predvsem mesto, ki ga producirajo posamezniki (Švab 2001:55).

V sociologiji z družino označujejo vsaj dvogeneracijsko skupnost kot obliko vsakdanjega življenja, v kateri je udeležen vsaj en starš in vsaj en (odvisen, nedoleten) otrok. To, kar

družino razlikuje od drugih oblik vsakdanjega življenja ljudi, kakršni sta npr. gospodinjstvo ali partnerstvo, je obstoj starševskega razmerja kot socialnega razmerja (Rener 1993:15).

Družina je temeljno mesto socialne konstrukcije realnosti in obenem točka, ki ji uspeva nemogoče: socialna razmerja kakor so razmerja med generacijami in razmerja med spoloma predeluje oziroma prikazuje kot naravna in narobe, naravna dejstva kakor rojstvo, rast, smrt opremlja s celim registrom socialnih pomenov. Družina je prav zato, ker je mesto dogajanj in odnosov, ki se dotikajo najglobljih dimenzij življenja, na videz vsem skupnih in univerzalnih, privilegiran material, s katerim se konstituirajo socialni arhetipi in miti, ideološke predstave, ki pa niso vselej afirmativne (Rener et al. 1995:15).

Družina je skupaj s svojo sorodstveno mrežo socialno kulturna institucija, v kateri se na poseben način povezujejo individualna svoboda in socialna vezanost, normativnost in spontanost. Družina se razlikuje od vseh drugih institucij, v katerih človek živi oziroma jim pripada, po tem, da je stalno prisiljena reagirati na potrebe posameznice, posameznika, in prav tako mora reagirati na potrebe drugih družinskih članov in članic. V drugih skupinah posameznica, posameznik reagira časovno in vsebinsko omejeno (Ule, Kuhar 2003:127).

Psihologi formulirajo družino takole: družina na svoj edinstven, poseben način omogoči in obvlada neskončno raznolikost razlik med posamezniki in ustvari skupino oziroma sistem, ki bo omogočil srečanje, soočenje in odgovornost za soočenje. Tako postavljena naloga govori o podrobnostih socializacijskega procesa: družina je prostor, kjer se človek mora naučiti preživeti (Čačinovič Vogrinčič 1998:19).

Socialno-psihološka definicija družine se glasi: [d]ružino tvorijo dva ali več posameznikov, ki so v interakciji, imajo skupne motive in cilje; povezujejo jih skupna pravila, norme in vrednote; odnose v njej odraža in določa relativno trajna struktura statusov in vlog, v družini se oblikujeta zanjo značilna struktura moči in način vodenja; izoblikuje se relativno trajna mreža komunikacij ter statusov in vlog posameznih družinskih članov; diferencirajo se vloge glede na delitev dela; razločijo se čustveni odnosi med člani (Čačinovič Vogrinčič 1998:131). Navedena definicija je izpeljana iz socialno-psihološke definicije male skupine.

Pomembno je, da so norme v družini razvidne in jasno formulirane, saj se lahko le tako soočimo z njimi in jih prepoznamo kot del družinske stvarnosti, ki vpliva na naše odločitve. Skupni motivi in cilji ločujejo člane družine od nečlanov (Čačinovič Vogrinčič 1998).

Zgoraj navedeno definicijo dopolnjuje Lidzov opis, in sicer pravi: [v]edenje enega člana se tako kot v vsaki skupini odraža na vedenju vseh drugih članov; člani skupine morajo izdelati recipročne vloge, da ne bi prišlo do konfliktov. Skupina kot celota zahteva lojalnost članov; skupina zahteva, da imajo njene potrebe določeno prednost pred osebnimi željami. Skupina zahteva enotnost ciljev. Da bi obvladala tendence razbijanja, potrebuje sleherna skupina strukturo, pravila, vodenje. Splošni pogoji za obstoj skupine imajo v družini zaradi izredno tesnih pogojev sožitja in vzajemne odvisnosti veliko moč (Lidz v Čačinovič Vogrinčič 1998:131).

1.2.2 Socializacija

Socializacija je vseživljenjski proces, v katerem se ljudje v interakcijah z drugimi ljudmi – pomembnimi Drugimi, kot jih označujeta sociologa Peter Berger in Thomas Luckmann: prilagajamo družbi, v katero smo se rodili, se vključujemo vanjo in sprejemamo njeno kulturo (vrednote, norme, prepričanja, vzorce vedenja itd.); Pomemben vidik socializacije je prav ponotranjenje (interiorizacija) družbenih vrednot in norm. To pomeni, da posamezniki in posameznice v procesu socializacije vsaj nekatere vrednote in norme sprejememo kot svoja osebna načela, po katerih se ravnamo. Ta delujejo kot notranji usmerjevalci vedenja oziroma kot neke vrste notranji cenzorji. Ponotranjenih vrednot in norm tako ne doživljamo kot nekaj tujega in vsiljenega. S tem se že sami izogibamo vedenju, ki je v določeni družbi in kulturi nezaželeno in neprimerno. Naučimo se prevzemati in opravljati(igrati) vloge, značilne za to družbo. Socializacija je torej po eni strani individualno osebno oblikovanje posameznika oziroma posameznice, po drugi pa vključevanje v družbeni svet, razvijanje družbeno sprejemljivih, zahtevanih in/ali pričakovanih vzorcev vedenja (DZS 2016:<http://vedez.dzs.si/datoteke/uvod-v-soc-2.pdf>).

Berger in Luckmann (1988) socializacijo opredelita, kot ontogenetski proces vsestranskega in doslednega uvajanja posameznika v objektivni družbeni svet ali v enega od njegovih delov.

Primarna socializacija poteka v otroštvu, običajno v okviru družine. Otrok se uči jezika in mnogih temeljnih vedenjskih vzorcev svoje družbe s pomočjo odobravanja ali neodobravanja svojih staršev in posnemanjem njihovih zgledov. Pomembno vlogo ima tudi izobraževalni sistem in vrstniške skupine (Haralambos, Holborn 1999: 12).

V skupini svojih vrstnikov se neizkušen otrok, prek interakcij z drugimi in igranja otroških iger, nauči prilagajati sprejetim načinom ravnanja v skupini in upoštevati dejstvo, da temelji družbeno življenje na pravilih (Haralambos, Holborn 1999:12).

Čačinovič Vogrinčič (1988:23) nadaljuje družinska skupina je prvi socialni sistem, v katerem otrok živi in ki s svojimi značilnostmi vpliva na osebnost otroka v vseh fazah njegovega razvoja. Starši so pomembni drugi, ki določajo svet, ki ga otrok mora internalizirati. Otrok si pomembnih drugih ne more izbrati; internalizirati mora svet, ki ga pomembni drugi določajo zanj.

Parsons dokazuje, da so družine "tovarne", ki proizvajajo človeške osebnosti. Meni, da so za ta namen bistvene, saj zahteva primarna socializacija okolje, ki zagotavlja toplino, varnost in vzajemno podporo. Razen družine si ne more predstavljati nobene institucije, ki bi lahko zagotavljala takšno okolje (Haralambos, Holborn 1999:330).

V socialni konstrukciji družine se razširi modifikacija otrokovega sveta, ki jo opravijo pomembni drugi: ti otrokov svet modificirajo trikrat, ne le dvakrat. Najprej osebno, kot ljudje, starši. Druga modifikacija je modifikacija za družbo, otrok se mora naučiti razvijanja osebnosti in vseh tistih tehnik in znanj, ki jih potrebuje za vraščanje v družbo (Čačinovič Vogrinčič 1998:24).

Čačinovič Vogrinčič (1988:24) dodaja tretjo modifikacijo, in sicer je to modifikacija za družino: otrok se mora naučiti vlog v družini; vloga v družini, delež pri vzdrževanju prvega socialnega sistema, ki ga otrok spozna, je pomemben element v procesu osebnostnega razvoja. Socializacija je najprej socializacija za družino.

V procesu primarne socializacije dobijo starši priložnost, da skupaj z otroki soustvarjajo dobre in zaželene odnose v družini, da skupaj sooblikujejo vloge, vrednote in norme, ki so pomembne za njihovo družino. Pomembno je, da starši pri oblikovanju le teh upoštevajo tudi otrokove želje in potrebe, to pomeni za starše, da bodo morali kdaj pa kdaj tudi odstopiti od svoje moči in predpostavke, da so oni edini, ki imajo prav. Otrokovi pogledi na svet se bodo marsikdaj razlikovali od pogledov njihovih staršev in s tem ni prav nič narobe, če starši spodbujajo otroka k kritičnemu mišljenju in oblikovanju lastnega mnenja, ki se razlikuje od njihovega. Otroci bodo tako zrasli v odgovorne državljane, ki bodo sposobni tudi kritičnega mišljenja do sodobne družbe. Primarna socializacija je bistvenega pomena za otrokov

osebnostni razvoj kajti, kot pravi Jesper Juul (2008), ko otroci enkrat pridejo v adolescenco se starši lahko samo še sprostijo in uživajo v sadovih svoje vzgoje.

Poudariti je potrebno, da socializacija ni omejena le na otroštvo, vendar traja celo življenje. Primarni socializaciji tako sledita sekundarna in terciarna socializacija.

Eriksonov model

V Eriksonovem modelu potekata psihosocialni razvoj in razvoj osebne identitete v zaporednih stopnjah. V življenju posameznika jih je razbral osem: na vsaki stopnji mora posameznik rešiti specifične probleme razvoja, vsaka faza je svojevrstno križišče, ki »ponuja« boljše ali slabše izide. Vsaka naslednja nova stopnja v razvoju postavlja nove naloge, odpira nove možnosti, vendar je razvoj odvisen od tega, kako dobro je nekdo opravil naloge prejšnje stopnje (Čačinovič Vogrinčič 1998:25).

V prvem letu življenja je zelo pomembna konsistentna in kontinuirana ljubeča pozornost matere, na podlagi katere otrok razvije temeljno zaupanje do sebe in sveta. Če pa otrok v odnosu ni doživel ustrezne zanesljivosti in kontinuiranosti, lahko razvije osnovno nezaupanje. Otroku, ki je osvojil bazično zaupanje, pridobi tudi psihološko vrlino - kapaciteto za upanje. To pomeni, da ima zmožnost za upanje v dosežke in zadovoljitev svojih želja. Tak otrok si upa tudi tvegati in lahko prenese neizogibne frustracije in razočaranja (Žvelc 2012:49-50). Družinsko-psihološko vprašanje je, na primer, v kakšnih pogojih se v družini vloga otroka oblikuje tako, da lahko zbere dovolj dobrih izkušenj za temeljno zaupanje (Čačinovič Vogrinčič 1998: 25).

Razvojni cilj drugega obdobja, to je obdobja od prvega do četrtega leta starosti, je avtonomija. To je čas tako pomembnega zbiranja dobrih izkušenj o samostojnosti, neodvisnosti. Če otrok ne dobi dovolj spodbud za avtonomijo, je izid dvom, sram, negotovost, nezmožnost uveljavljanja (Čačinovič Vogrinčič 1998:25). Kriza na tej stopnji razvoja ega se razreši z otrokovim občutkom neodvisnosti in avtonomije pri opravljanju svojega telesa. Problem v tem obdobju so prestroge starševske zahteve po samokontroli, ki onemogočijo otrokov občutek samostojnosti in vodijo v dvom vase (Žvelc 2012:50). »Možno vprašanje je kako vlogi staršev in zakoncev vplivata na otrokovo učenje avtonomije.« (Čačinovič Vogrinčič 1998:25)

V tretjem obdobju, ki traja od četrtega do petega leta, je razvojni cilj iniciativnost. V tem obdobju otrok že zmore sam sebi postaviti cilje in se organizirati za njihovo uresničitev. Otroku, ki zna in hoče po svoje, pa tudi nujno sili starše, da postavijo omejitve, pravila. Gre za vprašanje o strukturi vodenja, o delitvi moči ali o ravnanju s konflikti. Možen slab izid krize tega obdobja so občutki krivde, konformizem (Čačinovič Vogrinčič 1998:25-26).

Četrto razvojno obdobje obsega čas med šestim in enajstim letom. Cilj obdobja je delavnost: otrok zmore in želi prevzeti naloge, obveznosti, pokazati vztrajnost pri delu ali nalogi. Obdobje sovпада z vstopom v šolo in prvimi zahtevami, ki mu omogočajo, da doživi uspeh, zadovoljstvo nad opravljenim, doseženim. Hkrati z uspehom pa je možnost doživeti neuspeh. Neugodni pogoji lahko otroku nakopičijo izkušnje neuspeha, namesto dobrih izkušenj delavnosti si bo nabral izkušnje manjvrednosti in nesposobnosti (Čačinovič Vogrinčič 1998:26).

Eno od mnogih možnih družinskopsiholoških vprašanj, ki bi si jih družina lahko zastavila, je na primer tisto o tipičnih komunikacijskih vzorcih in njihovi nekongruentnosti, saj je družina morda spregledala otrokov klic na pomoč (Čačinovič Vogrinčič 1998:26).

Erikson pripisuje poseben pomen peti razvojni stopnji, ki obsega obdobje med 12. in 15. letom. To je ključno obdobje za razvoj osebne identitete, čas ko odrasčajoči otrok mora zbrati prve celostnejše odgovore na vprašanje, kdo sem, kaj zmorem, kakšen sem v očeh drugih. Ti »drugi« so najprej otrokova družina in identitetna kriza ima svoj delež v pogovoru družine o krizi. Zelo temeljno preizkuša sposobnost družine za konflikt (W.Mertens) in sposobnosti družine za ljubezen in pogajanje (L.L'Abate). Slab izid je identitetna zmedenost – tudi kot odgovor na prispevek, ki ga družina potrebuje od otroka (Čačinovič Vogrinčič 1998:26).

Žvelc pravi (2012:52), da v tem obdobju pride tudi do izrazitega zanimanja za nasprotni spol in preverjanje lastne spolne identitete. Za to obdobje je pomembno, da adolescenti doživijo občutek pripadanja generaciji mladih, ki je različna od njihovih staršev. Ustrezna razrešitev krize je povezana s pridobitvijo vrline zvestobe, ki se kaže v lojalnosti do sebe in lojalnosti do družbe kljub njeni nepopolnosti. To pomeni, da je oseba našla mesto znotraj skupnosti.

Preostala tri obdobja so obdobja odraslosti. Zanimiva so, ker dopolnjujejo podobo otrokovih razvojnih nalog z nalogami v generaciji odraslih. Šesto razvojno obdobje oziroma zgodnje odraslo obdobje zahteva, omogoča in odpira možnosti za intimnost v romantičnih in spolnih

odnosih, za ljubezen za solidarnost. Manj ugoden izid krize je izolacija. Tako v podobo družinske dinamike stopajo starši, ki v svojo vlogo v družini vnašajo več ali manj sposobnosti za intimnost, ljubezen (Čačinovič Vogrinčič 1998:26).

Žvelc (2012:52) pravi, da je za sedmo stopnjo (obdobje odraslosti in srednjih let) značilno nasprotje med produktivnostjo, ustvarjalnostjo in stagnacijo na drugi strani. Vrlina, ki nastane ob uspešni razrešitvi te faze, je skrb za druge ljudi, produkte in ideje. Značilna je skrb in vzgoja otrok pa tudi skrb za razvoj družbe na splošno.

Zadnje, osmo obdobje, zrela doba, prinaša integralnost, sprejemanje sebe, spravo z življenjem in zmožnost zanimanja, skrbi in spoštovanja drugih. Slab izid življenjske bilance je obup (Čačinovič Vogrinčič 1998:27).

Vsako nadaljnjo socializacijo, ki sledi prvemu otroškemu obdobju, lahko imenujemo sekundarna socializacija. V sodobnih modernih družbah postaja svet, v katerega vstopamo po primarni socializaciji, čedalje bolj členjen in raznolik. Vključujemo se v različne druge družbene skupine, organizacije in institucije zunaj intimnega domačega okolja. Prevezamo številne nove vloge (povezane s šolanjem, kasneje poklicne, starševske itd.). Soočeni smo z različnimi družbenimi svetovi, ki jih med seboj lahko primerjamo in včasih tudi izbiramo med njimi (DZS 2016:<http://vedez.dzs.si/datoteke/uvod-v-soc-2.pdf>).

1.2.3 Ojdipov in Elektrin kompleks

Prve predstave o ljubezni si pridobimo na podlagi tega, kako nam izkazujejo ljubezen starši. Nekoliko pozneje pa na podlagi tega kako, starši drug drugemu izkazujejo ljubezen. Majhen otrok še nima jasno izoblikovane predstave o svojem spolu, o tem, da je rojen kot moški ali ženska, kot deček ali deklica. Nekje okoli tretjega ali četrtega leta starosti, pa postane za otroka pomembna njegova spolna identiteta. Sigmund Freud za razlago tega povsem normalnega razvojnega pojava uporabi mit o Ojdipu, Karl Gustav Jung pa kasneje za žensko različico vpelje mit o Elektri. Tema mita je incest, in sicer Ojdip v igri usode in popolnoma nevede ubije svojega očeta in se poroči s svojo materjo. Ko kasneje to odkrije se pohabi (Milivojević 2013).

Ko deklica dojame, da je ženska, prav tako, kot njena mama, da pa sta mama in očka v resnici žena in mož, začne maminemu obnašanju namenjati posebno pozornost. Mama je vzor, zgled,

v katerega otrok gleda in "vpija" različne oblike njenega vedenja, ki jih zatem, pogosto v igri, oponaša. Hči začne mamino posnemati tudi v njenem vedenju do očeta. Takrat se zdi, kakor da deklica tekmuje in se bojuje s svojo mamino za očkovo naklonjenost, zato govorimo o ojdipalni situaciji (Milivojević 2013:187).

Deklica se v odnosih, ki so ji dostopni, preizkuša kot "majhna ženska" in utrjuje svojo spolno identiteto. Takšno vedenje mame ne ogroža, ker deklica ne more prevzeti njenega mesta. Skozi vedenje odraslih, mame in očeta, deklica razume, da je samo otrok. Razume in sprejme razliko, med njo kot otrokom ženskega spola in odraslo žensko, kakršna je njena mama. Ko deklica sprejme, da mora najprej odrasti, da bi bila lahko kakor njena mama, preneha preizkušati mamino vlogo in se začne spet vesti kot otrok. Toda sedaj je otrok z opredeljeno spolno identiteto (Milivojević 2013:188).

Popolnoma enak proces se dogaja pri dečkih le, da je v tem primeru objekt identifikacije oče. Oče predstavlja dečku zgled, vzor in le ta ga začne spretno oponašati. Kaj hitro začne z njim tudi tekmovati za mamino pozornost. Zaradi jasno zastavljenih mej, pravil, norm in vrednot, ki jih dečku postavi oče, deček sprejme svojo vlogo v družini in preneha tekmovati z očetom. Zave se svoje spolne identitete in se zopet začne vesti kot otrok. Nastopi faza latence.

Če oče v družini ni prisoten lahko objekt identifikacije postane katera druga pomembna oseba v otrokovem življenju, to je lahko sorodnik, vzgojitelj, učitelj, oči... Kroflič jih poimenuje pomembni Drugi. Pomembni Drugi tako otroku posredujejo jasno opredeljena pravila, norme, vrednote in moralo, ki jih otrok ponotranji, sprejme za svoje in se poistoveti s pomembnim Drugim.

Oče oziroma oseba, ki odigra vlogo objekta identifikacije, ni le tekmelec v boju za materino naklonjenost, temveč je hkrati glasnik racionalnega sveta pravil, zahtev pozivov in zakonov. Zahtev, ki jih otroku nalaga oče, ni dolžan izpolnjevati le otrok, temveč veljajo tudi za njenega glasnika-očeta (Kroflič 1999:42). V nasprotnem primeru bi očetova kapricioznost povzročila otrokovo emocionalno stisko in posledično neugodno razrešitev ojdipovega kompleksa.

Pomembno je, da so zahteve simbolizirane, racionalno utemeljene in jasno izražene (Kroflič 1999).

Krofljič pojasni, da se trije osebnostni strukturni elementi, ono, jaz in nadjaz dokončno izoblikujejo po razrešitvi ojdipovega kompleksa. In ker je nadjaz nekakšen notranji dejavnik morale, saj se vanj zapisujejo socialna pričakovanja, zahteve, norme in prepovedi, je moč moralne vzgoje v zgodnjem otroštvu izjemno velika (Krofljič 1999:38).

Čačinovič Vogrinčič pa pravi za oblikovanje nadjaza so odločilne interakcije norm in vrednot staršev oz. oče in mati kot modela identifikacije. V nadjazu vzpostavljeni mehanizem kontrole se zdaj projicira v vsako avtoriteto. Otrok se uči obvladovanja svojih nagonov v ojdipski situaciji. V tem edino možnem trikotniku se otroku posredujeta možnost in način razreševanja konflikta med principom ugodja in principom realnosti. Podrejanje avtoriteti in potlačevanje nagonov sta dva procesa, ki se dogajata hkrati: na eni strani sta moč in premoč staršev – na drugi nemoč in podrejanje otroka. Pripravljenost otroka, da se podredi, se oblikuje, če mu starši ponudijo čustveno toplino za identifikacijo (Čačinovič Vogrinčič 1998:31-32).

V fazi razreševanja Ojdipovega kompleksa pa lahko pride tudi do zapletov, in sicer se to pogosto zgodi v primeru, ko se mati počuti ogroženo in sprejme tekmovanje ali pa kadar oče spodbuja hčer in ji dodeli mesto, ki v družini pripada ženi (Milivojević 2013:188). Kot posledico nerazrešenega Ojdipovega kompleksa Kroflič navede patološki narcizem.

Za patološkega narcisa ja značilna izrazita heteronomna moralnost (patološka odvisnost od potrjevanja s strani pomembnega Drugega), močno strukturiran iracionalni nadjaz, ki daje videz velikega in svobodnega jaza ter stalno nihanje med občutkom grandioznosti in depresije itn.. Problem patološkega narcisa ni v pomankanju ponotranjene avtoritete, ravno nasprotno zanj je značilna močno poudarjena ponotranjena iracionalna avtoriteta, ki se je ne zaveda. Za iluzornim občutkom popolne svobode se tako skriva bolestna odvisnost od zunanje hvale in priznanj. Patološki narcis ostane fiksiran v simbiotski razvojni fazi in je rezultat imaginarne identifikacije (Krofljič 1999). »Posledica te prikrite odvisnosti pa so ponavljajoče se depresije, ki patološkemu narcisu kljub njegovi morebitni uspešnosti v preigravanju družbeno zahtevnih vlog onemogočajo psihično stabilnost« (Kroflič 1999:43-44).

1.2.4 Vloga mame v družini

Materinstvo je za mamo zagotovo najpomembnejše poslanstvo v življenju. Je edinstvena izkušnja, ki jo vsaka mama doživlja drugače, na svoj edinstven način. Skrb za družino jo

spremlja skozi vse življenje tudi, ko otroci že odrastejo je z mislimi pogosto pri njih. V večini družin mama ne skrbi le za otroke ampak je skrbnica celotne družine.

Materinstvo je tisti segment družinskega življenja, pri katerem je v postmodernosti zaznati najmanj sprememb. Ta družbena vloga ostaja tudi v postmodernosti tipično moderna. Še vedno je ključni dejavnik konstituiranja družine in s tem tudi najbolj privlačno polje ideoloških argumentacij (Švab 2001:95).

V obdobju prvih dveh mesecev življenja otrok še ni sposoben ustvarjati stikov z okoljem. To obdobje imenujemo obdobje avtizma. Kasneje se v otrokovem življenju razvije simbioza med njim in materjo, to pomni, da se zlijeta v eno na spoznavnem, čustvenem in fiziološkem področju. Otrok tako ne loči med materjo in seboj. Vez med njima otroku zagotavlja občutek varnosti, ki je temelj za kasnejše zaupanje tako v ljudi kot vase. Za otroka je tako pomembno, da ima možnost za razvoj čustvenih vezi z eno stalno osebo (običajno je to mati) (Cugmas 1998).

Berk (1996) navezanost opredeli takole: [n]avezanost je močna čustvena vez, ki jo občutimo do določenih oseb v našem življenju. Če smo v interakciji s temi osebami, občutimo zadovoljstvo in veselje. Če doživljamo stres, nam bližina teh oseb daje podporo in tolažbo (v Cugmas 1998:13).

O tem kako razpade simbioza med materjo in otrokom in kako otrok postane individuum, govori življenjsko delo Margerete S. Mahler. Individualizacija pomeni, da se otrok zave samega sebe kot posameznika. Otrok doseže stopnjo separacije in individualizacije okoli tretjega leta starosti, kar omenjena avtorica imenuje "psihološko rojstvo". Energijo za to rojstvo pa otrok najde prav v simbiozi (Cugmas 1998:14).

Avtorica navaja več stopenj razvoja separacije in individualizacije. Prvo stopnjo imenuje diferenciacija. Otrok začne najprej ločevati med ljudmi in predmeti v okolju. Po šestem mesecu je sposoben ločevati med materjo in drugimi člani družine, ne loči pa še sebe od matere. Če mati izgine iz njegovega vidnega in slušnega polja, lahko otrok zaradi tega občuti strah pred lastnim izničenjem. Okoli osmega meseca starosti pa spozna, da z materjo nista eno. Če matere ne vidi in ne sliši, se lahko pojavi separacijski strah, strah pred izgubo matere. Tisti, ki te faze dobro ne razvijejo, lahko tudi kasneje v življenju kažejo željo po zatekanju v simbiozo. Druga stopnja se imenuje prakticiranje. Pojavi se okoli prvega leta otrokove starosti. To je čas, ko otrok shodi. Za otrokov spoznavni razvoj pa je značilna stopnja

eksperimentiranja. Otrok se samoiniciativno kdaj pa kdaj oddalji od matere. Tretja stopnja razvoja separacije in individualizacije je približevanje. Z oddaljevanjem od matere otrok povzroča situacije, ki izzovejo separacijski strah. Zato se k materi pogosto zateče, da razreši bojazen. Ta stopnja traja približno do tretjega leta, ko se razvije separacija (Cugmas 1998: 14).

Dovolj dobra mama, kot jo poimenuje Winnicot, se zna vrniti v čas, ko je bila sama dojenčica, to ji omogoči, da se zna uglasiti z otrokom in se čustveno vživeti vanj. Tako lahko komunicira z dojenčkom, sprejema njegove signale in se nanje ustrezno odziva. Otrok pa ob tem postopoma pridobiva zaupanje in pogum za raziskovanje zunanjega sveta (Skynner, Cleese 1994:78).

Če je bila mama v otroštvu nesrečna in če je zanjo podoživljanje preteklosti preveč boleče, bo prenehala z vračanjem v otroštvo. Ker zdaj ne bo črpala opore iz lastnih občutkov se ne bo mogla vživeti v otroka in vzpostaviti tesnega odnosa. Otrok bo to globoko v sebi čutil. Čutil bo, da je med njim in mamo nekakšna ovira. Za otroka je to zelo boleče, nenadoma mora odrasti, se prilagoditi materinim stališčem in vedenju odrasle osebe, kar bi se seveda moralo dogajati postopoma, korak za korakom (Skynner, Cleese 1994:83).

Ključnega pomena za otrokov razvoj je tudi, da zna mama otroku jasno zarisati meje kar omogoči varno navezanost med njima. Mama točno ve kdaj mora otroka izpustiti iz svojega naročja in ga podpreti na poti v samostojnost. Jasno zarisane meje in materina ljubeča podpora bodo dale otroku moč, da zraste v samostojno in ustvarjalno osebo.

Da bi bila mama lahko dovolj dobra:

- mora biti sposobna čustvenega odzivanja ter odzivanja na otrokove potrebe. To sposobnost zmore razviti, tisti, ki je v svojem otroštvu sam izkusil uglašnost z drugo osebo.
- mora biti sposobna ljubiti, torej dajati in sprejemati ljubezen, mora biti sposobna dati prednost otrokovim potrebam pred svojimi ter pustiti in podpreti otroka, da se osamosvoji.

Predpogoj, da mati lahko uresniči te svoje potrebne lastnosti, pa je opora drugih, torej da se lahko zaneša na moža in družino, ko potrebuje pomoč (Inštitut za razvoj človeških virov 2016:<http://www.psihoterapija-ordinacija.si/sl/osebnost-in-odnosi/dovolj-dobri-starsi.html>).

Kakšen odnos bo imela mati s svojim otrokom in kako dobro se bo z njim lahko uglasila je seveda odvisno tudi od njenega odnosa z lastno mamo. Če se njena mati ni znala uglasiti z njo se bo tudi sama zelo težko s svojimi otroki. Enako velja za meje, če so bile meje v njeni primarni družini zabrisane, bo svojim otrokom težko postavila jasne meje. In tako je krog prikrajšanosti sklenjen, prenaša se iz generacije v generacijo (Skynner, Cleese 1993:113).

Dovolj dobra mama si zna vzeti čas tudi zase, brez slabe vesti bo otroka prepustila možu, babici, varuški... in poskrbela zase in za svoje potrebe. Mama, ki bo zadovoljna sama s sabo bo tako veliko lažje izpolnjevala svoje poslanstvo.

1.2.5 Vloga očeta v družini

Preden se je oblikovala nova družina, družina, kakršno poznamo danes, so moški veljali za hranitelje svoje družine – bili so sicer poglavarji družine, v njeni čustveni infrastrukturi pa skoraj niso sodelovali. Takšna podoba očeta se je obdržala zelo dolgo – od konca srednjega veka do šestdesetih let prejšnjega stoletja. Šele po letu 1960 so se moški domislili, da bi lahko postali sestavni del svoje družine ter prevzeli skrb in odgovornost za svoj naraščaj – tako eksistencialno kot tudi emocionalno (Juul 2011: 9).

V preteklosti so bili očetje pogosto odsotni, zato se današnji očetje težko zgledujejo po zgledu iz svoje primarne družine. Nekatere je celo strah, da bi postali ravno takšni kot so bili njihovi očetje. Današnji moški, ki je pripravljen na novo opredeliti svojo vlogo partnerja in očeta, se mora poglobiti vase in odkriti, kaj zahtevajo ženske in otroci. V tem smislu lahko očetovstvo jemljejo kot pravo darilo in izziv (Juul 2011).

Očetovo aktivno vključevanje v družinsko življenje je tako za otroka kot za otrokovo mamo zelo pomembno že v času nosečnosti. Mati je takrat še posebej ranljiva in v vrtincu čustev, ki jo preplavljajo potrebuje očetovo oporo. Mamino dobro počutje in sproščenost tako blagodejno vplivata na razvoj ploda.

Še danes velja, da je nega otroka zgolj ženska domena, zato si morajo očetje pogosto sami izboriti prostor, ki ga potrebujejo za navezovanje stika s svojim otrokom. Mnogi očetje tako danes svoje otroke skrbno pestujejo, negujejo, hranijo, vozijo na sprehode in se z njimi igrajo. Nekateri se celo odločijo in ostanejo doma, namesto mame na dopustu za nego in varstvo otroka.

Pri izražanju čustev pa se malo zaplete, saj moški že po naravi težje izražajo svoja čustva, kot ženske. V tem primeru je lahko mama očetu v veliko pomoč. Očeta spodbuja k izražanju čustev, ki se jih do sedaj morda sploh ni zavedal ali jih je celo potlačil. Pomembno je, da so očetova čustva avtentična tako do otroka, kot do mame. Dobro je, da otrok spozna vsa čustva od pozitivnih do negativnih, ker se bo lahko le tako kasneje v življenju primerno odzival na različne situacije.

Če starši sami pri sebi ne doživljajo varnosti in zaupanja ob približevanju drug drugemu, če mož in žena ne zmoreta deliti najglobljih čutenj, ker se bojita, da bosta ranjena, se to pozna tudi pri otrocih. Otroci bodo lahko zelo občutljivi za vedenje staršev in bodo zelo pazili, kako bodo pristopali do njih. Tako se tudi starši ne bodo mogli pristno odzvati na potrebe in vedenje svojih otrok ter jih bodo s tem prikrajšali za pomemben del čustvenega sveta (Kompan Erzar et al. 2009:62).

Trendi kažejo, da očetje vedno pogosteje tudi posegajo po domačih opravilih in s tem razbremenijo svojo partnerko, hkrati pa dajejo otrokom pozitiven zgled delitve dela v družini.

Pomembno je, da partnerja skrbita za svoj partnerski odnos in si občasno vzameta čas samo zase, gresta v kino, gledališče, na večerjo... Svojo vlogo v družini bosta lahko najboljše opravljala, le če bosta zadovoljna s svojim odnosom.

Ravno tako, kot je za mamo pomembno, da je ušla s svojim otrokom je tudi za očeta pomembno, da se zna vrniti v svoje otroštvo in od tam črpati pozitivne izkušnje za navezovanje stika s svojim otrokom.

Vsak oče se mora očetovanja naučiti sam, ni univerzalnega pravila o tem kako postati dober oče. Vsak otrok je individuum zase in ima svoje individualne potrebe in želje. Dober oče je tisti, ki zna prisluhniti svojemu otroku in se primerno odzove na njegove potrebe v skladu s svojimi čustvi in občutki. Dober oče ne posluša nasvetov prijateljev, sorodnikov..., ampak enostavno zaupa sebi in se uči iz svojih lastnih napak. Ni očeta, ki ne bi delal napak, ravno tako, kot ni mame, ki ne bi delala napak. Pomembno je le, da se jih zaveda in nanje gleda kot na izziv, da postane še boljši starš. Očetovstvo je edinstvena izkušnja, ki v vseh pogledih bogati očetovo življenje. Ob otroku starši rastejo in se osebnostno razvijajo. Družina je največje darilo, ki ti ga življenje lahko da.

Otrok svojega očeta zelo močno doživlja. Kakovost njunega odnosa mu govori o njegovi lastni vrednosti. Očetova odločna beseda mu pomiri dvome, njegovo zagotovilo prežene bojazni in njegova spodbuda nadeva krila njegovi ustvarjalnosti. Zaupanje v očeta je izvor otrokovega zaupanja vase in njegove samozavesti. Ob trdnem očetu so otrokovi koraki v neznan in zanj morda nevaren svet bolj zanesljivi (Žmuc-Tomori 1988:6).

Vloga očeta in kakovost očetovstva nista pomembni le za eno generacijo. Vzgojna sporočila, ki jih dobiva sin od svojega očeta in po njih ob vseh drugih dejavnikih tudi uravnava gradnjo svoje osebnosti, prenaša naprej svojim sinovom in hčerkam, ko postane sam oče (Žmuc-Tomori 1988:8).

Obe vlogi sta v otrokovem življenju enako pomembni. Tako vloga mame kot vloga očeta na svoj edinstven način bogatita otrokovo življenje. Vsak izmed njiju daje otroku kanček sebe in s svojimi zgledi usmerjata otroka na pot samostojnosti.

Pomembno je, da vloge v družini niso strogo določene ampak so fleksibilne. Vlogo, ki jo danes v družini opravlja mati, lahko jutri prevzame oče in ravno obratno. Takšen princip lahko seveda uspeva le v družini, kjer imata starša trden in razumevajoč partnerski odnos. Starševstvo za njiju predstavlja sodelovanje in nenehno prilagajanje in ne tekmovanje.

1.2.6 Vloga otroka v družini

Za zdrav in uspešen osebnostni in čustveni razvoj otrok potrebuje varen odnos z odraslimi, s starši ali osebami, ki jih nadomeščajo. Ni potrebno, da bi bili starši idealni, da bi dali tisto, kar otrok potrebuje. Zadostuje, da so dovolj dobri. V odnosu sta dve strani – starši in otrok. Večino moči imajo realno starši, otroci pa le toliko, kolikor jim jo starši dodelijo. Zato tudi večji del odgovornosti za to, ali bo odnos dovolj dober, nosijo predvsem starši (<http://www.psihoterapija-ordinacija.si/sl/osebnost-in-odnosi/dovolj-dobri-starsi.html>).

Če starši otrokom določijo njihovo vlogo v družini še preden se le ti rodijo, bodo otroci v življenju verjetno zelo nesrečni. Njihovo otroštvo bo tako postalo projekcijsko platno za neizživeto želje in sanje staršev (Ule, Kuhar 2003:57). Pomembno je, da otroci sodelujejo pri soustvarjanju svoje vloge v družini in da starši upoštevajo njihove želje in potrebe.

Loreman (2009:3) nas spomni na mnogokrat prezrto pravico otrok do spoštovanja njihovega otroštva. S to pravico bi morali biti seznanjeni vsi starši, vzgojitelji, učitelji, socialni delavci, skratka vsi, ki so kakorkoli povezani z delom z otroki.

Spoštovanje otroštva pomeni:

- Da otrokom zagotovimo temeljne življenjske potrebe, kot jih zapišeta Deklaracija Združenih narodov o otrokovih pravicah (1959) in Mednarodna konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah (1989);
- Spoštovati otrokov čas, še posebno sedanjost;
- Spoštovati otrokovo uživanje otroštva;
- Spoštovati otrokove odnose z drugimi;
- Spoštovati otrokov prispevek družini in družbi;
- Spoštovati otrokovo individualnost in različnost;
- Spoštovati in sprejeti otrokove spretnosti in sposobnosti.

Otroci potrebujejo odrasle, ki bodo njihovi spoštljivi in odgovorni zavezniki v procesu soustvarjanja. Če starši otrokom v družini ne morejo zagotoviti pravice do spoštovanja njihovega otroštva, bodo le ti prehitro odrasli in v družini prevzeli vloge, ki jim naj ne bi bile namenjene. Richter (v Čačinovič Vogrinčič 1998) tako navaja pet vlog, ko otrok v družini prevzame vlogo razbremenjevalca konfliktov.

- Vloga substituta za partnerja
- Otrok v vlogi kopije podobe
- Otrok v vlogi idealnega sebe
- Otrok v vlogi negativne podobe
- Otrok v vlogi zaveznika

1.2.7 Družina nekoč in danes

V klasični družini je v zadnjih nekaj desetletjih prišlo do korenitih sprememb, ki se odražajo tako v njeni strukturi, kot v odnosih med njenimi člani. Spremembe so posledica tako družbene, kot zasebne sfere.

Predindustrijska družina je bila patriarhalna skupnost, osrediščena okrog dela in ekonomije. Tudi za moderno jedrno družino je bila vsaj v zgodnji fazi modernizacije še značilna neenakopravnost med spoloma, z izpostavljeno vlogo moškega hranitelja in zapostavljeno vlogo ženske – gospodinje. Patriarhalnost je bila značilna tudi za seksualno življenje, kjer so dvojna merila skrbela za podporo etabliranim normam o lastništvu in dedovanju lastnine (Ule, Kuhar 2003: 49).

Od časov klasične moderne so se osnovna pravila, na katerih ljudje utemeljujejo svojo zasebnost, temeljito spremenila. Seksualnost se je ločila od reprodukcije. Oblike družinskega življenja so se silno pluralizirale. Ob klasični jedrni družini se uveljavljajo mnoge družinske oblike; enostarševske, reorganizirane, razširjene, ki jih v politično korektnem besednjaku ne poimenujemo več kot »nepopolne«. Poleg biološkega starševstva se vedno bolj uveljavljajo različne oblike socialnega starševstva. Ženske so si pridobile mnoge pravice, npr. na področju izobraževanja, zaposlitve. Obenem pa družina izgublja pomen ekonomske skupnosti in vse bolj postaja socialno-emotivna skupnost (Ule, Kuhar 2003:49).

V sodobni družini otroci končno dobijo svoje mesto enakopravnega družinskega člana, ki skupaj s starši soustvarja družino in življenje v njej. Komunikacija med starši in otroki je obojestranska, otroci so slišani in starši se emotivno odzivajo na njihove potrebe. Starši se zavedajo odgovornosti, ki jo prinaša družina, zato se mladi danes vedno kasneje odločajo za ustvarjanje lastne družine.

1.2.8 Deinstitutionalizacija družine

Proces deinstitutionaliziranja družine v sodobnih družbah razumemo kot proces zmanjševanja pomena zakona in družine kot institucije, nikakor pa ne kot izginjanje družine. Deinstitutionaliziranje ni nekaj negativnega, kot se zdi na podlagi besednega pomena, temveč le zmanjšanje, zoženje institucionalnih funkcij družine, zato da bi se odprl prostor za individualizacijo življenjskih potekov družinskih članov (Tyrell v Ule, Kuhar 2003: 53).

Deinstitutionaliziranje družine po eni strani pomeni izgubo izključnega monopolnega položaja zakona in družine, odpre se prostor za alternative. Po drugi strani pomeni tudi upadanje inkluzivnosti družine, tj. vse manjši delež populacije živi v »popolnih družinah« (bodisi kot zakonec ali kot otrok). Skupno življenje izven zakona je vse bolj izgubljalo naravo stigmatizacije. Naraslo je število ločitev in ponovnih porok, pa tudi število samskih. Ljudje

niso več brezpogojno napoteni na družino in lastna družina ni več nujni znak vstopa mladega človeka v odraslost (Ule, Kuhar 2003: 55).

Poprej tako zavezujoča zveza smislov in napotil danes ni več brezpogojna in se je zrahljala. Iz ljubezni npr. ne izhaja več poroka/zakon. Za skupno življenje ni več potrebna poroka. Iz poroke prav tako ne sledi več seksualni privilegij ali želja po otroku. Ljubezen je mogoča tudi brez zakona in zakon je lahko brez otrok. Starševstvo in zakon/poroka sta se sploh razšla, tako da je zakon brez otrok prav tako možen kot starševstvo brez poroke ali materinstvo brez očetovstva ali obratno. Skupno življenje para ne meri več brezpogojno na poznejši zakon. Tudi spolnost ne vodi do poroke. Kar je pred nekaj desetletji morda vzbujalo splošen odpor, npr. neporočeni pari, materinstvo zunaj zakona, ločitev itd., danes ne vznemirja skoraj nikogar več (Ule, Kuhar 2003:56).

»Paket« stare institucije se je razvezal. Njegovi posamezni elementi pa so še dostopni, vendar jih lahko po svoje kombiniramo med seboj. Lahko jih tudi kombiniramo v različnih časovnih zaporedjih (Ule, Kuhar 2003:56).

Jasno je postalo, da odrasli ne potrebujejo več otrok v svojem življenju zaradi ekonomskih razlogov. Toda otroci še vedno bistveno potrebujejo odrasle. Ne potrebujejo le odraslih, pač pa starše (biološke ali socialne), ki so motivirani za to, da so jim v emocionalno in socializacijsko podporo. V tem smislu sta skrb in vzgoja otrok neki vidik človeške družbe, ki ni zelo izpostavljen spremembam. Tudi časa, ki je potreben za ljubezen in potrpljenje staršev, ne more zamenjati noben tehnični nadomestek. Skratka, otroci potrebujejo starše (Ule, Kuhar 2003: 56).

1.2.9 Ravnanje s čustvi v družini

Čustva so gonilo našega življenja. Zaradi naših čustev dobivajo stvari v materialnem svetu svoj smisel. Čustva so temelj človeške eksistence. Med vsemi živimi bitji je človek najbolj čustveno bitje.

Byng-Hall (1982 naš prevod) opisuje čustva kot vlakna in barve, ki sestavljajo preprogo družinskega življenja. Čustva pomembno vplivajo na to ali bo družina ostala skupaj oziroma se bo le ta razdrla. Čustva energizirajo odnose v družini. Vzajemnost čustvenega delovanja in interakcij v družini je kreativna, če čustva spodbujamo. Če se čustveno izražanje v družini ne

spodbuja, družina izoblikuje obrambne mehanizme, s pomočjo katerih se izogiba situacijam, ki predstavljajo zanj neprijetna čustva.

Otrok prične prve izkušnje čustvovanja pridobivati v družini, in sicer od prvega trenutka, ko se rodi vanjo. Da bo lahko obvladal vse spremembe, ki mu jih življenje prinaša, potrebuje ogromno ljubezni, nežnosti, miru, zaščite in varnosti s strani družine, le tako bo lahko vzpostavil zaupanje in izoblikoval lastne meje. Čustvena podpora s strani družine je za otrokov razvoj ključnega pomena (Čačinovič Vogrinčič 1998).

Čustveni razvoj posameznika poteka počasi in postopno, najprej se razvijejo enostavna čustva, ki jim nato sledijo kompleksnejša. V času razvoja se naše čustvovanje spreminja, postaja vse bogatejše, povezuje se z izkušnjami in drugimi duševnimi procesi, motivi, mišljenjem, predstavami in zaznavami (Musek, Pečjak 2001).

Vsak človek sprejme in obvlada tista čustva, ki jih »sme« sprejeti in obvladati v družini. Izrine, ali kot pravi Skynner, za zaslono skriva tista čustva, ob katerih doživi travmo ali stres, ali pa tista – in to je pogostejše – ki v njegovi družini niso sprejeta, ki povzročajo napetost in vznemirjenje, ki so tabu (Skynner v Čačinovič Vogrinčič 1998: 214).

Otrokov strah pred izgubo ljubezni staršev, otroka privede do tega, da začne čustva, ki so v njegovi družini nesprejemljiva najprej skrivati pred družino, ko postane tesnoba prevelika pa še pred samim seboj (Čačinovič Vogrinčič 1998).

Za otroka je ključnega pomena, da sme v družini svobodno izražati vsa svoja čustva tako pozitivna kot negativna. Le tako se bo lahko kasneje v življenju ustrezno odzival na različne situacije. Negativna čustva so za otroka ravno tako pomembna kot pozitivna le, da pri izražanju negativnih čustev otrok potrebuje veliko večjo podporo staršev, saj negativna čustva predstavljajo zanj nelagodje, stisko in stres. Pomembno je tudi, da se zna družina skupaj veseliti ob uspehih posameznega družinskega člana in si stati ob strani v težkih trenutkih.

1.2.10 Reševanje konfliktov v družini

V vsaki družini prihaja do konfliktov, kar ni prav nič nenavadnega, saj so si družinski člani med seboj tako zelo različni in prav vsak izmed njih ima svoje potrebe, ki se pogosto razlikujejo od potreb ostalih družinskih članov. Pomembno je, da znamo konflikte v družini prepoznati, se z njimi soočiti in jih včasih tudi zdržati.

Beseda konflikt marsikomu predstavlja neprijetne občutke, saj konflikti pogosto predstavljajo nekaj bolečega, škodljivega in nezaželenega. Ljudje definirajo konflikt zelo različno na primer kot spor, prepir, pretep, nestrinjanje, nesporazum. Pri večini to pomeni nekaj slabega, čemur se je potrebno izogniti, če je to le mogoče (Iršič 2004).

Reševanja konfliktov se najprej naučimo v družini. Mertens predstavi koncept vzgoje sposobnosti za konflikt. Sposobnost za konflikt pomeni pridobljeno, naučeno sposobnost posameznika, da zazna konflikt za motenimi interakcijami in komunikacijami, ga prepozna in se z njim sooči, da bi ga bodisi začel reševati bodisi zmogetl živeti z njim. Sposobnost za konflikt je kompetenca »osveščenost o problemih«, ki so globlji od vsakdanjih, običajnih, dostopnih skrbi. Gre za sposobnost posameznika, da v interakciji in komunikaciji zazna konfliktne vsebine in jih metakomunicira (Mertens v Čačinovič Vogrinčič 1998:228).

Vzgoja sposobnosti za konflikt mora usposobiti otroka, da pričakovanj in atribucij staršev, njihovih etiketiranj ne sprejme brez vprašanja; da pristane na ambivalentnosti in dvoumnost potreb staršev, jo zdrži in se tako uspešno razloči (razmeji) od staršev (Mertens v Čačinovič Vogrinčič 1998:228).

V družini je potrebna varnost, varnost spreminjanja v kateri človek zdrži napetost, stres soočenja s stvarnostjo. Prav tako si je potrebno v družini pridobiti pravico do vseh svojih čustev, individualnosti in avtonomije (Čačinovič 1998).

Odzivov na konflikte se vede ali nevede naučimo predvsem v družini. Od tega, kako uspešno konflikte obvladujejo naši starši, je odvisno, kako uspešno jih bomo obvladovali tudi mi. Odzivi, ki se jih naučimo, so lahko bolj ali manj funkcionalni in take potem prenašamo naprej v svojem življenju in še posebno v svoj partnerski odnos. To, da jih pridobimo v družini, pa ne pomeni, da jih ne bi mogli izboljšati. Če jih želimo izboljšati, pa je pomembno, da problematiko najprej ozaveštimo in nato zavestno pristopimo k razvijanju ustreznih sposobnosti (Iršič 2004:10).

Konflikti ne pomenijo vedno le nekaj slabega, kako gledamo na konflikte je odvisno od naše osebne presoje. V konfliktih lahko vidimo tudi mnogo priložnosti za naš razvoj in osebno rast.

Lamovec navaja sledeče možne koristi konfliktov: konflikti pripomorejo, da ozaveštimo probleme v odnosu, ki jih je potrebno rešiti, spodbujajo spremembe, mobilizirajo energijo in povečujejo motivacijo za soočenje s problemi, razbijajo monotonost življenja, spodbujajo

nove interese, pomenijo izziv in vnašajo dinamiko. Konflikti pogosto pripomorejo k ustrežnejši odločitvi in znižujejo napetost v vsakdanjih odnosih. V konfliktu bolj spoznamo samega sebe. Konflikti lahko odnos poglobijo in obogatijo (Lamovec v Iršič, 2004:100). Iršič dodaja še naslednje: V konfliktu bolj spoznamo drugega. Konflikti spodbujajo osebno rast. Razrešeni oz. obvladani konflikti povečujejo in utrjujejo sposobnosti razreševanja in obvladavanja konfliktov, prispevajo k širjenju znanja in poglobljanju razumevanja sveta oz. življenja, prinašajo višjo raven kulture v interakciji in omogočajo bolj intenzivno sodelovanje ter omogočajo večje zaupanje drug drugemu ali samemu sebi (Iršič 2004:100).

Najprimernejši način za reševanje konfliktov v družini je zagotovo pogovor, v katerem ima vsak član družine pravico, da izrazi svoje mnenje, da pove kdo je in kaj želi, hkrati pa zna to pravico zagotoviti tudi drugim. Mnenje vsakega izmed njih je enako pomembno. Rešitve temeljijo na sodelovanju, dogovarjanju in soustvarjanju. Dobra rešitev konflikta je tista, kjer na koncu zmagajo vsi, vsak prispeva svoj delež in veliko tudi pridobi.

1.2.11 Komunikacija v družini

Prvih sposobnosti komuniciranja se pričnemo učiti v družini, kjer nam starši s pomočjo verbalnega in neverbalnega izražanja posredujejo pravila sporočanja, ki so značilna za neko širšo kulturo. V družini dobimo prvo izkušnjo o tem, kako nas vidijo drugi in o tem, da na to kako nas bodo videli drugi prav zaprav vplivamo sami. V vsaki družini veljajo, pogosto nenapisana pravila, o tem katera čustva se v družini lahko izražajo in katera ne. Čustva, ki jih otrok v družini ne sme izražati bo začel posledično potlačevati, saj v njegovi družini predstavljajo tabu. Jasna, odprta in neposredna komunikacija je odločilnega pomena za reševanje konfliktov v družini, hkrati pa pripomore k kakovosti odnosov med družinskimi člani. Nekateri problemi ostanejo v družini nerazrešeni ravno zato, ker se o njih ne znajo odkrito pogovoriti. Poleg verbalnega sporočanja potekajo v družini tudi procesi neverbalne komunikacije, ki je za družino ravno tako pomembna kot verbalna (Tomori 1994).

Jasna, odprta, dvostranska komunikacija je ključnega pomena za dobre odnose in funkcioniranje v družini. Za družinske člane je zato pomembno, da znajo komunicirati o komunikaciji oz. metakomunicirati. Funkcija komunikacije v družini je dvojna, na eni strani omogoča posamezniku individualizacijo, razmejevanje od družine, na drugi strani pa integracijo, ustvarjanje celote (Čačinovič Vogrinčič 1998).

1.2.12 Vrednote

Vrednote so zagotovo eden izmed najpomembnejših vidikov vsake družine. Vsaka družina si sama izoblikuje svoj vrednostni sistem, na podlagi katerega potem presoja pomembnost posameznih aspektov v življenju. Poštenost, sodelovanje, empatija, so le nekatere izmed njih, pomembno je omeniti, da je družina že sama po sebi vrednota in marsikomu predstavlja najvišji ideal v življenju.

Čeprav družina ni edini vir, iz katerega črpa otrok vrednote, po katerih uravnava svoje življenje, pa se proces oblikovanja vrednostnega sistema vendarle najprej zastavi v družini. Prav družinske vrednote najbolj odločilno oblikujejo otrokovo osebnost njegovo samopodobo in pogled na svet, čeprav mu prinaša življenje vrsto novih izkušenj, ki s prvotnimi, družinskimi, niso vedno v skladu (Tomori 1994:77).

Pomen teh temeljnih družinskih sporočil, njihova moč in prevlada nad tistimi, ki vstopajo v človekovo obzorje pozneje in od drugod, so tako izraziti zato, ker ta otrokova prva spoznanja o svetu posredujejo osebe, ki so zanj čustveno in eksistenčno najbolj pomembne in ker po njih uravnava doživljanje svoje vrednosti v obdobju, ko je za to še najbolj dovzeten. Vzgojna sporočila sprejema otrok od svojih najbližjih z vso vero in zaupanjem. Z njimi poskuša uskladiti svoje vedenje in svoja prizadevanja. Samega sebe vrednoti pozitivno in se torej sprejema, če je sposoben ravnati po tem prvotnem življenjskem besedilu. Podredi in žrtvuje jim marsikatero svojo željo, potrebo in naravno težnjo. Šele v obdobju mladostništva začne ponavadi samostojneje vrednotiti svet, postopoma sam oblikuje svoja merila in vse bolj ravna po njih (Tomori 1994:78).

1.2.13 Uspešna, zdrava, soustvarjena družina

V uspešnih družinah je zaznati živahnost, spoštovanje, pristnost in ljubezen. Člani družine znajo prisluhiti drug drugemu in upoštevajo mnenje prav vsakega člana družine. Odkrito lahko pokažejo svojo naklonjenost, prav tako kot svojo bolečino in nesoglasje. Nikogar ni strah delati napake, ker se vsi zavedajo, da je to le del njihove osebnostne rasti. Počutijo se ljubljene, spoštovane in cenjene ter hkrati pozvane, da tudi sami spoštujejo, cenijo in ljubijo druge (Satir 1988).

Vitalnost take družine je dejansko mogoče videti in slišati. Telesa so ljubka in izrazi obraza sproščeni. Ljudje gledajo drug v drugega in ne drug skozi drugega ali v tla; in govorijo z jasnim, polnim glasom. Bogastvo in harmonija prešinjata njihove medsebojne odnose. Otroci so odkriti in prijateljski; čeprav so še čisto majhni, jih družina obravnava kot enakovredne osebe (Satir 1995:18).

Hiše v katerih prebivajo so polne svetlobe in barv. V svojem domu se počutijo prijetno in zaželeno. Prisoten je mir in spokojnost, pa tudi hrup in glasnost, ki govorita o pomembni dejavnosti. Ljudje si z dotiki izkazujejo naklonjenost, ne glede na njihovo starost. Člani uspešne družine si med seboj brez zadržkov povedo kaj čutijo. V družini je dovoljeno govoriti o vsem o razočaranjih, jezi, neuspehih, kot tudi o veselju in uspehih. Vsakdo v družini ve, da bo dobil priložnost, ko mu bodo drugi prisluhnili. Med seboj se odkrito pogovarjajo in drug drugemu skrbno prisluhnejo, so neposredni in stvarni (Satir 1995).

Uspešna družina je sposobna delati načrte, če ji slučajno kaj pokvari načrte se z lahkoto prilagodi, pogosto s kančkom humorja. Na ta način se je brez nepotrebnega stresa sposobna soočiti z vsakodnevnimi problemi in izzivi. V takih družinah je vsem članom jasno sporočilo, da je človeško življenje in čutenje pomembnejše od česarkoli drugega (Satir 1995).

Starši vidijo sebe kot vodnike. Otroke želijo ob vsaki priložnosti naučiti prave človečnosti. Vedenje staršev je vedno skladno s tem kar govorijo. Če otrok v določenem primeru ne ravna pravilno, mu starš vseeno nudijo svojo oporo, saj dobro vedo kakšen vpliv imata na otroka graja in kazen (prav tam).

Uspešni starši vedo, da so spremembe del življenja, spreminjajo se tako otroci, kot tudi starši. S spremembami se soočajo ustvarjalno in ravno to jim omogoča, da njihova družina postane še bolj uspešna (prav tam).

Ackermannova hipoteza o zdravi družini

Družina je zdrava, če uresniči biološke potenciale odnosa roditelj-otrok in mož-žena: zagotoviti mora zaščito pred nevarnostmi in materialni obstoj družine; pripadati mora skupnosti in biti vanjo integrirana; navznoter mora biti enotna, sposobna, da se sama stabilizira in raste; ohraniti mora sposobnost, da se prilagaja spremembam. Družina mora imeti cilje in realistične, primerne uresničljive vrednote. Družina mora zagotoviti vzdušje, v katerem se bo psihološka identiteta njenih članov uskladila z identiteto družinske skupine,

tako da bo omogočala individualizacijo. Družinske vloge morajo biti v skladu s spolom, dobro definirane in morajo omogočati zadovoljevanje temeljnih potreb njenih članov. Če pride do konfliktov in do nezadovoljevanja osebnih potreb, mora imeti družina psihološka sredstva za korektno percepcijo problema. Sposobna mora biti, da najde rešitev, ki pomeni zadovoljevanje potreb in rast njenih članov. Sprejemanje identitete posameznika in družine ustvarja možnosti za individualno avtonomijo in ustvarjalnost. Vzgoja mora upoštevati telesne in duševne potrebe otroka in preprečiti tekmovanje (rivalstvo) med potrebami staršev in potrebami otrok. Pokazatelj zdravih družinskih odnosov je ustvarjalna komplementarnost v vlogah mož – žena, roditelj – otrok, ne pa odsotnost konfliktov (Acerman v Čačinovič Vogrinčič 1998:49-50).

Soustvarjena družina je nov koncept družine, kjer lahko vsak družinski član prispeva svoj delež pri oblikovanju družinske stvarnosti. Takšen koncept zahteva spreminjanje odnosa med starši in otrokom zato, da bi se otrokov glas lahko slišal in še več starši bi otroka upoštevali, kot strokovnjaka iz izkušenj. Takšna naloga je za starše velik izziv, saj le s težka odstopijo od svoje moči in se pridružijo otroku na njegovi poti odkrivanja in raziskovanja. Če jim to uspe postanejo otrokovi odgovorni zavezniki. Otrok v družini potrebuje varnost in podporo staršev, da se bo zmozel razvijati in osebno rasti.

Pomembna nalog s katero se morajo starši soočiti v tej novi družini je spoštovanje otroštva. Starši morajo otrokom enostavno dopustiti, da so otroci in da izkusijo vse pomembne izkušnje tega edinstvenega obdobja v človekovem življenju. To pomeni, da je otroke potrebno včasih pustiti pri miru, da sami razpolagajo s svojim časom in sedanostjo.

2 PROBLEM

Živimo v času, kjer je življenjski tempo vedno hitrejši. Življenje od nas zahteva vedno več obveznosti in zadolžitev, čas, ki ga preživimo na delovnem mestu je vedno daljši. Tudi od otrok se vedno več zahteva tako v šoli kot izven nje, v okviru raznih izvenšolskih dejavnosti. Starši in otroci tako preživijo vedno manj časa skupaj, kar seveda slabi kakovost družinskega življenja. V medijih smo pogosto priča raznim družinskim tragedijam. Vse pogosteje se govori o nasilju v družini in vse več je razvezanih družin. Le malo kdaj pa lahko v medijih zasledimo primere dobre prakse, družin, ki otroka opremijo z vsem tistim, kar v sodobnem življenju resnično potrebuje.

Z empirično raziskavo sem zato želela ugotoviti na kakšen način so anketiranci reševali konflikte v svoji družini in kako pogosto je prihajalo do njih. Katera čustva (pozitivna, negativna) so lahko pogosteje izražali v svoji družini, kakšno komunikacijo so uporabljali in katere vrednote so bile pomembne za njihovo družino oziroma so pomembne za njih danes.

Zanimalo me je tudi kakšen odnos so imeli njihovi starši, kako so si porazdelili opravila in kako so se anketiranci počutili v relaciji do odnosa njihovih staršev.

Na podlagi prebrane literature sem oblikovala naslednje delovne hipoteze:

H1: Anketiranci iz družin, kjer je bila porazdelitev opravil med staršema bolj enakovredna, so bolj opremljeni za ustvarjalno življenje.

H2: Bolj kot je odnos med očetom in mamo dober (starša sta enotna in povezana, starša drug drugega podpirata v svojih vlogah, v odnosu do otrok upoštevata drug drugega), bolj so anketiranci opremljeni za ustvarjalno življenje.

H3: Vrednote, ki so bile pomembne v anketirančevi primarni družini se razlikujejo od tistih, ki so za anketirance pomembne danes.

H4: Anketiranci so v družini pogosteje izražali pozitivna, kot negativna čustva.

H5: Bolj pogosti kot so bili konflikti v primarni družini, več čustev so anketiranci lahko izražali.

3 METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Raziskava, ki sem jo izvedla je kvantitativna, saj sem za pridobivanje podatkov uporabila anketni vprašalnik. Opredelimo jo lahko tudi kot deskriptivno ali opisno raziskavo.« Namen opisne raziskave je količinsko (kvantitativno) opredeliti ali oceniti osnovne značilnosti proučevanega pojava, ali ugotoviti obstoj in jakost zveze med dvema ali več pojavi.« (Mesec 1997: 3)

Spremenljivke, ki so bile uporabljene v raziskavi so razvidne iz tabele.

ODVISNE	NEODVISNE	VREDNOSTI
	SPOL	ženski moški
	STAROST	od 20 do 26 od 27 do 33 od 34 do 40
	IZOBRAZBA	osnovna šola srednja poklicna šola (3leta) srednja šola (4 leta) visoka šola ali univerza magisterij ali doktorat
	ZAPOSLENOST	zaposlen nezaposlen študent
	STAN	samski v zvezi poročen v izvenzakonski skupnosti ločen
		- sam v lastnem stanovanju/hiši - s partnerjem v lastnem stanovanju/hiši - pri starših - s partnerjem pri enem izmed staršev - sam v najemniškem stanovanju - s partnerjem v najemniškem stanovanju - drugo

ODVISNE	NEODVISNE	VREDNOSTI
		- dvostarševska družina (starša sta poročena) - dvostarševska družina (starša nista poročena) - enostarševska družina z mamo - enostarševska družina z očetom - rejniški družini - dopolnjeni na novo vzpostavljeni družini - družini posvojiteljev - razširjeni družini v skupnem gospodinjstvu z ožjimi sorodniki - družini istospolnih partnerjev - drugo
8a Starša sta enotna in povezana 8b Starša drug drugega podpirata v svojih vlogah 8c V odnosu do otrok upoštevata drug drugega 8d Roditelja ne spoštujeta drug drugega 8e Tekmujeta za otrokovo naklonjenost 8f V odnosu do otrok razčiščujeta lastne konflikte		popolnoma precej delno malo nič
9a Gospodinjstvo 9b Družina 9c Služba/kariera		Mama: 1-100% Oče: 1-100%
Počutje v relaciji do odnosa staršev		- počutil/a sem se vključenega, sprejetega v njun odnos, povezan/a z njima - počutil sem se izključenega - kakor kdaj - imam izkušnjo tako vključenosti, kot izključenosti iz njunega odnosa
Odziv staršev, če želje niso bile v skladu z njihovimi pričakovanji		- vseeno so me podprli in me spodbujali pri mojih željah in odločitvah - vsilili so mi svoja pričakovanja in

ODVISNE	NEODVISNE	VREDNOSTI
		želje - v večini primerov so me podprli - niso me podprli
Hierarhija moči v družini		- mama - oče - mama in oče skupaj - vsi v družini smo imeli možnost kdaj biti vodja
Komunikacija v družini		- odprta, jasna, neposredna, iskrena, spontana - odprta, nejasna - zaprta jasna - zaprta, nejasna - posredna
Izražanje svojega mnenja v družini		vedno pogosto kakor kdaj redko nikoli
Spomin na otroštvo		- na svoje otroštvo imam zelo lepe spomine, smel sem biti otrok in uživati v svojem otroštvu - na svoje otroštvo imam tako lepe, kot žalostne spomine - na svoje otroštvo imam žalostne spomine - svojega otroštva se skoraj ne spomnim, saj sem moral zelo zgodaj odrasti in prevzeti odrasle vloge
V družini sem lahko svobodno govoril/a o svojih strahovih		vedno pogosto kakor kdaj redko nikoli
V družini sem lahko svobodno izražal/a svojo jezo		vedno pogosto kakor kdaj redko nikoli
V družini sem lahko svobodno izražal/a svojo bolečino		vedno pogosto

ODVISNE	NEODVISNE	VREDNOSTI
		kakor kdaj redko nikoli
V družini sem lahko svobodno govoril/a o svojih neuspehih, razočaranjih		vedno pogosto kakor kdaj redko nikoli
V družini sem lahko svobodno izražal/a svoje veselje		vedno pogosto kakor kdaj nikoli
Skupaj smo se veselili uspehov posameznega družinskega člana		vedno pogosto kakor kdaj redko nikoli
Družina je sočustvovala z bolečino, žalostjo, izgubo posameznega družinskega člana		vedno pogosto kakor kdaj redko nikoli
V družini se o čustvih ne pogaja		popolnoma se strinjam strinjam se srednje se strinjam se ne strinjam sploh se ne strinjam
Pogostost konfliktov		zelo pogosto pogosto kakor kdaj redko nikoli
Izražanje oz. soočanje s konflikti		vedno pogosto kakor kdaj redko nikoli
Reševanje konfliktov		- s pogovorom in pogajanjem, kjer je imel vsak možnost, da izrazi svoje mnenje - konfliktom smo se raje izognili in

ODVISNE	NEODVISNE	VREDNOSTI
		jih posledično potlačili - konflikti so se reševali enostransko - konflikti so ostali nerazrešeni
VREDNOTE pristnost odgovornost občutek lastne vrednosti poštenost empatičnost pomoč drugim sodelovanje pravičnost spoštovanje delavnost		zelo pomembne pomembne srednje pomembne skoraj nepomembne nepomembne
Opremljenost za ustvarjalno življenje		- družina me je zelo dobro opremila za ustvarjalno življenje - družina me je le delno opremila za ustvarjalno življenje - v družini nisem pridobil nikakršne opremljenosti za ustvarjalno življenje
V kolikšni meri danes živite vrednote, ki ste jih pridobili od primarne družine		povsem precej srednje malo nič
V svoji sedanji oz. bodoči družini si želim imeti drugačne oz. bolj pristne odnose kot smo jih imeli v primarni družini		zagotovo verjetno niti da, niti ne malo verjetno nikakor ne

3.2 Merski instrument in viri podatkov

Raziskavo sem opravila s pomočjo anketnega vprašalnika, ki je delno standardiziran (od 1. do 7. in 9. vprašanje), delno pa sem ga sestavila sama (8. in od 10. do 32. vprašanja) s pomočjo prebrane strokovne literature. Vprašalnik je bil sestavljen iz 32ih vprašanj, od tega so bila 3 vprašanja pol odprtega tipa in 29 vprašanj zaprtega tipa. Vprašalnik so anketiranci izpolnjevali tako, da so obkrožili le eno črko ali številko pred odgovorom, ki jim je najbolj ustrežal oziroma z besedami opredelili svoj odgovor. Vprašalnik je bil anonimen.

Vprašalnik sem razdelila na tri tematske sklope:

- prvi del je zajemal splošna vprašanja (od 1. do 6. vprašanja),
- nato so sledila vprašanja o primarni družini (od 7. do 28. vprašanja),
- na koncu pa so sledila še vprašanja o sedanjosti (od 29. do 32. vprašanja).

Drugi sklop vprašanj o primarni družini, ki je bil tudi najbolj obsežen, je bil razdeljen še na podpoglavja, in sicer:

- odnosi v družini,
- izražanje čustev v družini,
- reševanje konfliktov in
- vrednote.

3.3 Populacija in vzorčenje

Populacijo predstavljajo odrasli stari od 20 do 40 let. Za tako starostno skupino sem se odločila, ker menim, da so ljudje v tem starostnem obdobju že dovolj zreli, da se s kritično distanco ozrejo na odnose v svoji primarni družini, hkrati pa v tem starostnem obdobju morda že načrtujejo svojo lastno družino in so zato toliko bolj dovzetni za razmišljanje o tej tematiki. Priročen vzorec zajema 103 anketirance, s področja Ljubljane, Kamnika, Maribora in Novega mesta, od tega 48 moških in 55 žensk. 26 moških in 26 žensk starih od 20 do 26 let, 10 moških in 8 žensk od 27 do 33 let in 12 moških in 21 žensk od 34 do 40 let.

Tabela 3.3.1: Struktura vzorca glede na spol

	Starost	F	f %
Moški	20 - 26 let	26	25,2%
	27 - 33 let	10	9,7 %
	34 - 40 let	12	11,7 %
Ženske	20 - 26 let	26	25,2 %
	27 - 33 let	8	7,8 %
	34 - 40 let	21	20,4 %
Skupaj		103	100 %

Med vsemi anketiranci je 47,6 % zaposlenih, 41,8 % študentov in 10,6 % nezaposlenih. Med moškimi je največ študentov le-teh je 20,4 % anketirancev, zaposlenih je 17,5 % ter nezaposlenih 8,6 % anketirancev. Med ženskami prevladujejo zaposlene, katerih je 30,1 % anketirancev, študentk je 21,4 % in nezaposlenih 1,9 % anketirancev.

Tabela 3.3.2: Struktura vzorca zaposlenosti glede na spol in starost

		Zaposlen		Nezaposlen		Študent		Skupaj	
		f	f %	f	f %	f	f %	f	f %
Moški	20 do 26 let	3	2.9%	2	1.9%	21	20.4%	26	25.2%
	27 do 33 let	7	6.8%	3	2.9%	0	0.0%	10	9.7%
	34 do 40 let	8	7.8%	4	3.8%	0	0.0%	12	11.7%
Ženske	20 do 26 let	4	3.9%	0	0.0%	22	21.4%	26	25.2%
	27 do 33 let	8	7.8%	0	0.0%	0	0.0%	8	7.8%
	34 do 40 let	19	18.4%	2	1.9%	0	0.0%	21	20.4%
Skupaj		49	47.6%	11	10.6%	43	41.8%	103	100.0%

Polovica vprašanih oziroma 50,5 % ima visoko izobrazbo, 41,7 % srednješolsko izobrazbo (4-letno), 4,9 % poklicno izobrazbo (3-letna) ter 2,9 % magisterij ali doktorat.

Največ moških anketirancev ima visoko izobrazbo, in sicer 23,3 %. Srednješolsko izobrazbo ima 21,4 % ter poklicno izobrazbo 1,9 %. Z magisterijem ali doktoratom ni nobenega med moškimi anketiranci.

Tudi med ženskami je največ tistih, ki imajo visoko izobrazbo 27,2 %. Sledijo ženske s srednješolsko izobrazbo 20,4 % ter s poklicno izobrazbo 2,9 %. Za razliko od moških jih ima 2,9 % magisterij ali doktorat.

Nihče od anketirancev ni imel samo osnovnošolske izobrazbe.

Tabela 3.3.3: Struktura vzorca glede na izobrazbo

		Srednja poklicna		Srednja šola		Visoka strokovna		Magisterij ali doktorat		Skupaj	
		f	f %	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %
Moški	20 do 26 let	1	1.0%	14	13.6%	11	10.7%	0	0.0%	26	25.2%
	27 do 33 let	1	1.0%	2	1.9%	7	6.8%	0	0.0%	10	9.7%
	34 do 40 let	0	0.0%	6	5.8%	6	5.8%	0	0.0%	12	11.7%
Ženske	20 do 26 let	1	1.0%	17	16.5%	8	7.8%	0	0.0%	26	25.2%
	27 do 33 let	0	0.0%	0	0.0%	7	6.8%	1	1.0%	8	7.8%
	34 do 40 let	2	1.9%	4	3.9%	13	12.6%	2	1.9%	21	20.4%
Skupaj		5	4.9%	43	41.7%	52	50.5%	3	2.9%	103	100.0%

V zvezi je 34,0 % vprašanih, malo manj 31,1 % jih je samskih. Poročenih je 17,5 %. Vprašanih, ki živijo izvenzakonske skupnosti je 13,5 %. Ločenih je 3,9% vprašanih.

Med ženskami je največ tistih, ki so v zvezi 18,4 %. V izvenzakonski skupnosti jih živi 9,7 %. Enako število je poročenih in samskih, katerih delež znaša 10,7 %. Ločenih je 3,9 % žensk.

Pri moški anketirancih je situacija nekoliko drugačna, saj je največ izmed njih samskih 20,4 %. V zvezi jih je 15,5 % in 6,8 % je poročenih. V izvenzakonski skupnosti jih živi 3,9 %. Nihče izmed moških ni ločen.

Tabela 3.3.4: Struktura vzorca glede na stan

		Samski		V zvezi		Poročen		V izvenzakonski skupnosti		Ločen		Skupaj	
		f	f %	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %
Moški	20 do 26 let	15	14.6%	10	9.7%	0	0.0%	1	1.0%	0	0.0%	26	25.2%
	27 do 33 let	3	2.9%	2	1.9%	4	3.9%	1	1.0%	0	0.0%	10	9.7%
	34 do 40 let	3	2.9%	4	3.9%	3	2.9%	2	2.0%	0	0.0%	12	11.7%
Ženske	20 do 26 let	9	8.7%	15	14.6%	0	0.0%	2	1.9%	0	0.0%	26	25.2%
	27 do 33 let	0	0.0%	1	1.0%	3	2.9%	4	3.9%	0	0.0%	8	7.8%
	34 do 40 let	2	1.9%	3	2.9%	8	7.8%	4	3.9%	4	3.9%	21	20.4%
Skupaj		32	31.1%	35	34.0%	18	17.5%	14	13.5%	4	3.9%	103	100.0%

Večina vprašanih oziroma 77,7 % živi v dvostarševski družini, v kateri sta starša poročena. Od tega je 43,7 % žensk in 34,0 % moških. V dvostarševski družini, kjer starša nista poročena živi 7,8 % vprašanih. Pri tem je nekoliko več moških (4,9 %) kot žensk (2,9 %). Iz enostarševske družine z mamo je 5,8 % vprašanih. Število moških in žensk je enako in znaša 2,9 %. Sledijo vprašani, ki živijo v razširjeni družini katerih je 3,8 %, tudi tu je razmerje moških in žensk enako (1,9 %). Iz dopolnjene na novo vzpostavljene družine je 2,9 % vprašanih, pri čemer je moških 1,9 % in žensk 1,0 %. Najredkejša družinska oblika je enostarševska družina z očetom, v kateri živi 2,0 % vprašanih. Moških in žensk je 1 %.

Tabela 3.3.5: Struktura vzorca glede na tip družine

	Moški		Ženske		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Dvostarševski družini (starša sta poročena)	35	34.0%	45	43.7%	80	77.7%
Dvostarševski družini (starša nista poročena)	5	4.9%	3	2.9%	8	7.8%
Enostarševska družina z mamo	3	2.9%	3	2.9%	6	5.8%
Enostarševska družina z očetom	1	1.0%	1	1.0%	2	2.0%
Dopolnjeni na novo vzpostavljeni družini (z mačeho oz. očimom)	2	1.9%	1	1.0%	3	2.9%
Razširjeni družini v skupnem gospodinjstvu z ožjimi sorodniki (babica/dedek)	2	1.9%	2	1.9%	4	3.8%
Skupaj	48	46,6%	55	53,4%	103	100%

3.4 Zbiranje podatkov

Vprašalnik sem s pomočjo drugih oseb (s posredovanjem naprej), razdelila med 120 ljudi, ki živijo v moji ožji in širši okolici. Anketiranci so mi vprašalnike vračali postopoma, prejela sem 108 vrnjenih vprašalnikov. Od tega je bilo 5 vprašalnikov nepopolnih, zato sem jih izločila in jih upoštevala kot osip.

Podatke sem zbirala od maja do junija 2016.

Podatke, ki sem jih pridobila z izpolnjenimi anketnimi vprašalniki sem obdelala in analizirala kvantitativno.

Kvantitativna raziskava je raziskava, »pri kateri sestavljajo osnovno izkustveno gradivo podatki, dopolnjeni s standardiziranimi merskimi postopki. Ti podatki, ki jih je mogoče izraziti kot števila, pa so potem tudi analizirani s pomočjo matematičnih in statističnih metod« (Mesec 1997:11).

3.5 Obdelava in analiza podatkov

Podatke pridobljene s pomočjo anketnega vprašalnika sem ročno vnesla v računalniški program Excel ter jih prenesla v računalniški program SPSS, s pomočjo katerega sem izvedla analize (hipoteze, deskriptivna analiza).

Prvo hipotezo sem preverila s pomočjo t-testa, saj me je zanimalo, ali prihaja do razlik v opremljenosti za ustvarjalno življenje med posamezniki, ki prihajajo iz družin, kjer je porazdelitev opravil med mamo in očetom bolj enakovredna v primerjavi s tistimi, kjer je porazdelitev opravil manj enakovredna. Na podlagi vrednosti t statistike in njene statistične značilnosti sklepamo o tem, ali se skupini razlikujeta v povprečni stopnji opremljenosti za ustvarjalno življenje. Prav tako sem za preučevanje prve hipoteze izvedla hi-kvadrat test enakih verjetnosti, kjer me je ponovno zanimalo, ali se opazovane frekvence v kontingenčni tabeli za opremljenost za ustvarjalno življenje in delitev opravil med staršema statistično značilno razlikujejo od teoretičnih frekvenc.

Za preučevanje druge in pete hipoteze sem uporabila neparametričen Spearmanov korelacijski koeficient, s katerim sem preučila povezanost med spremenljivkami. S pomočjo vrednosti korelacijskega koeficienta (r) in njegove signifikance (sig.), sem ugotovila, ali prihaja do negativne oziroma pozitivne povezanosti med spremenljivkami, kako močne so povezave in ali je povezanost statistično značilna.

Za preučevanje tretje in četrte hipoteze sem uporabila neparametričen Wilcoxonov test predznačenih rangov, ki je alternativa t testu v primeru, da se vzorci ne porazdeljujejo normalno, kar se je zgodilo v mojem primeru. S pomočjo z statistike in njej pripadajoče p vrednosti, sem ugotovila ali se vrednote anketirancev iz primarne družine v povprečju razlikujejo od današnjih vrednot ter ali anketiranci v povprečju bolj izražajo negativna ali pozitivna čustva.

Dobljene rezultate sem prikazala tabelarno in grafično ter jih besedno opisala in razložila. K vsaki hipotezi oziroma dobljenemu rezultatu sem še dodala lastni komentar, ki temelji na strokovnih ugotovitvah.

4 REZULTATI IN RAZPRAVA

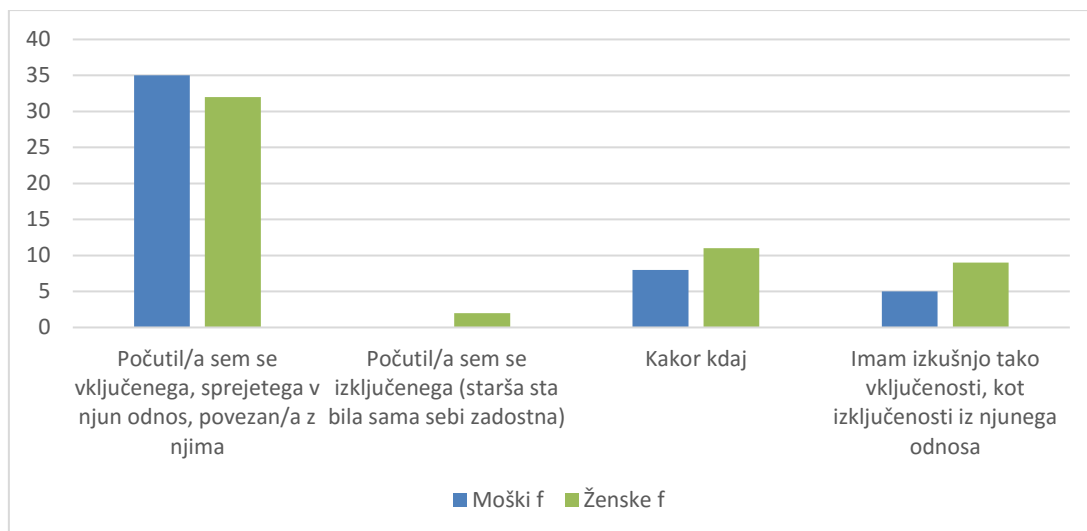
4.1 Opisna statistika

4.1.1 Kako ste se počutili v relaciji do odnosa vaših staršev?

Tabela 4.1.1.1: Relacija v odnosu do staršev

	Moški		Ženske		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Počutil/a sem se vključenega, sprejetega v njun odnos, povezan/a z njima	35	34,0%	33	32,0%	68	66,0%
Počutil/a sem se izključenega (starša sta bila sama sebi zadostna)	0	0,0%	2	1,9%	2	1,9%
Kakor kdaj	8	7,7%	11	10,7%	19	18,4%
Imam izkušnjo tako vključenosti, kot izključenosti iz njunega odnosa	5	4,9%	9	8,7%	14	13,6%
Skupaj	48	46,6%	55	53,4%	103	100,0%

66,0 % anketirancev je odgovorilo, da se je počutilo vključenega, sprejetega v njun odnos ter povezanega z njima, 18,4 % anketirancev kakor kdaj, 13,6 % ima izkušnjo tako vključenosti, kot izključenosti iz njunega odnosa, 1,8 % anketirancev se je počutilo izključenih iz odnosa staršev (starša sta bila sama sebi zadostna).

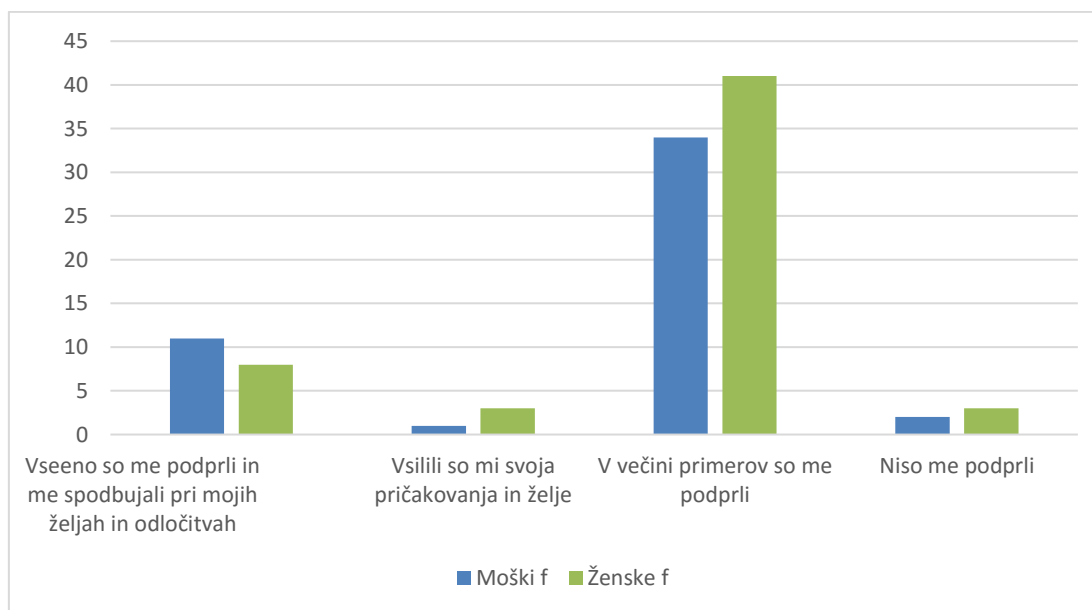
Graf 4.1.1.1: Relacija v odnosu do staršev

4.1.2 Kako so se odzvali vaši starši, če vaše želje niso bile v skladu z njihovimi pričakovanji?

Tabela 4.1.2.1: Odziv staršev, če želje niso bile v skladu z njihovimi pričakovanji?

	Moški		Ženske		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Vseeno so me podprli in me spodbujali pri mojih željah in odločitvah	11	10,7%	8	7,7%	19	18,4%
Vsilili so mi svoja pričakovanja in želje	1	1,0%	3	2,9%	4	3,9%
V večini primerov so me podprli	34	33,0%	41	39,8%	75	72,8%
Niso me podprli	2	1,9%	3	3,0%	5	4,9%
Skupaj	48	46,6%	55	53,4%	103	100,0%

Na vprašanje kako so se odzvali vaši starši, če vaše želje niso bile v skladu z njihovimi pričakovanji je 72,8 % anketirancev odgovorilo, da so jih v večini primerov starši podprli, 18,4 % anketirancev so starši vseeno podprli in jih spodbujali pri njihovih željah in odločitvah, 4,9 % anketirancev starši niso podprli. Svoja pričakovanja in želje so starši vsilili 3,9 % anketirancem.

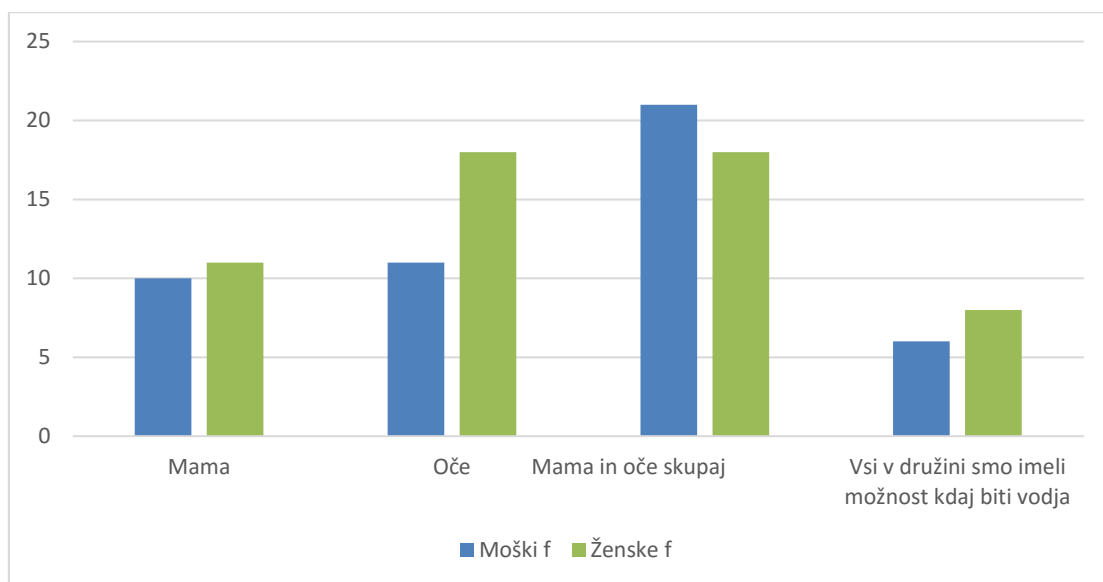
Graf 4.1.2.1: Odziv staršev, če želje niso bile v skladu z njihovimi pričakovanji?

4.1.3 Kako je bila v vaši družini porazdeljena hierarhija moči? Kdo je najvišje na hierarhični lestvici?

Tabela 4.1.3.1: Porazdelitev hierarhije moči v družini

	Moški		Ženske		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Mama	10	9,7%	11	10,7%	21	20,4%
Oče	11	10,7%	18	17,5%	29	28,2%
Mama in oče skupaj	21	20,4%	18	17,5%	39	37,9%
Vsi v družini smo imeli možnost kdaj biti vodja	6	5,8%	8	7,7%	14	13,5%
Skupaj	48	46,6%	55	53,4%	103	100,0%

V zvezi s porazdelitvijo hierarhije moči je največ anketirancev (37,9 %) odgovorilo, da je le ta bila enakomerno porazdeljena med mamo in očetom. Pri 28,2 % anketirancev je bil najvišje na hierarhični lestvici oče, pri 20,4 % anketirancev pa mati. 13,5 % anketirancev je odgovorilo, da so vsi v družini imeli kdaj možnost biti vodja.

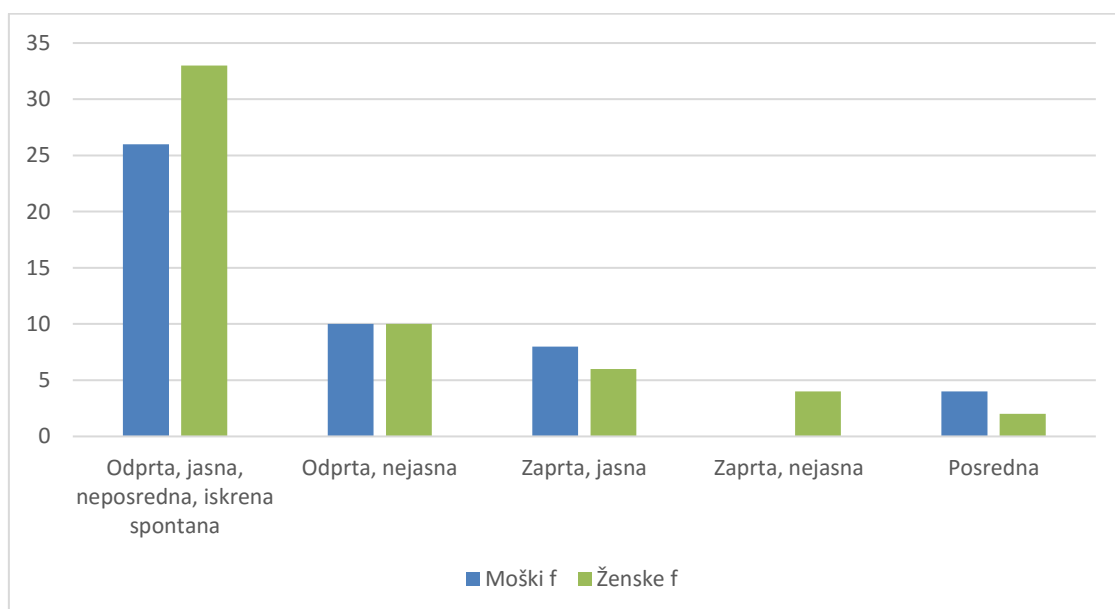
Graf 4.1.3.1: Porazdelitev hierarhije moči v družini

4.1.4 Kako bi opredelili komunikacijo v vaši družini?

Tabela 4.1.4.1: Komunikacija v družini

	Moški		Ženske		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Odprta, jasna, neposredna, iskrena spontana	26	25,2%	33	32,1%	59	57,3%
Odprta, nejasna	10	9,7%	10	9,7%	20	19,4%
Zaprta, jasna	8	7,8%	6	5,8%	14	13,6%
Zaprta, nejasna	0	0,0%	4	3,9%	4	3,9%
Posredna	4	3,9%	2	1,9%	6	5,8%
Skupaj	48	46,6%	55	53,4%	103	100,0%

57,3 % anketirancev je na vprašanje kako bi opredelili komunikacijo v vaši družini odgovorila, da je le ta bila odprta, jasna, neposredna, iskrena in spontana. 19,4 % anketirancev je navedlo, da je bila komunikacija odprta in nejasna. Pri 13,6 % anketirancev je bila komunikacija zaprta in jasna ter pri 5,8 % posredna. Zaprta in nejasna komunikacija je bila pri 3,9 % anketirancih.

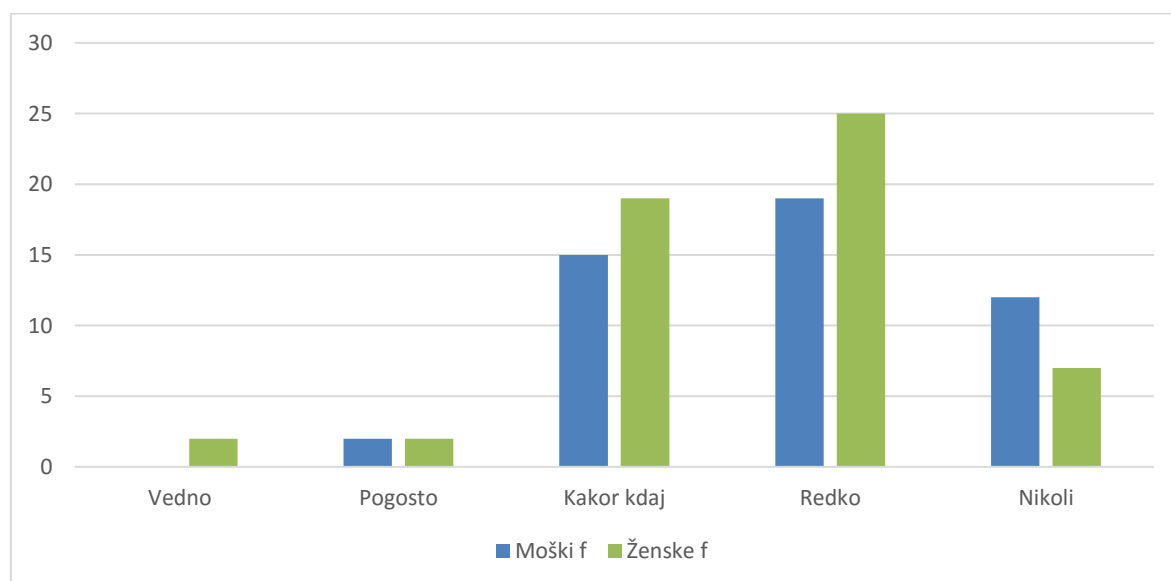
Graf 4.1.4.1: Komunikacija v družini

4.1.5 V družini sem lahko izrazil svoje mnenje, moj glas je bil slišan

Tabela 4.1.5.1: Izražanje svojega mnenja v družini

	Moški		Ženske		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Vedno	0	0,0%	2	1,9%	2	1,9%
Pogosto	2	1,9%	2	1,9%	4	3,9%
Kakor kdaj	15	14,6%	19	18,4%	34	33,0%
Redko	19	18,4%	25	24,3%	44	42,7%
Nikoli	12	11,7%	7	6,8%	19	18,5%
Skupaj	48	46,6%	55	53,4%	103	100,0%

Največ anketirancev (42,7 %) je lahko redko izražalo svoje mnenje v družini, 33,0 % kakor kdaj, 18,5 % nikoli, 3,9 % pogosto in le 1,9 % vedno.

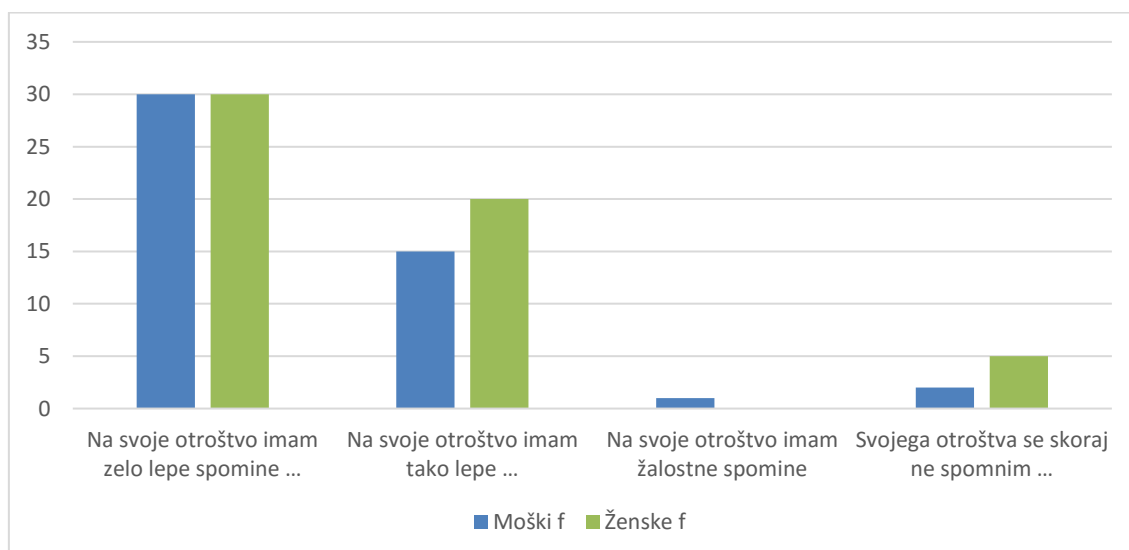
Graf 4.1.5.1: Izražanje svojega mnenja v družini

4.1.6 Kakšen spomin imate na svoje otroštvo?

Tabela 4.1.6.1: Spomin na otroštvo

	Moški		Ženske		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Na svoje otroštvo imam zelo lepe spomine, starši so spoštovali moje otroštvo, smel sem biti otrok in uživati v svojem otroštvu	30	29,1%	30	29,1%	60	58,2%
Na svoje otroštvo imam tako lepe, kot žalostne spomine	15	14,6%	20	19,4%	35	34,0%
Na svoje otroštvo imam žalostne spomine	1	1,0%	0	0,0%	1	1,0%
Svojega otroštva se skoraj ne spomnim, saj sem moral zelo zgodaj odrasti in prevzeti odrasle vloge	2	1,9%	5	4,9%	7	6,8%
Skupaj	48	46,6%	55	53,4%	103	100,0%

Več kot polovica anketirancev (58,2 %) ima na svoje otroštvo zelo lepe spomine, starši so spoštovali njegovo otroštvo, smel je biti otrok in uživati v svojem otroštvu. 34,0 % anketirancev ima na svoje otroštvo tako lepe, kot žalostne spomine. Svojega otroštva se skoraj ne spomni 6,8 % anketirancev, saj so morali zelo zgodaj odrasti in prevzeti odrasle vloge. Žalostne spomine na svoje otroštvo ima 1,0 % anketirancev.

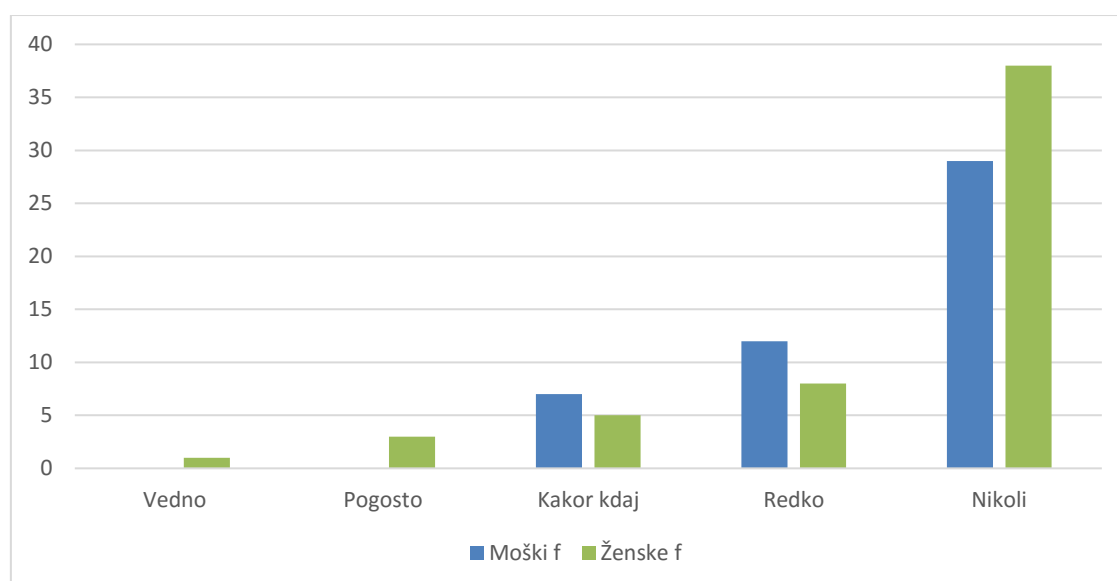
Graf 4.1.6.1: Spomin na otroštvo

4.1.7 Družina se je skupaj veselila uspehov posameznega družinskega člana.

Tabela 4.1.7.1: Skupno veselje do uspehov posameznega družinskega člana

	Moški		Ženske		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Vedno	0	0,0%	1	1,0%	1	1,0%
Pogosto	0	0,0%	3	2,9%	3	2,9%
Kakor kdaj	7	6,8%	5	4,9%	12	11,7%
Redko	12	11,7%	8	7,7%	20	19,4%
Nikoli	29	28,1%	38	36,9%	67	65,0%
Skupaj	48	46,6%	55	53,4%	103	100,0%

Kar 65,0 % anketirancev je odgovorilo, da se nikoli v družini niso skupaj veselili uspehov posameznega družinskega člana, 19,4 % se je uspehov veselilo redko, 11,7 % kakor kdaj, 2,9 % pogosto in le 1,0 % anketirancev vedno.

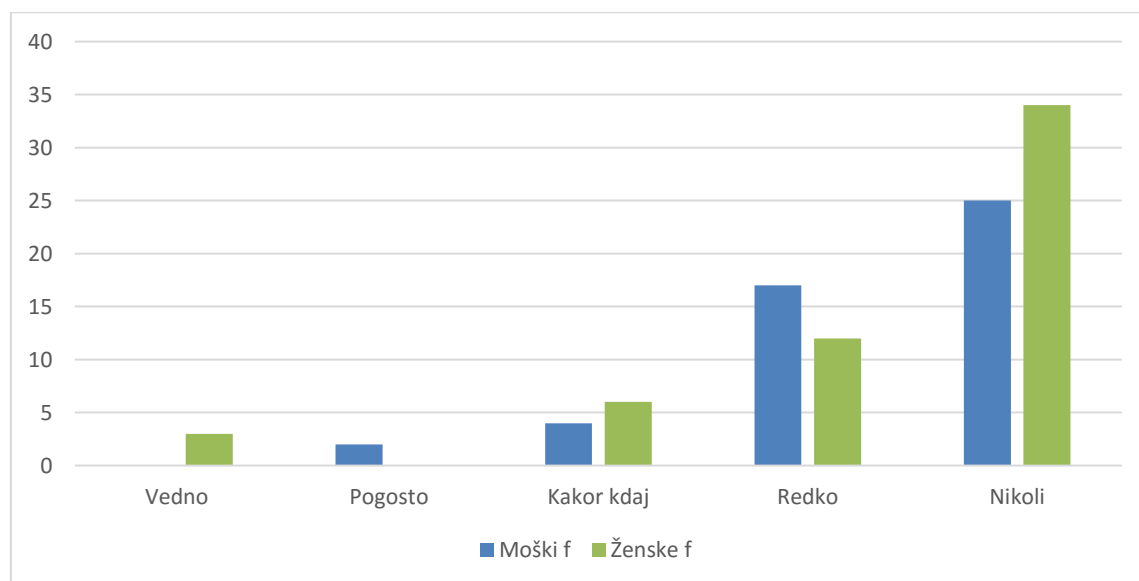
Graf 4.1.7.1: Skupno veselje do uspehov posameznega družinskega člana

4.1.8 Družina je sočustvovala z bolečino, žalostjo, izgubo posameznega družinskega člana.

Tabela 4.1.8.1: Sočustvovanje družine z bolečino, žalostjo, izgubo posameznega družinskega člana.

	Moški		Ženske		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Vedno	0	0,0%	3	2,9%	3	2,9%
Pogosto	2	1,9%	0	0,0%	2	1,9%
Kakor kdaj	4	3,9%	6	5,8%	10	9,7%
Redko	17	16,5%	12	11,7%	29	28,2%
Nikoli	25	24,3%	34	33,0%	59	57,3%
Skupaj	48	46,6%	55	53,4%	103	100,0%

Pri 57,3 % anketiranih družina nikoli ni sočustvovala z bolečino, žalostjo in izgubo posameznega družinskega člana, pri 28,2 % anketiranih je bilo sočustvovanje redko, pri 9,7 % kakor kdaj, pri 2,9 % vedno in pri 1,9 % anketiranih pogosto.

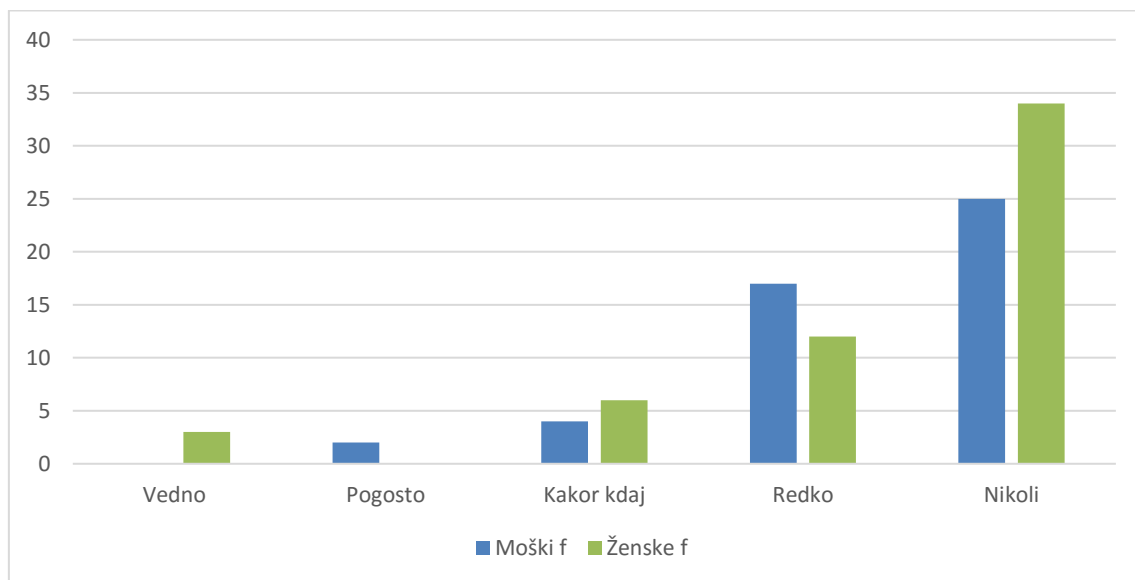
Graf 4.1.8.1: Sočustvovanje družine z bolečino, žalostjo, izgubo posameznega družinskega člana.

4.1.9 Ali ste se v družini počutili dovolj varne, da ste lahko izrazili svoje konflikte oziroma se z njimi soočili?

Tabela 4.1.9.1: Občutek varnosti v družini

	Moški		Ženske		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Vedno	0	0,0%	3	2,9%	3	2,9%
Pogosto	2	1,9%	0	0,0%	2	1,9%
Kakor kdaj	4	3,9%	6	5,8%	10	9,7%
Redko	17	16,5%	12	11,7%	29	28,2%
Nikoli	25	24,3%	34	33,0%	59	57,3%
Skupaj	48	46,6%	55	53,4%	103	100,0%

Na vprašanje ali ste se v družini počutili dovolj varne, da ste lahko izrazili svoje konflikte je 57,3 % anketirancev odgovorilo, da se nikoli v družini niso počutili dovolj varne, da bi lahko izrazili svoje konflikte oziroma se z njimi soočili, 28,2 % anketirancev se je redno kdaj počutilo dovolj varne, 9,7 % kakor kdaj, 2,9 % vedno in 1,9 % pogosto.

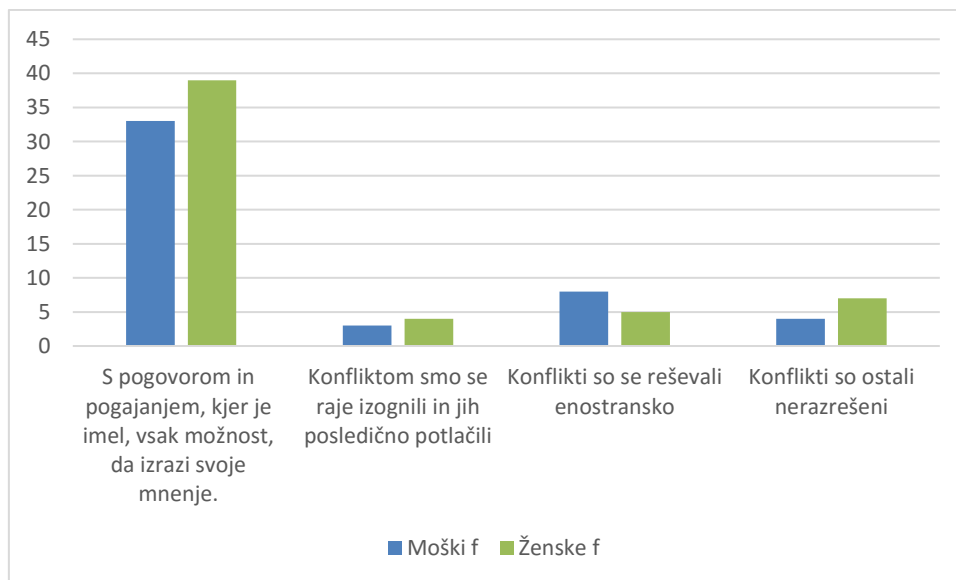
Graf 4.1.9.1: Občutek varnosti v družini

4.1.10 Reševanje konfliktov v družini

Tabela 4.1.10.1: Reševanje konfliktov v družini

	Moški		Ženske		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
S pogovorom in pogajanjem, kjer je imel, vsak možnost, da izrazi svoje mnenje.	33	32,0%	39	37,9%	72	69,9%
Konfliktom smo se raje izognili in jih posledično potlačili	3	2,9%	4	3,9%	7	6,8%
Konflikti so se reševali enostransko	8	7,8%	5	4,8%	13	12,6%
Konflikti so ostali nerazrešeni	4	3,9%	7	6,8%	11	10,7%
Skupaj	48	46,6%	55	53,4%	103	100,0%

69,9 % anketirancev je na vprašanje kako so v njihovi družini reševali konflikte odgovorilo, da so v njihovi družini reševali konflikte s pogovorom in pogajanjem, kjer je imel vsak možnost, da izrazi svoje mnenje. 12,6 % jih je konflikte reševalo enostransko, 10,7 % anketirancev je navedlo, da so konflikti v njihovi družini ostali nerazrešeni, 6,8 % se je konfliktom raje izognilo in so jih posledično potlačili.

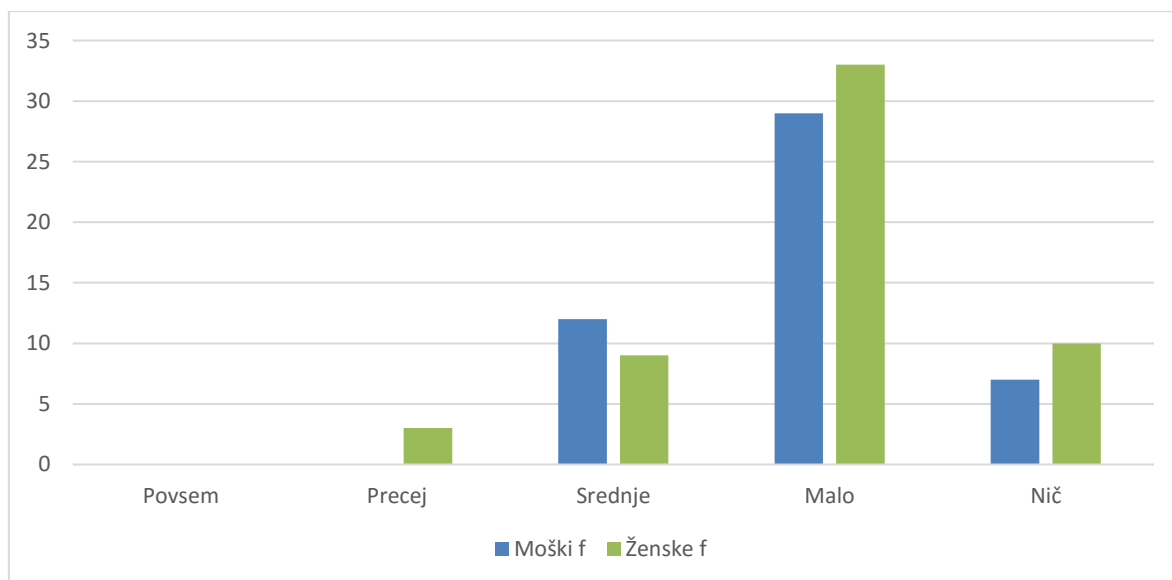
Graf 4.1.10.1: Reševanje konfliktov v družini

4.1.11 V kolikšni meri danes živite vrednote, ki ste jih pridobili od vaše primarne družine?

Tabela 4.1.11.1: Upoštevanje vrednot primarne družine v sedanosti

	Moški		Ženske		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Povsem	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Precej	0	0,0%	3	2,9%	3	2,9%
Srednje	12	11,7%	9	8,7%	21	20,4%
Malo	29	28,2%	33	32,0%	62	60,2%
Nič	7	6,8%	10	9,7%	17	16,5%
Skupaj	48	46,6%	55	53,4%	103	100,0%

Večji del anketirancev (60,2 %) je na vprašanje v kolikšni meri danes živi vrednote, ki jih je pridobili od primarne družine odgovorilo, da malo. 20,4 % anketirancev v sedanem življenju srednje upošteva vrednote, pridobljene od primerne družine, 16,5 % nič in 2,9 anketirancev precej. Nihče od anketirancev ni odgovoril, da pridobljene vrednote povsem upošteva.

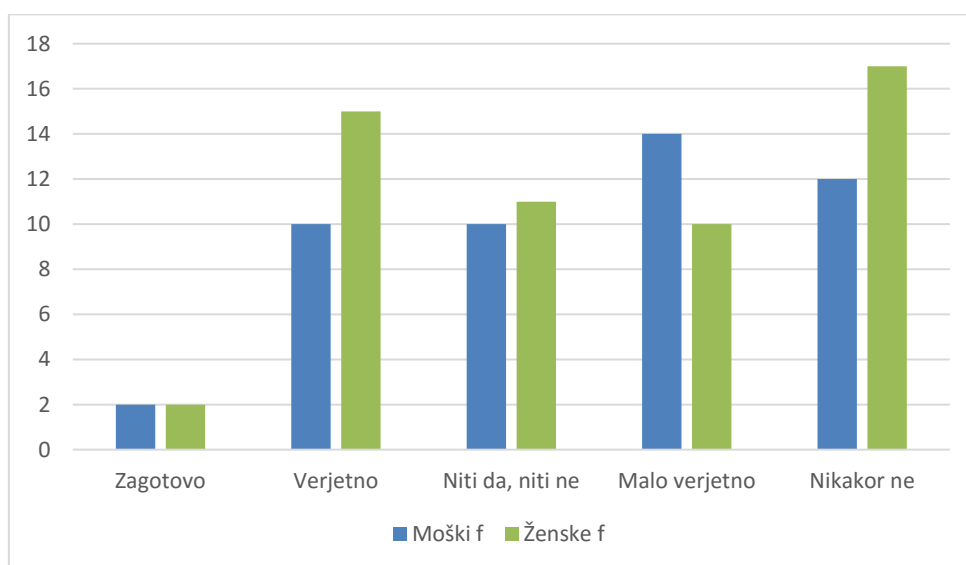
Graf 4.1.11.1: Upoštevanje vrednot primarne družine v sedanosti

4.1.12 V svoji sedanji oz. bodoči družini si želim imeti drugačne oziroma bolj pristne odnose kot smo jih imeli v primarni družini

Tabela 4.1.12.1: Odnosi v sedanji oziroma bodoči družini

	Moški		Ženske		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Zagotovo	2	1,9%	2	1,9%	4	3,8%
Verjetno	10	9,7%	15	14,6%	25	24,3%
Niti da, niti ne	10	9,7%	11	10,7%	21	20,4%
Malo verjetno	14	13,6%	10	9,7%	24	23,3%
Nikakor ne	12	11,7%	17	16,5%	29	28,2%
Skupaj	48	46,6%	55	53,4%	103	100,0%

28,2 % anketirancev je odgovorilo, da si nikakor ne želi v svoji sedanji oziroma bodoči družini imeti drugačne oziroma bolj pristne odnose kot so jih imeli v primarni družini. 24,3 % anketirancev si verjetno želi imeti drugačne oziroma bolj pristne odnose, medtem ko 23,3 % malo verjetno, 20,4 % niti da, niti ne. Zagotovo si drugačne oziroma bolj pristne odnose želi imeti 3,8 % anketirancev.

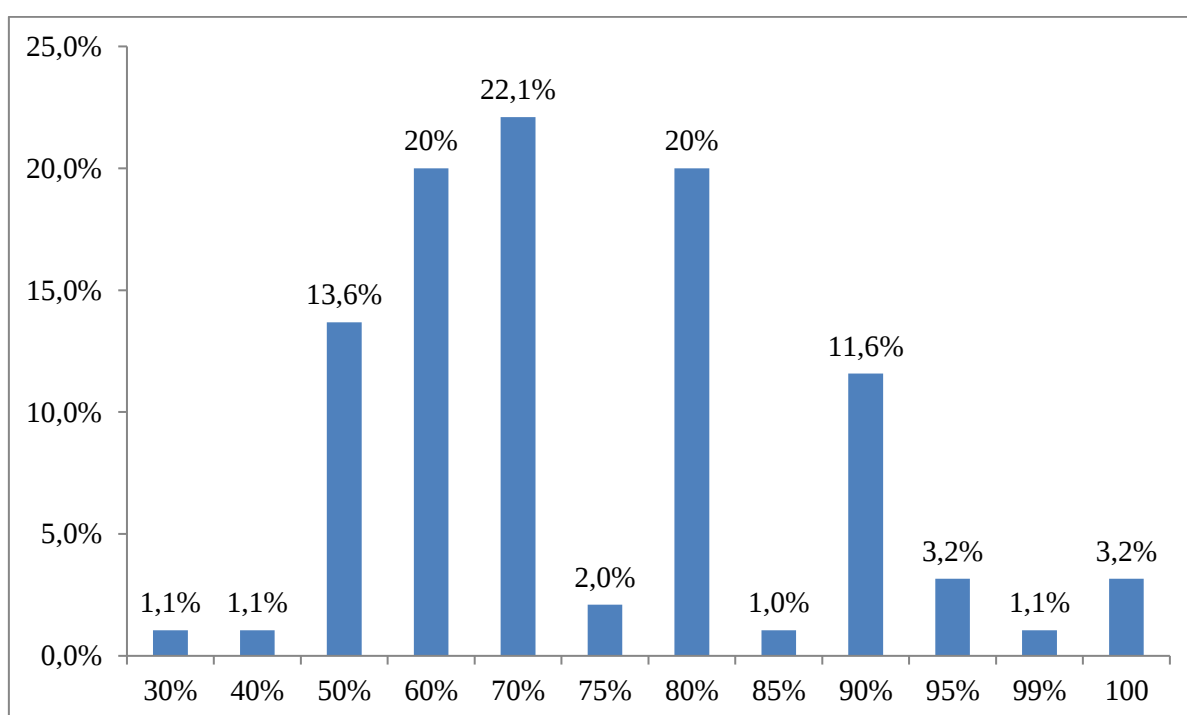

Graf 12: Odnosi v sedanji oziroma bodoči družini

4.2 Preučevanje prve hipoteze

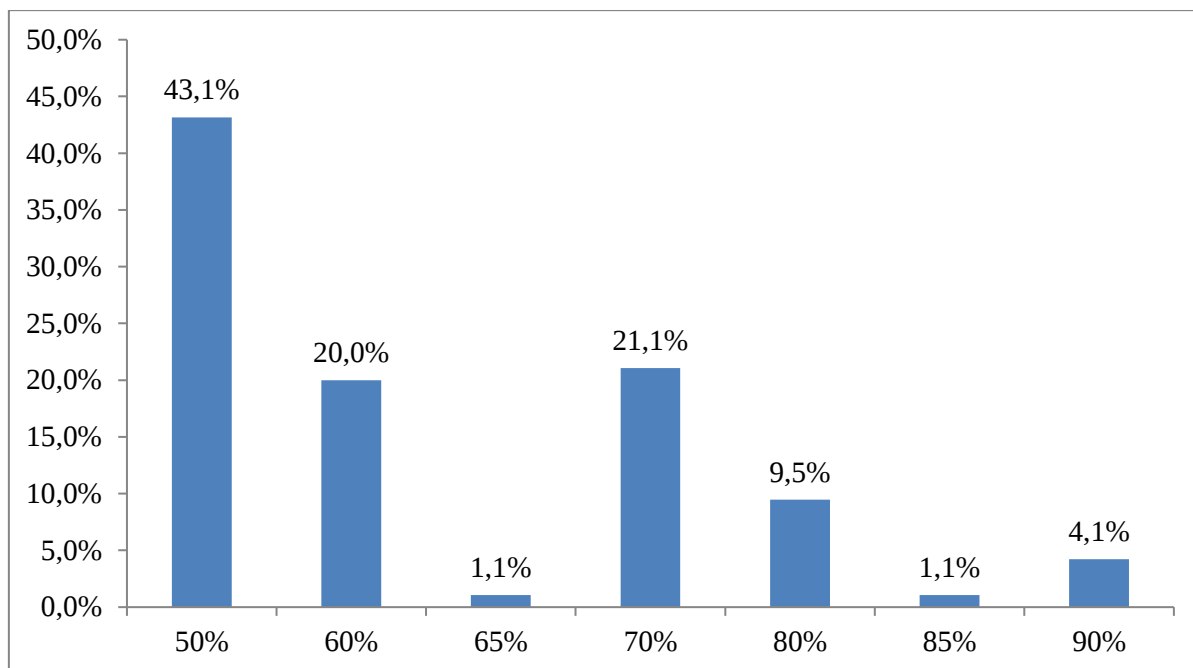
H1: Anketiranci iz družin, kjer je bila porazdelitev opravil med staršema bolj enakovredna, so bolje opremljeni za ustvarjalno življenje.

V tem delu me je zanimalo, kolikšen prispevek (v odstotkih) pri skrbi v gospodinjstvu, skrbi za družino in skrbi za službo/kariero prispevajo matere in očetje anketirancev. Ker so rezultati za prispevek mater in očetov diametralno nasprotni (če npr. mati prispeva k skrbi za družino 60 %, prispeva oče 40 %), bom predstavila rezultate opisnih statistik za matere. Naj opozorim, da v analizi za H1 niso vključeni anketiranci, ki prihajajo iz enostarševskih družin.

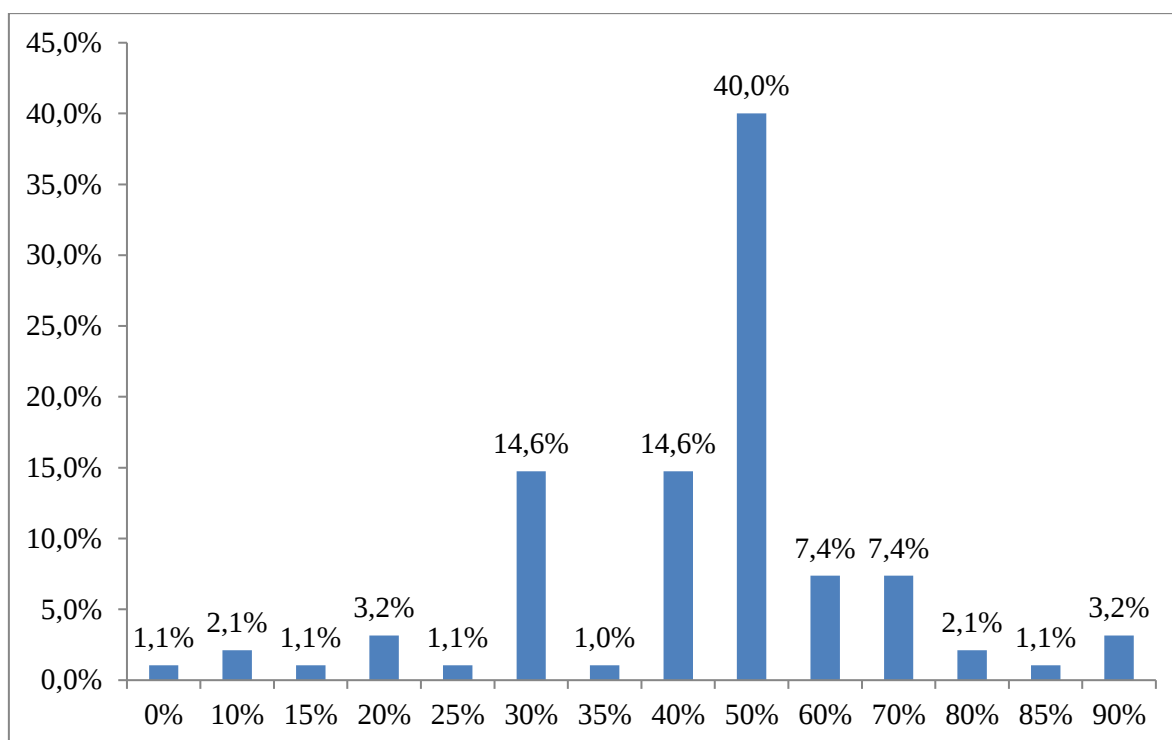
Graf 4.2.1: Prispevek mater k skrbi za gospodinjstvo

Največ anketirancev (22,1 %) navaja, da matere prispevajo 70 % k skrbi za gospodinjstvo, kamor sodijo pranje, likanje, čiščenje, nakupovanje, pomivanje posode in zunanja opravila. Sledi skupina anketirancev (20 %), ki poroča, da njihove mame opravijo med 60 % oziroma 80 % dela v gospodinjstvu, medtem ko jih 19,1 % navaja, da njihove mame k skrbi za gospodinjstvo prispevajo 90 % ali več. Le 2,2 % vprašanih navaja, da njihove matere k skrbi za gospodinjstvo prispevajo 40 % oziroma 30 %.

Graf 4.2.3: Prispevek mater k skrbi za družino

Največ anketirancev (43,1 %) poroča, da njihove mame k skrbi za družino kot so npr. skrb za vzgojo otrok, ohranjanje družinskih stikov prispevajo 50 % svojega časa, 21,1 % anketirancev poroča, da njihove matere prispevajo 60 % oziroma 65 %, medtem ko jih 21,1 % poroča, da njihove matere prispevajo 70 %, medtem ko 5,2 % vprašanih poroča, da njihove matere k skrbi za družino prispevajo 85 % oziroma 90 %. Nihče od anketirancev ni navedel, da njegova mati k skrbi za družino prispeva manj kot 50 %.

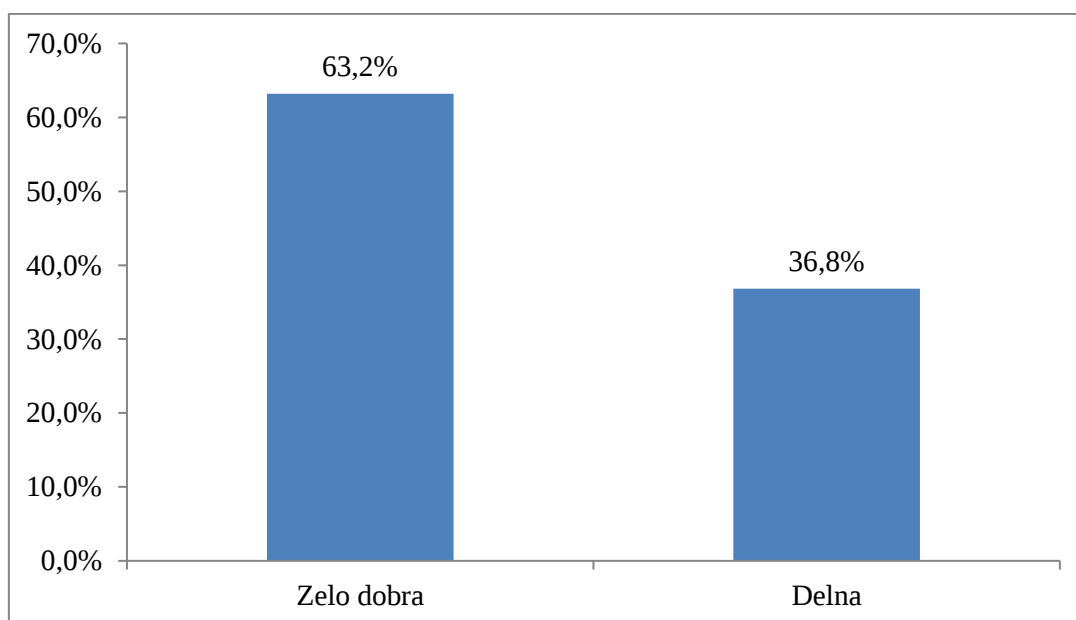
Graf 4.2.4: Prispevek mater k skrbi za službo/kariero

Največ anketirancev (40 %) poroča, da njihove matere prispevajo k skrbi za službo oziroma kariero, kamor sodi skrb za denarne zadeve kot so varčevanje in plačevanje računov 50 %, od 30 % do 40 % k skrbi za službo oziroma kariero prispeva 30,5 % mater, od 60 % do 70 % pa prispeva 14,8 % mater, do 25 % pa k skrbi za službo oziroma kariero prispeva 8,6 % mater.

V Sloveniji kljub prevladovanju dvokariernih parov ženske opravljajo nesorazmerno visok delež gospodinjskih opravil in imajo več odgovornosti pri vzreji otroka. Za mlade ženske to pomeni stres pri organiziranju vsakdanjega življenja in/ali zapostavljanje lastnih aspiracij. Mladi moški še vedno nimajo alternativnih modelov vlog. Neenakost med spoloma se reproducira. »Novi očka« je še vedno prej izjema kot pravilo. Ženske so na delovnem mestu še vedno slabše plačane od moških kolegov. Za mlade družine bi tako bila nekovencionalna delitev dela ekvivalentna odpovedi višjemu dohodku. Skrita in očitna protislovja med spoloma se jasno kažejo v krizah v odnosih in prekinjenih karierah. Videti pa je, da kljub obstoječim spolnim hierarhijam mladi moški in mlade ženske iščejo nove modele vlog in uveljavljajo nove vzorce partnerskih vzorcev. Bolj kot se zdijo obojim - moškim in ženskam - produktivne in reproduktivne naloge enako pomembne v njihovih življenjih (ob strukturnih pogojih, ki to omogočajo), večje so možnosti za »nove družine« in za harmonične odnose med spoloma (Ule, Kuhar 2003:67).

Tradicionalni tip delitve spolnih vlog v družini izumira (Gilbert v Ule, Kuhar 2003:67). Trend se pomika prek modernega k egalitarnemu tipu dvokariernih parov:

- za tradicionalni oz. konvencionalni dvokarierni tip je značilno, da oba partnerja delata polni delovni čas, toda gospodinjsko delo in skrb za otroke sta odgovornost žensk;
- značilnost modernega oz. participatornega tipa je, da si partnerja ponavadi delita obveznosti starševstva, ženska pa ostaja odgovorna za gospodinjsko delo;
- pri egalitarnem tipu pa si partnerja delita vloge - oba sta poleg svoje zaposlitve aktivno vpletena v gospodinjsko delo in družinsko življenje.

Graf 4.2.2: Kako dobro vas je družina opremila za ustvarjalno življenje?

Večina anketirancev (63,2 %) navaja, da jih je družina zelo dobro opremila in jim posredovala vse pomembne kompetence za polno in ustvarjalno življenje, 36,8 % jih poroča, da jih je družina le delno opremila in da so v družini pridobili le nekatere od pomembnih kompetenc za ustvarjalno življenje. Hkrati s tem pa ni nihče od vprašanih navedel, da v družini ni pridobil nikakršnih kompetenc oziroma opremljenosti za ustvarjalno življenje.

Z namenom preverjanja prve hipoteze sem za vsakega anketiranca izračunala povprečni prispevek mater in očetov iz njihovih prispevkov k skrbi za gospodinjstvo, družino in

službo/kariero. Nato pa sem anketirance razdelila v dve skupini, in sicer skupino (vrednost spremenljivke Prispevek je v tem primeru enaka 1), kjer je porazdelitev opravil med staršema bolj enakovredna, in sicer v razmerjih (50:50, 60:40 oziroma 40:60) in skupino, kjer je bila porazdelitev med staršema manj enakovredna (vrednost spremenljivke Prispevek je v tem primeru enaka 0).

Tako smo v vzorec dobili 62 anketirancev, kjer so vloge med staršema bolj enakovredno porazdeljene (mati oziroma oče prispeva med 40 % in 60 %) in 33 anketirancev, kjer so vloge med staršema manj enakomerno razporejene.

Opremljenost za ustvarjalno življenje so anketiranci ocenili z oceno 1 v primeru, da jih je družina zelo dobro opremila in jim posredovala vse pomembne kompetence za polno in ustvarjalno življenje in z oceno 2, v primeru, da jih je družina le delno opremila oziroma je v družini pridobil le nekatere od pomembnih kompetenc za ustvarjalno življenje. Z oceno 3 pa bi anketiranci ocenili trditev, da v družini niso pridobili nikakršnih kompetenc oziroma opremljenosti za ustvarjalno življenje, a kot sem že navedla takšnega odgovora ni podal nihče od vprašanih.

V skupini, kjer je prispevek med staršema bolj enakovreden, povprečna ocena opremljenosti za ustvarjalno življenje znaša 1,31, v drugi skupini, kjer je prispevek med staršema manj enakomerno razporejen pa znaša povprečna ocena opremljenosti za ustvarjalno življenje 1,48, kar pomeni, da so v našem vzorcu anketiranci iz družin, kjer prihaja do bolj enakovredne porazdelitve opravil med staršema v povprečju bolj opremljeni za ustvarjalno življenje.

Rezultati *t testa* ob predpostavki, da varianci med skupinama nista enaki (vrednost Levenove *F* statistike = 5,603, sig. = 0,20), kažejo na to, da se povprečni vrednosti ocene opremljenosti za ustvarjalno življenje med skupinama ne statistično značilno razlikujeta (*t* = 1,670, sig. = 0,098).

Group Statistics					
	Povprečen prispevek mater	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
v28	1.00	62	1.31	.465	.059
	.00	33	1.48	.508	.088

Independent Samples Test									
	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper
v28 Equal variances assumed	5.603	.020	-1.725	93	.088	-.178	.103	-.384	.027
Equal variances not assumed			-1.679	60.610	.098	-.178	.106	-.391	.034

Da med skupino, kjer je porazdelitev opravil med staršema bolj enakovredna in skupino, kjer je porazdelitev opravil med staršema manj enakovredna ne obstaja statistično značilne razlike v opremljenosti za ustvarjalno življenje smo potrdili še preko hi-kvadrat testa ($\chi^2 = 2,964$, $df = 1$, $p = 0,086$). Iz tega sledi, da prve hipoteze ne moremo potrditi.

Iz spodnje tabele je razvidno, da je 69,4 % anketirancev iz skupine, kjer je porazdelitev opravil med staršema bolj enakovredna zelo dobro opremljenih za ustvarjalno življenje, medtem ko je v skupini, kjer je porazdelitev opravil med staršema manj enakovredna takšnih anketirancev 51,5 %.

Tabela 4.2.1: Kontingenčna tabela za opremljenost in prispevek k opraviom

			Prispevek		
			Manj enakovreden	Bolj enakovreden	Skupaj
Opremljenost	Zelo dobra	f	17	43	60
		% znotraj Opremljenost	28.30%	71.70%	100.00%
		% znotraj Prispevek	51.50%	69.40%	63.20%
	Delna	f	16	19	35
		% znotraj Opremljenost	45.70%	54.30%	100.00%
		% znotraj Prispevek	48.50%	30.60%	36.80%
	Skupaj	f	33	62	95
		% znotraj Opremljenost	34.70%	65.30%	100.00%
		% znotraj Prispevek	100.00%	100.00%	100.00%

v28 * Povprečen prispevek mater Crosstabulation

		Prispevek		Total
		.00	1.00	
Opremljenost	1 Count	17	43	60
	% within Opremljenost	28.3%	71.7%	100.0%
	% within Prispevek	51.5%	69.4%	63.2%
2	Count	16	19	35
	% within	45.7%	54.3%	100.0%
	% within Prispevek	48.5%	30.6%	36.8%
Total	Count	33	62	95
	% within v28	34.7%	65.3%	100.0%
	% within Prispevek	100.0%	100.0%	100.0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	2.946 ^a	1	.086	.118	.068
Continuity Correction ^b	2.229	1	.135		
Likelihood Ratio	2.911	1	.088		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Association	2.915	1	.088		
N of Valid Cases	95				

a. 0 cells (0.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 12.16.

b. Computed only for a 2x2 table

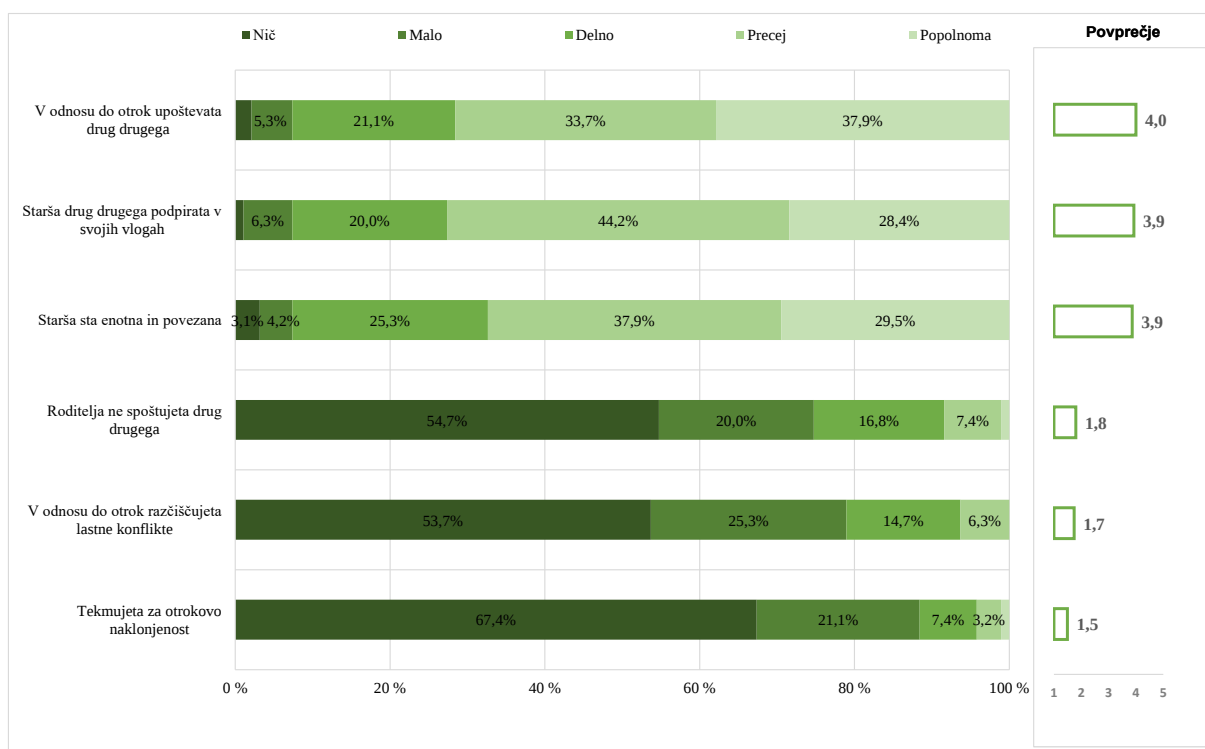
Symmetric Measures

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	-.176	.086
	Cramer's V	.176	.086
N of Valid Cases		95	

4.3 Preučevanje druge hipoteze

V tem podpoglavju sem preučevala drugo hipotezo H2, ki se glasi: »Bolj kot je odnos med očetom in mamo dober (starša sta enotna in povezana, starša drug drugega podpirata v svojih vlogah, v odnosu do otrok upoštevata drug drugega), bolj so anketiranci opremljeni za ustvarjalno življenje«.

Različne vidike odnosa med očetom in materjo so anketiranci ocenjevali na petstopenjski Likertovi lestvici (1 – nič, 2 – malo, 3 – delno, 4 – precej, 5 – popolnoma). Tudi pri preučevanju druge hipoteze sem upoštevala odgovore anketirancev, ki ne živijo v enostarševskih družinah.

Graf 4.3.1: Ocena odnosa med očetom in materjo

Anketiranci so z najvišjo povprečno oceno 4 ocenili trditev, da starša v odnosu do otrok upoštevata drug drugega, pri čemer jih 37,9 % navaja, da to popolnoma drži, 33,7 % vprašanih navaja, da to za njihove starše velja precej, dobra petina (21,1 %) jih navaja, da v odnosu do otrok delno upoštevata drug drugega, medtem ko jih 7,3 % pravi, da to za njihove starše velja malo ali nič.

Večina anketirancev (44,2 %) pravi, da starša precej podpirata drug drugega v svojih vlogah, 28,4 % jih navaja, da se starša popolnoma podpirata, petina (20 %) jih navaja, da se starša podpirata delno, medtem ko jih 7,4 % navaja, da se starša v tem podpirata malo oziroma nič.

Da sta starša popolnoma enotna in povezana navaja 29,5 % vprašanih, da sta starša precej enotna in povezana poroča 37,9 % vprašanih, 25,3 % jih navaja, da to velja delno, medtem ko jih 7,3 % navaja, da sta starša malo ali nič enotna oziroma povezana.

S trditvijo, da starša ne spoštujeta drug drugega se precej oziroma popolnoma strinja 8,5 % vprašanih, 16,8 % se s trditvijo delno strinja, medtem ko se petina vprašanih (20 %) s tem malo strinja, večina (54,7 %) pa se s trditvijo ne strinja.

Da v odnosu do otrok starša razčiščujeta lastne konflikte se precej strinja 6,3 % vprašanih, 14,7 % se s trditvijo strinja deloma, dobra četrtina (25,3 %) se s trditvijo malo strinja, medtem ko se jih 53,7 % s trditvijo nič ne strinja.

Dobri dve tretjini vprašanih (67,3 %) navajata, da starša nič ne tekmuje za otrokovo naklonjenost, 21,1 % jih trdi, da malo tekmuje za otrokovo naklonjenost, 7,4 % jih navaja, da deloma tekmuje za otrokovo naklonjenost, medtem ko jih 4,2 % navaja, da starša precej oziroma popolnoma tekmuje za otrokovo naklonjenost.

Z namenom preizkušanja druge hipoteze sem izvedla neparametričen Spearmanov test korelacije spremenljivke »Opremljenost za ustvarjalno življenje«, ki je zavzela vrednost 1, če so anketiranci ocenili, da jih je družina zelo dobro opremila in jim posredovala vse pomembne kompetence za polno in ustvarjalno življenje ter vrednost 2, v primeru, da jih je družina le delno opremila oziroma so v družini pridobili le nekatere od pomembnih kompetenc za ustvarjalno življenje, s spremenljivkami, s katerimi so ocenjevali odnos med mamo in očetom.

Tabela 4.3.1: Tabela Spearmanovih korelacijskih koeficientov

		Starša sta enotna in povezana v8_1	v8_ Starša drug drugega podpirata v svojih vlogah 2	v V odnosu do otrok upoštevata drug drugega 8_3	v Roditelja ne spoštujeta drug drugega 8_4	Starša tekmujeta za otrokovo naklonjeno st v8_5	v Starša v odnosu do otrok razčističuj eta lastne konflikte 8_6
Opremlj enost za ustvarjal no življenje	Korel. koef.	-.440**	-.466**	-.394**	.399**	.391**	.257*
	Sig. (2- stranska)	.000	.000	.000	.000	.000	.012

Correlations			v8_1	v8_2	v8_3	v8_4	v8_5	v8_6	v28
Spearman's rho	v8_1	Correlation Coefficient	1.000	.788**	.604**	-.534**	-.436**	-.324**	-.440**
		Sig. (2-tailed)	.	.000	.000	.000	.000	.001	.000
		N	95	95	95	95	95	95	95
	v8_2	Correlation Coefficient	.788**	1.000	.603**	-.541**	-.482**	-.353**	-.466**
		Sig. (2-tailed)	.000	.	.000	.000	.000	.000	.000
		N	95	95	95	95	95	95	95
	v8_3	Correlation Coefficient	.604**	.603**	1.000	-.513**	-.489**	-.368**	-.394**
		Sig. (2-tailed)	.000	.000	.	.000	.000	.000	.000
		N	95	95	95	95	95	95	95
	v8_4	Correlation Coefficient	-.534**	-.541**	-.513**	1.000	.502**	.490**	.399**
		Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	.	.000	.000	.000
		N	95	95	95	95	95	95	95
	v8_5	Correlation Coefficient	-.436**	-.482**	-.489**	.502**	1.000	.501**	.391**
		Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	.000	.	.000	.000
		N	95	95	95	95	95	95	95
	v8_6	Correlation Coefficient	-.324**	-.353**	-.368**	.490**	.501**	1.000	.257*

	Sig. (2-tailed)	.001	.000	.000	.000	.000	.	.012
	N	95	95	95	95	95	95	95
v28	Correlation Coefficient	-.440**	-.466**	-.394**	.399**	.391**	.257*	1.000
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	.000	.000	.012	.
	N	95	95	95	95	95	95	95

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Spearmanov koeficienti korelacij kažejo, da obstaja statistično značilna ($p < 0,05$) povezava med spremenljivko "Opremljenost za ustvarjalno življenje" in:

- »Starša sta enotna in povezana«, ki je srednje močna in negativna ($r = -0,44$), kar pomeni, da bolj kot sta starša enotna in povezana, bolj bodo vprašani opremljeni za ustvarjalno življenje,
- »Starša drug drugega podpirata v svojih vlogah«, ki je srednje močna in negativna ($r = -0,466$), kar pomeni, da bolj kot bosta starša drug drugega podpirala v svojih vlogah, bolj bodo vprašani opremljeni za ustvarjalno življenje,
- »V odnosu do otrok upoštevata drug drugega«, ki je srednje močna in negativna ($r = -0,394$), kar pomeni, da bolj kot starša v odnosu do otrok upoštevata drug drugega, bolj bodo vprašani opremljeni za ustvarjalno življenje,
- »Roditelja ne spoštujeta drug drugega«, ki je srednje močna in pozitivna ($r = 0,399$), kar pomeni, da bolj kot roditelja ne spoštujeta drug drugega, manjša bo opremljenost vprašanih za njihovo ustvarjalno življenje, in obratno,
- »Starša tekmujeta za otrokovo naklonjenost«, ki je srednje močna in pozitivna ($r = 0,391$), kar pomeni, da bolj kot starša tekmujeta za otrokovo naklonjenost, manj bo otrok opremljen za ustvarjalno življenje,
- »Starša v odnosu do otrok razčiščujeta lastne konflikte«, ki je šibka in pozitivna ($r = 0,257$), kar pomeni, da bolj kot starša v odnosu do otrok razčiščujeta lastne konflikte, v manjši meri bo otrok opremljen za ustvarjalno življenje.

Iz dobljenih rezultatov sledi, da lahko drugo hipotezo sprejmem.

Koalicija staršev oziroma enotnost in povezanost med starši pomeni, da roditelja drug drugega podpirata v svojih vlogah, da vzajemno povečujeta občutke varnosti in gotovosti. Roditelja v svojem odnosu do otroka upoštevata drug drugega in tako ustvarjata pogoj zato, da se vlogi zakoncev in vlogi roditeljev ne izključujeta, temveč dopolnjujeta. S tem onemogočata otroku vse poskuse, da bi razbil starševsko diado, in ustvarjata interakcijski vzorec, ki omogoča nastajanje solidarnosti v skupini (Čačinovič Vogrinčič 1998:53).

Starševska koalicija prispeva k razvoju otrokovega ega, saj frustrira ojdipske fantazije. Otrok se počasi nauči razumeti zakon kot vir vzajemne čustvene zadovoljitve in s tem kot lastni

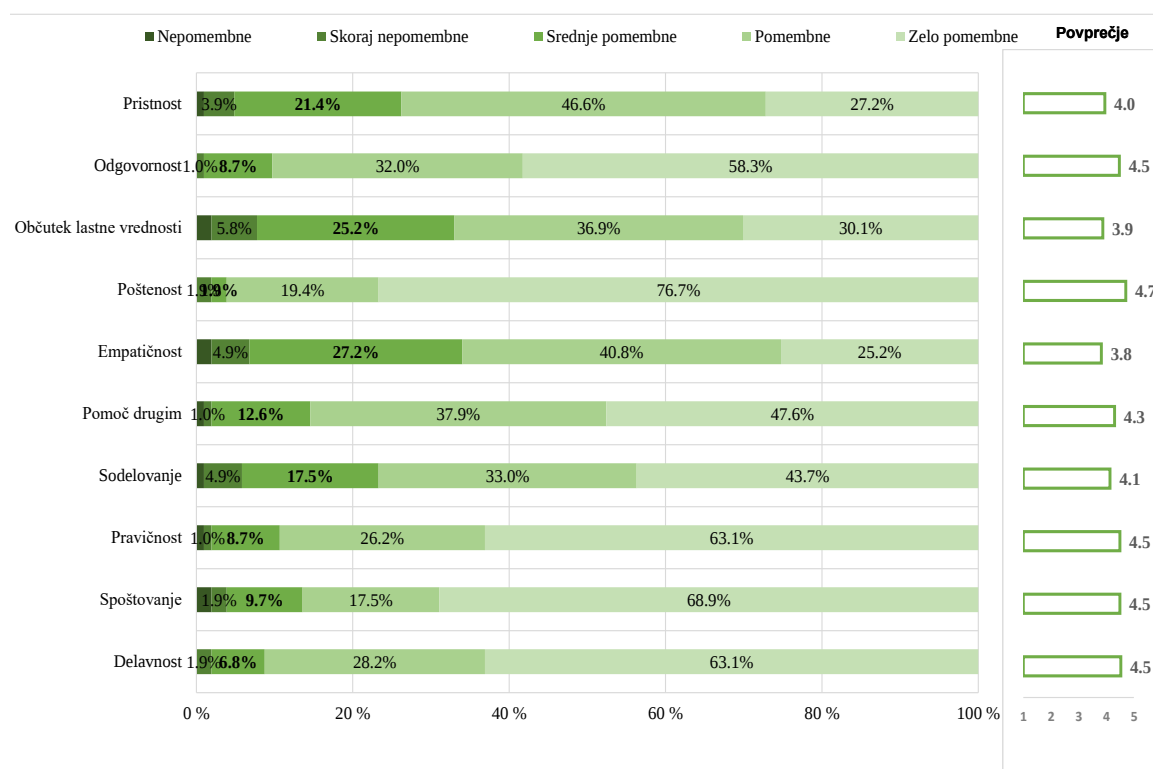
daljni cilj. Šele koalicija staršev omogoča otroku tako identifikacijo z roditeljem istega spola kot primarni objekt ljubezni v roditelju nasprotnega spola. (Lidz v Čačinovič Vogrinčič 1998: 53)

Koalicije ni mogoče vzpostaviti tam, kjer roditelja ne spoštujeta drug drugega, kjer tekmujeta za otrokovo naklonjenost – tam, kjer v odnosu do otroka razčiščujeta lastne konflikte. Če med roditeljema ni koalicije, mora otrok izbirati. Lahko se odloči za enega roditelja in se od drugega odvrne; ostanejo mu občutki krivde. Morda bo otrok vložil vso svojo energijo v to, da premosti prepad med starši. Včasih vse svoje otroštvo porabi za to, da bi obema ustregel v pričakovanjih, ki so nezdržljiva (prav tam).

4.4 Preučevanje tretje hipoteze

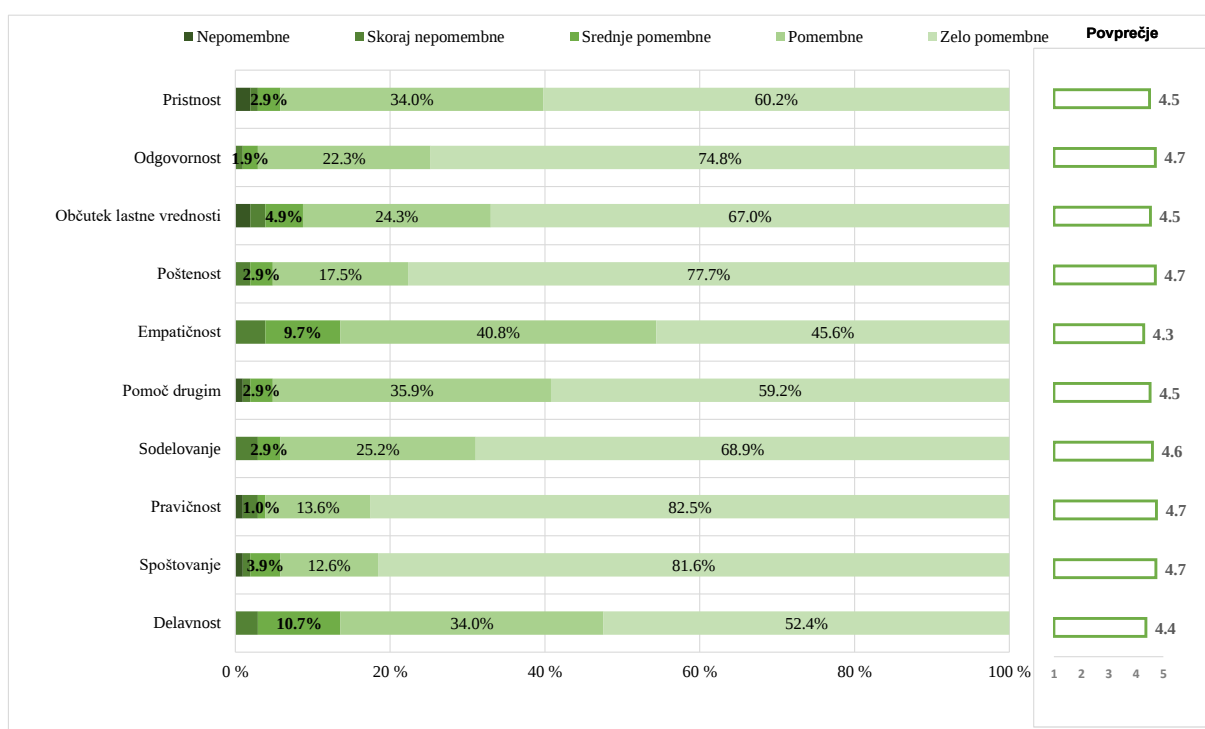
V tem podpoglavju sem preučila veljavnost tretje hipoteze H3: Vrednote, ki so bile pomembne v anketirančevi primarni družini se razlikujejo od tistih, ki so za anketirance pomembne danes.

V ta namen sem najprej izvedla opisno analizo za oceno pomembnosti izbranih vrednot nekoč in danes.

Graf 4.4.1: Pomembnost vrednot v anketirančevi primarni družini

Anketiranci v povprečju kot zelo pomembne vrednote v anketirančevi primarni družini navajajo poštenost (76,7 % anketirancev), spoštovanje (68,9 % anketirancev), pravičnost (63,1 % anketirancev), odgovornost (58,3 % anketirancev) in delavnost (63,1%). V nekoliko manjši meri je anketirancem pomembna pomoč drugim (47,6%), sodelovanje, kjer 43,7 % vprašanih to vrednoto v primarni družini ocenjuje kot zelo pomembno. Sledijo pristnost (povprečna ocena anketirancev je 4), občutek lastne vrednosti (povprečna ocena anketirancev je 3,9) in empatičnost (povprečna ocena je 3,8). V splošnem lahko zaključimo, da so imele vse našteje vrednote v primarnih družinah relativno visok pomen.

Graf 4.4.2: Pomembnost vrednot za anketirance danes

Večini anketirancev je danes zelo pomembnih večina od vrednot. Veliki večini se zdita pravičnost (82,5 %) in spoštovanje (81,6 %) zelo pomembna, 77,7 % vprašanim se zelo pomembna zdi poštenost, 74,8 % vprašanim odgovornost. 68,9 % anketirancem se zdi zelo pomembno sodelovanje. Sledijo občutek lastne vrednosti z 67 %, pristnost z 60,2 % in pomoč drugim z 59,2 %. Delavnost je zelo pomembna za 52,4 % vprašanih, medtem ko je empatičnost za 45,6 % vprašanih.

Za preučevanje tretje hipoteze sem uporabila neparametričen Wilcoxonov test rangov, ki je alternativa t-testu za dva odvisna vzorca v primeru, da se spremenljivke ne porazdeljujejo normalno, kar velja v tem primeru.

Rezultati kažejo, da obstajajo statistično značilne (signifikanca testne statistike z je manjša od 0,05) razlike v pomembnosti vrednot anketirancev danes in pomembnostjo vrednot v primarnih družinah anketirancev. Rezultati povprečnih vrednosti vrednot se nahajajo v Tabela 4.4.14.4.1. Tako so danes bolj pomembne vrednote: pristnost ($z = -4.715$, sig. = 0,00), odgovornost ($z = -3,01$, sig = 0,003), občutek lastne vrednosti ($z = -4,921$, sig.= 0,00), empatičnost ($z = -4,514$, sig = 0,00), pomoč drugim ($z = -2,424$, sig.= 0,015), sodelovanje ($z = -4,279$, sig.=0,00), pravičnost ($z = -2,891$, sig. = 0,004), spoštovanje ($z = -2,617$, sig.= 0,009). Prav tako obstaja statistično značilna razlika ($z = -2,115$, sig.= 0,034) med vrednoto delavnost danes in v preteklosti v primarni družini, kjer je danes omenjena vrednota ocenjena nižje (povprečna ocena = 4,36) kot v preteklosti (povprečna ocena = 4,52). Do statistično značilnih razlik pa ne prihaja ($z = 0$, sig.= 1) pri pripisovanju pomena poštenosti v preteklosti (povprečna ocena 4,71) in v sedanjosti (povprečna ocena 4,71).

Iz navedenega sledi, da lahko tretjo hipotezo sprejemem.

Tabela 4.4.1: Povprečne ocene vrednot nekoč in danes

	V primarni družini	Danes
Pristnost	3.95	4.50
Odgovornost	4.48	4.71
Občutek lastne vrednosti	3.87	4.52
Poštenost	4.71	4.71
Empatičnost	3.83	4.28
Pomoč drugim	4.30	4.51
Sodelovanje	4.14	4.60
Pravičnost	4.50	4.75
Spoštovanje	4.50	4.73
Delavnost	4.52	4.36

Družine na različne načine in do različne mere dopuščajo otroku samostojno oblikovanje vrednostnega sistema. Nekatere vztrajajo z zgledom in spodbudo le pri osnovnih, najbolj

bistvenih izhodiščih. Otroku omogočajo in dopuščajo, da od tod naprej sam razvija svoja samostojna razmišljanja v čim večjem sozvočju z njim, s svojo naravo in s stvarnostjo, ki je zanj v marsičem drugačna, kot je bila za njegove starše. To je gotovo najustreznejše zanj in za njegov odnos do njegove lastne družine še potem, ko je odrasel (Tomori 1994:78).

Druge družine ne dovoljujejo takega samostojnega razvoja vrednostnega sistema. Če otroku ne dajejo občutka sprejetosti in pripadnosti, če se lahko osamosvaja le z uporabo in kljubovanjem domačim, je mogoče, da bo z njimi vred zavrnil tudi njihove vrednote. Če ta upor ni le delen in prehodan (v adolescenci največkrat je), bo odtujenost značilna za njegove odnose z domačimi kot za njegov vrednostni sistem še v odrasli dobi (prav tam).

4.5 Preverjanje četrte hipoteze

H4: Anketiranci so v družini pogosteje izražali pozitivna, kot negativna čustva.

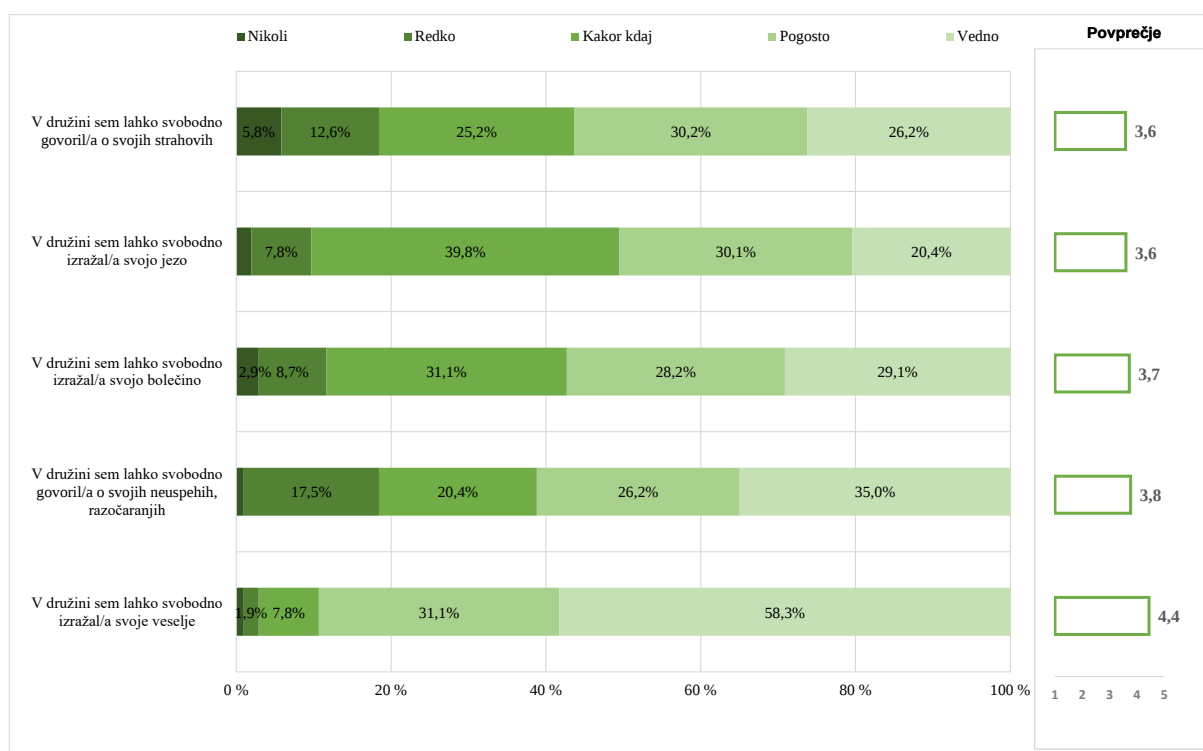
Najprej sem izvedla deskriptivno analizo spremenljivk, s katerimi sem preverila hipotezo.

Iz rezultatov je razvidno, da so anketiranci v največji meri lahko v družini svobodno izražali svoje veselje, pri čemer 58,3 % vprašanih navaja, da je to lahko storilo vedno, 31,1 % jih poroča, da so to lahko storili pogosto, 7,8 % kakor kdaj, medtem ko jih je 2,8 % to čustvo smelo izražati redko ali pa nikoli. Dobra tretjina (35,0 %) jih navaja, da so lahko svobodno govorili o svojih neuspehih in razočaranjih, 26,2 % jih je to počelo pogosto, 20,4 % kakor kdaj, 18,4 % redko ali nikoli.

Vedno oziroma pogosto je lahko svobodno izražalo svojo bolečino 57,3 % vprašanih, 31,1 % vprašanih je to počelo kakor kdaj, 8,7 % redko in 2,9 % nikoli.

Približno polovica anketiranih (50,5 %) je v družini vedno oziroma pogosto izražalo svojo jezo, 39,8 % jih je to počelo včasih, 7,8 % redko, medtem ko tega ni nikoli storilo 1,9 % vprašanih.

Da je v družini lahko vedno ali pogosto svobodno govorilo o svojih strahovih je navedlo 56,4 % vprašanih, približno četrtina (25,2 %) jih je to storilo kakor kdaj, 12,6 % je to storilo redko, 5,8 % vprašanih pa tega ni storilo nikoli.

Graf 4.5.1: Izražanje negativnih in pozitivnih čustev

Z neparametričnim Wilcoxonovim testom sem poskušala ugotoviti, ali prihaja do razlik v povprečni stopnji izražanja posameznih negativnih čustev in v povprečni stopnji svobodnega izražanja veselja posameznikov.

Tabela 4.5.1: Izražanje pozitivnih in negativnih čustev, povprečne ocene

	Povprečje
V družini sem lahko svobodno izražal/a svoje veselje	4.44
V družini sem lahko svobodno govoril/a o svojih strahovih	3.58
V družini sem lahko svobodno izražal/a svojo jezo	3.59
V družini sem lahko svobodno izražal/a svojo bolečino	3.72
V družini sem lahko svobodno govoril/a o svojih neuspehih, razočaranjih	3.77

Rezultati Wilcoxonovega testa in rezultati za povprečne ocene v Tabeli 4.5.1 kažejo, da so vprašani v povprečju lahko bolj svobodno izražali svoje veselje kot, da so lahko svobodno govorili o svojih strahovih ($z = -7,138$, sig. = 0,00), izražali svojo jezo ($z = -6,987$, sig. = 0,00), bolečino ($z = -6,587$, sig. = 0,00), ter v družini lahko svobodno govoril o svojih neuspehih, razočaranjih ($z = -6,414$, sig. = 0,00).

Iz navedenega sledi, da lahko četrto hipotezo sprejemem.

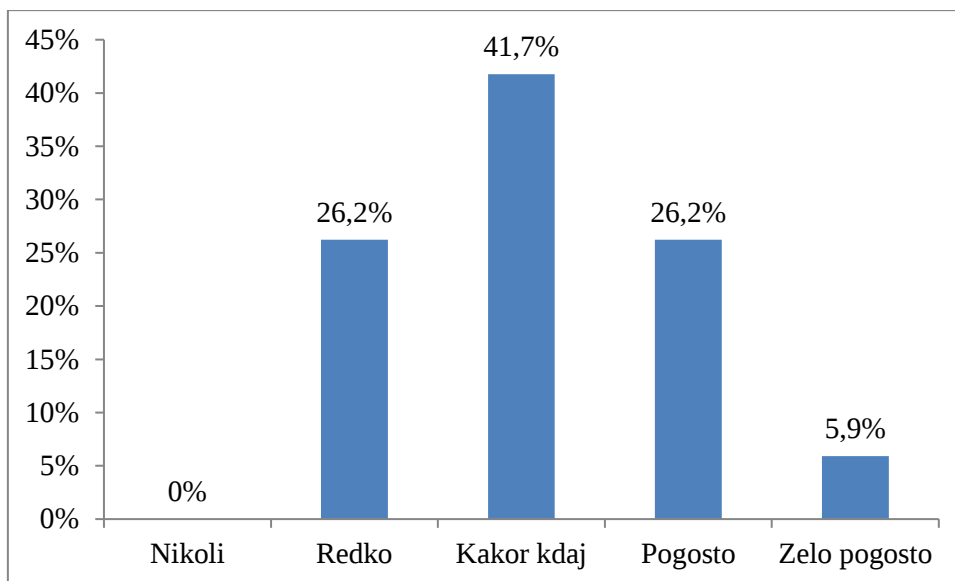
Dobljeni rezultati so bili nekako pričakovani, saj v današnji družbi še vedno velja, da so negativna čustva, kot so strah, jeza, bolečina in razočaranje nezaželena, zato jih izražamo veliko redkeje kot pozitivna čustva, kot je na primer veselje. Negativna čustva pogosto skrivamo pred drugimi in ne nazadnje tudi sami pred seboj.

Po Skynnerju človek iz družine odnese čustva, ki jih sprejema in obvlada, ter čustva, ki so in ostanejo za zaslonom. Usodnost v družini naučenega ravnanja s čustvi učinkuje še naprej, saj se lažje približamo, bolje razumemo in torej iščemo bližino ljudi, ki so imeli podobne izkušnje z ravnanjem s čustvi. Pri tem ni pomembno samo to, da ponujajo podobna čustva kot mi, temveč prav tako, da so neobvladana, nesprejeta, za zaslonom podobna čustva kot pri nas (Čačinovič Vogrinčič 1998:214).

4.6 Preverjanje pete hipoteze

V tem poglavju sem preučila veljavnost pete hipoteze H5, ki se glasi: »Bolj pogosti kot so bili konflikti v primarni družini, več čustev so anketiranci lahko izražali«.

Deskriptivno analizo za izkazovanje čustev sem izvedla že v prejšnjem poglavju, zato bom prikazala strukturo odgovorov za vprašanje: Kako pogosto je v vaši družini prihajalo do konfliktov, na katero so anketiranci odgovarjali na 5-stopenjski Likertovi lestvici (1 – nikoli, 2 – redko, 3 – kakor kdaj, 4- pogosto, 5 – zelo pogosto).

Graf 4.6.1: Kako pogosto je v vaši družini prihajalo do konfliktov?

Nihče od anketirancev ni navedel, da v njihovi družini ni prihajalo do konfliktov, medtem ko jih je 5,9 % navedlo, da je do konfliktov prihajalo zelo pogosto. Največ anketirancev (41,7 %) poroča, da je do konfliktov prišlo kako kdaj, medtem ko je delež tistih, ki pravijo, da je do konfliktov prihajalo redko enak deležu anketirancev, ki pravijo, da je do konfliktov prihajalo pogosto, in sicer znaša 26,2 %.

Z namenom preučevanja pete hipoteze sem izvedla neparametrični Spearmanov test povezanosti. Rezultati so podani v Tabeli 4.6.1, iz katere se vidi, da prihaja do statistično značilnih negativnih povezav med pogostostjo konfliktov in:

- svobodnim izražanjem svojih strahov, ki je šibka ($r = -0,235$, sig. = 0,017),
- svobodnim izražanjem svoje bolečine, ki je šibka ($r = -0,292$, sig. = 0,003),
- svobodnim izražanjem svojih neuspehov in razočaranj, ki je srednje močna ($r = -0,360$, sig. = 0,00),
- svobodnim izražanjem svojega veselja, ki je šibka ($r = -0,295$, sig. = 0,003).

Iz navedenega sledi, da zavrnilo peto hipotezo, ki pravi, da bolj kot so bili pogosti konflikti v primarni družini, več čustev so anketiranci lahko izražali, saj velja ravno nasprotno, in sicer, da več čustev kot so anketiranci lahko izražali, manj pogosti so bili konflikti v primarni družini.

Tabela 4.6.1: Korelacijski koeficienti povezanosti

	Kako pogosto je v vaši družini prihajalo do konfliktov?	
	Korelacijski koeficient	Sig. (2-stranska)
V družini sem lahko svobodno govoril/a o svojih strahovih	-.235*	.017
V družini sem lahko svobodno izražal/a svojo jezo	-.101	.312
V družini sem lahko svobodno izražal/a svojo bolečino	-.292**	.003
V družini sem lahko svobodno govoril/a o svojih neuspehih, razočaranjih	-.360**	.000
V družini sem lahko svobodno izražal/a svoje veselje.	-.295**	.003

			Correlations					
			v24	v16	v17	v18	v19	v20
Spearman's rho	v24	Correlation Coefficient	1.000	-.235*	-.101	-.292**	-.360**	-.295**
		Sig. (2-tailed)	.	.017	.312	.003	.000	.003
		N	103	103	103	103	103	103
	v16	Correlation Coefficient	-.235*	1.000	.615**	.707**	.724**	.682**
		Sig. (2-tailed)	.017	.	.000	.000	.000	.000
		N	103	103	103	103	103	103
	v17	Correlation Coefficient	-.101	.615**	1.000	.594**	.535**	.498**
		Sig. (2-tailed)	.312	.000	.	.000	.000	.000
		N	103	103	103	103	103	103
	v18	Correlation Coefficient	-.292**	.707**	.594**	1.000	.783**	.621**
		Sig. (2-tailed)	.003	.000	.000	.	.000	.000
		N	103	103	103	103	103	103
	v19	Correlation Coefficient	-.360**	.724**	.535**	.783**	1.000	.694**
		Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	.000	.	.000
		N	103	103	103	103	103	103

v20	Correlation						
	Coefficient	-.295**	.682**	.498**	.621**	.694**	1.000
	Sig. (2-tailed)	.003	.000	.000	.000	.000	.
	N	103	103	103	103	103	103

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Odsotnost konfliktov v družini ne pomeni avtomatično tudi boljših odnosov v družini. Pomembno je, da se konflikti v družini rešujejo konstruktivno in ne njihova odsotnost. Konstruktivnega reševanja konfliktov, ki temelji na sklepanju kompromisov, sodelovanju in soustvarjanju rešitev se lahko naučimo v družini. Družina ima tako pomembno vlogo tudi pri tem kako bomo reševali konflikte izven nje.

Ko lahko v družini resnično čutimo to kar čutimo in je zagotovljena naša pravica do individualnosti in avtonomije se počutimo v družini dovolj varne, da izpostavimo konflikt, se z njim soočimo in ga ne nazadnje tudi zdržimo.

5 SKLEPI

- Ugotavljam, da se povprečne ocene za vrednote anketirancev iz primarne družine razlikujejo od današnjih vrednot anketirancev, pri čemer je večina vrednot danes za anketirance v povprečju bolj pomembnih.
- Prav tako ugotavljam, da je večja svoboda izražanja čustev v družini (tako pozitivnih kot negativnih) povezana z manjšo stopnjo konfliktov v družini.
- Nadalje ugotavljam, da je povprečna stopnja izražanja pozitivnih čustev v družini višja od povprečne stopnje izkazovanja negativnih čustev.
- Prav tako sem z izračunom Spearmanovih koeficientov korelacije ugotovila, da bolj kot se starša podpirata, manj kot tekmujeta za otrokovo naklonjenost in preko otrok razčiščujeta svoje konflikte, v večji meri bo otrok opremljen za ustvarjalno življenje.
- Spearmanov koeficient korelacije kaže, da obstaja statistično značilna ($p < 0,05$) povezava med spremenljivko "Opremljenost za ustvarjalno družino" in:
 - »Starša sta enotna in povezana«, ki je srednje močna in negativna ($r = -0,44$), kar pomeni, da bolj kot sta starša enotna in povezana, bolj bodo anketiranci opremljeni za ustvarjalno življenje,
 - »Starša drug drugega podpirata v svojih vlogah«, ki je srednje močna in negativna ($r = -0,466$), kar pomeni, da bolj kot bosta starša drug drugega podpirala v svojih vlogah, bolj bodo anketiranci opremljeni za ustvarjalno življenje,
 - »V odnosu do otrok upoštevata drug drugega«, ki je srednje močna in negativna ($r = -0,394$), kar pomeni, da bolj kot starša v odnosu do otrok upoštevata drug drugega, bolj bodo anketiranci opremljeni za ustvarjalno življenje,
 - »Roditelja ne spoštujeta drug drugega«, ki je srednje močna in pozitivna ($r = 0,399$), kar pomeni, da bolj kot roditelja ne spoštujeta drug drugega, manjša bo opremljenost anketirancev za njihovo ustvarjalno življenje, in obratno,
 - »Starša tekmujeta za otrokovo naklonjenost«, ki je srednje močna in pozitivna ($r = 0,391$), kar pomeni, da bolj kot starša tekmujeta za otrokovo naklonjenost, manj bo otrok opremljen za ustvarjalno življenje,
 - »Starša v odnosu do otrok razčiščujeta lastne konflikte«, ki je šibka in pozitivna ($r = 0,257$), kar pomeni, da bolj kot starša v odnosu do otrok razčiščujeta lastne konflikte, v manjši meri bo otrok opremljen za ustvarjalno življenje.
- Rezultatov, ki sem jih dobila v raziskavi ne morem posplošiti na populacijo, saj vzorec ni reprezentativen. Gre za premajhen homogen vzorec, ki ni bil izbran slučajnostjo.

6 PREDLOGI

Pri primerjavi pogostosti izražanja pozitivnih in negativnih čustev v družini bi bilo smiselno navesti več primerov pozitivnih čustev.

V šolah in vrtcih bi bilo smiselno organizirati delavnice za otroke in starše, kjer bi se lahko otroci in starši v procesu soustvarjanja in s pomočjo strokovnjakov na praktičnih primerih in vajah kjer bi bila vključena celotna družina naučili konstruktivnega reševanja konfliktov, jasne in odprte komunikacije in pomembnosti družinskih vrednot. Strokovnjaki bi na takšnih delavnicah podučili starše o pomembnosti izražanja čustev v družini, tako pozitivnih kot negativnih in o vplivu čustvovanja na otrokov osebni razvoj.

Spodbuditi medije, da bi se čimveč govorilo o pozitivnih lastnostih družine, o njenem pomenu za posameznikov razvoj in pomenu družine v družbi, kajti kot pravi Virginija Satir: » Če hočemo spremeniti svet, moramo spremeniti družino«. (Satir 1995:10)

Država bi lahko finančno omogočila vsem staršem, da se vključijo v šolo za starše, ki je pogosto dosegljiva le premožnejšim družinam.

Ozavestiti javnost in vse, ki se kakorkoli ukvarjajo z otroki o pomembnosti spoštovanja njihovega otroštva.

Velik problem današnje družbe je tudi revščina, ki pomembno vpliva na odnose v družini, zato bi morala država vsem državljanom zagotoviti dostojno in človeka vredno življenje.

7 LITERATURA IN VIRI

- Berger, P.L., Luckman, T. (1988), *Družbena konstrukcija realnosti*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Byng-Hall, J. (1982). *Dysfunctions of Feeling*. London: Academic Press.
- Chapman, G. (1998), *Pet jezikov ljubezni*. Ljubljana: Tuma.
- Cugmas, Z. (1998), *Bodi z menoj, mami*. Ljubljana: Produktivnost, Center za psihodiagnostična sredstva.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2008), *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (1998), *Psihologija družine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Fromm, E. (2006), *Umetnost ljubezni in življenja*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Haralambos, M., Holborn, M. (1999), *Sociologija*. Ljubljana: DZS.
- Iršič, M. (2004), *Umetnost obvladovanja konfliktov*. Ljubljana: RAKMO.
- Juul, J. (2011), *Mož in oče knjiga zate*. Ljubljana: Inštitut za sodobno družino Manami.
- Juul, J. (2008), *Kompetentni otrok*. Radovljica: Didakta.
- Kompan Erzar, K., Erzar, T., Poljanec, A., spec. ZDT in drugi (2009), *Med dvema ognjema*. Ljubljana: Družina.
- Kroflič, R. (1999), *Med poslušnostjo in odgovornostjo*. Ljubljana: Založba VIJA.
- Loreman, T. (2009), *Respecting Childhood*. London: Continuum.
- Milivojević, Z. (2013), *Ulovimo ljubezen*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Musek, J. (1995), *Ljubezen, Družina, Vrednote*. Ljubljana: Educy.
- Musek, J. in Pečjak, V. (1997), *Psihologija*. Ljubljana: Educy.
- Rener, T., Potočnik, V., Kozmik, V. (1995), *Družine različne – enakopravne*. Ljubljana: Vitrum.
- Rener, T. (1993), *Politika materinjenja*, Časopis za kritiko znanosti, XXI, 162-163 (Očetov delež): 15.

- Satir, V. (1995), *Družina za naš čas*. Ljubljana: Cankarjeva Založba.
- Skynner, R., Cleese, J. (1994), *Družine in kako v njih preživeti*. Ljubljana: Tangram.
- Švab, A. (2001), *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Tomori, M. (1994), *Knjiga o družini*. Ljubljana: EWO.
- Ule, M., Kuhar, M. (2003), *Mladi, Družina, Starševstvo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Žmuc-Tomori, M. (1988), *Klic po očetu*. Ljubljana: Cankarjeva Založba.
- Žvelc, G. (2011), *Razvojne teorije v psihoterapiji*. Ljubljana: IPSA.
- <http://www.psihoterapija-ordinacija.si/sl/osebnost-in-odnosi/dovolj-dobri-starsi.html> (zadnji datum ogleda 25.04.2016)
- https://www.stat.si/popis2002/si/definicije_in_pojasnila_5.html (zadnji datum ogleda 30.06.2016)
- <http://vedez.dzs.si/datoteke/uvod-v-soc-2.pdf> (zadnji datum ogleda 30.06.2016)

8 POVZETEK

V teoretičnem uvodu nazorno predstavim vpliv primarne družine na naš osebni razvoj. Vsi pomembni procesi se pričnejo v družini, zato je družina ključnega pomena pri vseh naših interakcijah tako v družini kot izven nje. V družini se naučimo prvih komunikacijskih spretnosti, načina reševanja konfliktov, medosebnih odnosov, delitve dela, hierarhije moči... V procesu socializacije nas družina opremi z vrednotami, motivi in normami, ki so skupna vsem družinskim članom. Skupni motivi in cilji ločujejo člane družine od nečlanov.

Za otrokov razvoj je pomembno, da sme v družini svobodno izražati vsa svoja čustva tako pozitivna kot negativna. Le tako se bo lahko kasneje v življenju ustrezno odzival na različne situacije. Negativna čustva so za otroka ravno tako pomembna kot pozitivna le, da pri izražanju negativnih čustev otrok potrebuje veliko večjo podporo staršev, saj negativna čustva predstavljajo zanj nelagodje, stisko in stres. Pomembno je tudi, da se zna družina skupaj veseliti ob uspehih posameznega družinskega člana in si stati ob strani v težkih trenutkih.

V raziskovalnem delu diplomske naloge, kjer sem podatke zbirala s pomočjo anketnega vprašalnika, sem ugotovila, da se vrednote, ki so anketirancem pomembne danes razlikujejo od vrednot, ki so bile pomembne v anketirančevi primarni družini.

Ugotavljam, da je večja svoboda izražanja čustev v družini (tako pozitivnih kot negativnih) povezana z manjšo stopnjo konfliktov v družini.

Nadalje ugotavljam, da so anketiranci lahko v družini pogosteje izražali pozitivna čustva, kot negativna.

Prav tako sem z izračunom Spearmanovih koeficientov korelacije ugotovila, da bolj kot se starša podpirata, manj kot tekmujeta za otrokovo naklonjenost in preko otrok razčiščujeta svoje konflikte, v večji meri bo otrok opremljen za ustvarjalno življenje.

9 PRILOGE

Priloga za testiranje hipoteze 3:

Descriptive Statistics					
	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
v27_1	103	3.95	.856	1	5
v27_2	103	4.48	.698	2	5
v27_3	103	3.87	.977	1	5
v27_4	103	4.71	.604	2	5
v27_5	103	3.83	.933	1	5
v27_6	103	4.30	.802	1	5
v27_7	103	4.14	.940	1	5
v27_8	103	4.50	.778	1	5
v27_9	103	4.50	.895	1	5
v27_10	103	4.52	.712	2	5
v30_1	103	4.50	.778	1	5
v30_2	103	4.71	.554	2	5
v30_3	103	4.52	.838	1	5
v30_4	103	4.71	.620	2	5
v30_5	103	4.28	.797	2	5
v30_6	103	4.51	.698	1	5
v30_7	103	4.60	.691	2	5
v30_8	103	4.75	.667	1	5
v30_9	103	4.73	.674	1	5
v30_10	103	4.36	.790	2	5

Ranks				
		N	Mean Rank	Sum of Ranks
v30_1 - v27_1	Negative Ranks	6 ^a	31.42	188.50
	Positive Ranks	46 ^b	25.86	1189.50
	Ties	51 ^c		
	Total	103		
v30_2 - v27_2	Negative Ranks	9 ^d	21.00	189.00
	Positive Ranks	30 ^e	19.70	591.00
	Ties	64 ^f		
	Total	103		
v30_3 - v27_3	Negative Ranks	9 ^g	32.94	296.50
	Positive Ranks	53 ^h	31.25	1656.50
	Ties	41 ⁱ		

	Total	103		
v30_4 - v27_4	Negative Ranks	13 ^j	14.54	189.00
	Positive Ranks	14 ^k	13.50	189.00
	Ties	76 ^l		
	Total	103		
v30_5 - v27_5	Negative Ranks	10 ^m	23.15	231.50
	Positive Ranks	43 ⁿ	27.90	1199.50
	Ties	50 ^o		
	Total	103		
v30_6 - v27_6	Negative Ranks	11 ^p	16.91	186.00
	Positive Ranks	25 ^q	19.20	480.00
	Ties	67 ^r		
	Total	103		
v30_7 - v27_7	Negative Ranks	7 ^s	26.79	187.50
	Positive Ranks	41 ^t	24.11	988.50
	Ties	55 ^u		
	Total	103		
v30_8 - v27_8	Negative Ranks	7 ^v	20.93	146.50
	Positive Ranks	28 ^w	17.27	483.50
	Ties	68 ^x		
	Total	103		
v30_9 - v27_9	Negative Ranks	6 ^y	16.67	100.00
	Positive Ranks	23 ^z	14.57	335.00
	Ties	74 ^{aa}		
	Total	103		
v30_10 - v27_10	Negative Ranks	21 ^{ab}	16.71	351.00
	Positive Ranks	10 ^{ac}	14.50	145.00
	Ties	72 ^{ad}		
	Total	103		

a. v30_1 < v27_1

b. v30_1 > v27_1

c. v30_1 = v27_1

d. v30_2 < v27_2

e. v30_2 > v27_2

f. v30_2 = v27_2

g. v30_3 < v27_3

h. v30_3 > v27_3

i. v30_3 = v27_3

j. v30_4 < v27_4

k. v30_4 > v27_4

l. $v30_4 = v27_4$
 m. $v30_5 < v27_5$
 n. $v30_5 > v27_5$
 o. $v30_5 = v27_5$
 p. $v30_6 < v27_6$
 q. $v30_6 > v27_6$
 r. $v30_6 = v27_6$
 s. $v30_7 < v27_7$
 t. $v30_7 > v27_7$
 u. $v30_7 = v27_7$
 v. $v30_8 < v27_8$
 w. $v30_8 > v27_8$
 x. $v30_8 = v27_8$
 y. $v30_9 < v27_9$
 z. $v30_9 > v27_9$
 aa. $v30_9 = v27_9$
 ab. $v30_10 < v27_10$
 ac. $v30_10 > v27_10$
 ad. $v30_10 = v27_10$

Test Statistics^a

	v30_1 - v27_1	v30_2 - v27_2	v30_3 - v27_3	v30_4 - v27_4	v30_5 - v27_5	v30_6 - v27_6	v30_7 - v27_7	v30_8 - v27_8	v30_9 - v27_9	v30_10 - v27_10
Z	-4.715 ^b	-3.013 ^b	-4.921 ^b	.000 ^c	-4.514 ^b	-2.424 ^b	-4.270 ^b	-2.891 ^b	-2.617 ^b	-2.115 ^d
Asymp. Sig. (2-tailed)	.000	.003	.000	1.000	.000	.015	.000	.004	.009	.034

a. Wilcoxon Signed Ranks Test

b. Based on negative ranks.

c. The sum of negative ranks equals the sum of positive ranks.

d. Based on positive ranks.

Priloga za testiranje četrte hipoteze:

Descriptive Statistics

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
v20	103	4.44	.800	1	5
v16	103	3.58	1.176	1	5
v17	103	3.59	.964	1	5
v18	103	3.72	1.070	1	5
v19	103	3.77	1.139	1	5

Ranks

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
v16 - v20	Negative Ranks	64 ^a	33.18	2123.50
	Positive Ranks	1 ^b	21.50	21.50
	Ties	38 ^c		
	Total	103		
v17 - v20	Negative Ranks	63 ^d	33.40	2104.00
	Positive Ranks	2 ^e	20.50	41.00
	Ties	38 ^f		
	Total	103		
v18 - v20	Negative Ranks	56 ^g	29.84	1671.00
	Positive Ranks	2 ^h	20.00	40.00
	Ties	45 ⁱ		
	Total	103		
v19 - v20	Negative Ranks	53 ^j	28.30	1500.00
	Positive Ranks	2 ^k	20.00	40.00
	Ties	48 ^l		
	Total	103		

a. $v16 < v20$

b. $v16 > v20$

c. $v16 = v20$

d. $v17 < v20$

e. $v17 > v20$

f. $v17 = v20$

g. $v18 < v20$

h. $v18 > v20$

i. $v18 = v20$

j. $v19 < v20$

k. $v_{19} > v_{20}$

l. $v_{19} = v_{20}$

Test Statistics^a

	v16 - v20	v17 - v20	v18 - v20	v19 - v20
Z	-7.138 ^b	-6.987 ^b	-6.587 ^b	-6.414 ^b
Asymp. Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	.000

a. Wilcoxon Signed Ranks Test

b. Based on positive ranks.

Anketni vprašalnik

Spoštovani,

sem študentka Fakultete za socialno delo in v okviru diplomske naloge z naslovom Soustvarjena družina - kjer vsak družinski član prispeva svoj delež, raziskujem mnenja mladih o prispevku njihove primarne družine na njihov osebni razvoj. Prosim vas, da mi pri tem pomagate in si vzamete nekaj časa ter odgovorite na naslednja vprašanja.

Za sodelovanje in prijaznost se vam najlepše zahvaljujem in vas lepo pozdravljam.

Maja Smerajc

SPLOŠNA VPRAŠANJA

1. Spol: a) ženski b) moški

2. Starost: _____

3. Izobrazba:

a) osnovna šola	b) srednja poklicna šola (3 leta)
c) srednja šola (4 leta)	d) visoka strokovna ali fakulteta
e) magisterij ali doktorat	

4. Zaposlitev:

a) zaposlen	b) nezaposlen	c) študent

5. Stan:

a) samski	b) v zvezi	c) poročen
d) v izvenzakonski skupnosti	e) ločen	

6. Trenutno prebivam:

- a) sam v lastnem stanovanju/hiši
- b) s partnerjem v lastnem stanovanju/hiši
- c) pri starših
- d) s partnerjem pri enem izmed staršev
- e) sam v najemniškem stanovanju
- f) s partnerjem v najemniškem stanovanju
- g) drugo _____

PRIMARNA DRUŽINA (družina v kateri ste odraščali)

7. Živim oziroma sem živel v:

- a) dvostarševski družini (starša sta poročena)
- b) dvostarševski družini (starša nista poročena)
- c) enostarševska družina z mamo
- d) enostarševska družina z očetom
- e) rejniški družini
- f) dopolnjeni na novo vzpostavljeni družini (z mačeho oz. očimom)
- g) družini posvojiteljev
- h) razširjeni družini v skupnem gospodinjstvu z ožjimi sorodniki (babica/dedek)
- i) družini istospolnih partnerjev
- j) drugo _____

ODNOSI V DRUŽINI

8. V kolikšni meri naslednje izjave veljajo za vašo družino? (obkrožite eno številko pri vsaki trditvi)

	Popolnoma	Precej	Delno	Malo	Nič
Starša sta enotna in povezana	5	4	3	2	1
Starša drug drugega podpirata v svojih vlogah	5	4	3	2	1
V odnosu do otrok upoštevata drug drugega	5	4	3	2	1
Roditelja ne spoštujeta drug drugega	5	4	3	2	1
Tekmujeta za otrokovo naklonjenost	5	4	3	2	1
V odnosu do otrok razčiščujeta lastne konflikte	5	4	3	2	1

9. S procenti ocenite (npr. 70%, 30%) kakšen prispevek ima v družini vaša mati in oče pri skrbi za:

	mati	oče
Gospodinjstvo (pranje, likanje, čiščenje, nakupovanje, pomivanje posode, zunanja opravila).		
Družina (skrb za vzgojo otrok, ohranjanje družinskih stikov).		
Službi/karieri (skrb za denarne zadeve - varčevanje, plačevanje računov).		

10. Kako ste se počutili v relaciji do odnosa vaših staršev? (obkrožite en odgovor)

- a) počutil/a sem se vključenega, sprejetega v njun odnos, povezan/a z njima
b) počutil/a sem se izključenega (starša sta bila sama sebi zadostna)
c) kakor kdaj
d) imam izkušnjo tako vključenosti, kot izključenosti iz njunega odnosa

11. Kako so se odzvali vaši starši, če vaše želje niso bile v skladu z njihovimi pričakovanji? (obkrožite eno odgovor)

- a) vseeno so me podprli in me spodbujali pri mojih željah in odločitvah
b) vsilili so mi svoja pričakovanja in želje
c) v večini primerov so me podprli
d) niso me podprli

12. Kako je bila v vaši družini porazdeljena hierarhija moči? Kdo je najvišje na hierarhični lestvici? (obkrožite en odgovor)

- a) mama
b) mama in oče skupaj
c) oče
d) vsi v družini smo imeli možnost kdaj biti vodja

13. Kako bi opredelili komunikacijo v vaši družini? (obkrožite en odgovor)

- a) odprta, jasna, neposredna, iskrena
b) odprta, nejasna
c) zaprta, jasna
d) zaprta, nejasna
e) posredna

14. V družini sem lahko izrazil svoje mnenje, moj glas je bil slišan: (obkrožite eno številko)

Vedno	Pogosto	Kakor kdaj	Redko	Nikoli
5	4	3	2	1

15. Kakšen spomin imate na svoje otroštvo? (obkrožite en odgovor)

- a) Na svoje otroštvo imam zelo lepe spomine, starši so spoštovali moje otroštvo, smel sem biti otrok in uživati v svojem otroštvu
- b) Na svoje otroštvo imam tako lepe, kot žalostne spomine
- c) Na svoje otroštvo imam žalostne spomine
- d) Svojega otroštva se skoraj ne spomnim, saj sem moral zelo zgodaj odrasti in prevzeti odrasle vloge

IZRAŽANJE ČUSTEV V DRUŽINI

16. V družini sem lahko svobodno govoril/a o svojih strahovih. (obkrožite eno številko)

Vedno	Pogosto	Kakor kdaj	Redko	Nikoli
5	4	3	2	1

17. V družini sem lahko svobodno izražal/a svojo jezo. (obkrožite eno številko)

Vedno	Pogosto	Kakor kdaj	Redko	Nikoli
5	4	3	2	1

18. V družini sem lahko svobodno izražal/a svojo bolečino. (obkrožite eno številko)

Vedno	Pogosto	Kakor kdaj	Redko	Nikoli
5	4	3	2	1

19. V družini sem lahko svobodno govoril/a o svojih neuspehih, razočaranjih. (obkrožite eno številko)

Vedno	Pogosto	Kakor kdaj	Redko	Nikoli
5	4	3	2	1

20. V družini sem lahko svobodno izražal/a svoje veselje. (obkrožite eno številko)

Vedno	Pogosto	Kakor kdaj	Redko	Nikoli
5	4	3	2	1

21. Skupaj smo se veselili uspehov posameznega družinskega člana. (obkrožite eno številko)

Vedno	Pogosto	Kakor kdaj	Redko	Nikoli
5	4	3	2	1

22. Družina je sočustvovala z bolečino, žalostjo, izgubo posameznega družinskega člana.
(obkrožite eno številko)

Vedno	Pogosto	Kakor kdaj	Redko	Nikoli
5	4	3	2	1

23. Ali se strinjate z izjavo, da se o čustvih v družini ne pogaja? (v družini ne sme biti določeno katera čustva se lahko izražajo in katera ne npr. lahko se izražajo samo pozitivna čustva, negativna pa ne). (obkrožite eno številko)

Popolnoma se strinjam	Strinjam se	Srednje se strinjam	Se ne strinjam	Sploh se ne strinjam
5	4	3	2	1

REŠEVANJE KONFLIKTOV

24. Kako pogosto je v vaši družini prihajalo do konfliktov? (obkrožite eno številko)

Zelo pogosto	Pogosto	Kakor kdaj	Redko	Nikoli
5	4	3	2	1

25. Ali ste se v družini počutili dovolj varne, da ste lahko izrazili svoje konflikte oziroma se z njimi soočili? (obkrožite eno številko)

Vedno	Pogosto	Kakor kdaj	Redko	Nikoli
5	4	3	2	1

26. Konflikte smo v družini reševali: (obkrožite en odgovor)

a) S pogovorom in pogajanjem, kjer je imel, vsak možnost, da izrazi svoje mnenje.	b) konfliktom smo se raje izognili in jih posledično potlačili
c) konflikti so se reševali enostransko	d) konflikti so ostali nerazrešeni

VREDNOTE

27. Kako pomembne so bile navedene vrednote v vaši družini? (obkrožite eno številko pri vsaki vrednoti)

	Zelo pomembne	Pomembne	Srednje pomembne	Skoraj nepomembne	Nepomembne
Pristnost	5	4	3	2	1
Odgovornost	5	4	3	2	1
Občutek lastne vrednosti	5	4	3	2	1
Poštenost	5	4	3	2	1
Empatičnost	5	4	3	2	1
Pomoč drugim	5	4	3	2	1
Sodelovanje	5	4	3	2	1
Pravičnost	5	4	3	2	1
Spoštovanje	5	4	3	2	1
Delavnost	5	4	3	2	1

28. Ali menite, da vas je družina dovolj dobro opremila za ustvarjalno življenje? (obkrožite en odgovor)

- a) Družina me je zelo dobro opremila in mi posredovala vse pomembne kompetence za polno in ustvarjalno življenje
- b) Družina me je le delno opremila, v družini sem pridobil/a le nekatere od pomembnih kompetenc za ustvarjalno življenje
- c) V družini nisem pridobil nikakršnih kompetenc oziroma opremljenosti za ustvarjalno življenje

SEDANJOST

29. S procenti ocenite (npr. 70%, 30%), kolikšen prispevek boste imeli vi in vaš partner pri skrbi za:

	mati	oče
Gospodinjstvo (pranje, likanje, čiščenje, nakupovanje, pomivanje posode, zunanja opravila).		
Družina (skrb za vzgojo otrok, ohranjanje družinskih stikov).		
Službi/karieri (skrb za denarne zadeve-varčevanje, plačevanje računov).		

30. Kako pomembne so za vas navedene vrednote danes? (obkrožite eno številko pri vsaki vrednoti)

	Zelo pomembne	Pomembne	Srednje pomembne	Skoraj nepomembne	Nepomembne
Pristnost	5	4	3	2	1
Odgovornost	5	4	3	2	1
Občutek lastne vrednosti	5	4	3	2	1
Poštenost	5	4	3	2	1
Empatičnost	5	4	3	2	1
Pomoč drugim	5	4	3	2	1
Sodelovanje	5	4	3	2	1
Pravičnost	5	4	3	2	1
Spoštovanje	5	4	3	2	1
Delavnost	5	4	3	2	1

31. V kolikšni meri danes živite vrednote, ki ste jih pridobili od vaše primarne družine? (obkrožite eno številko)

Povsem	Precej	Srednje	Malo	Nič
5	4	3	2	1

32. V svoji sedanji oz. bodoči družini si želim imeti drugačne oziroma bolj pristne odnose kot smo jih imeli v primarni družini: (obkrožite eno številko)

Zagotovo	Verjetno	Niti da, niti ne	Malo verjetno	Nikakor ne
5	4	3	2	1